

Tøyen torg, gentrifisering og det post-politiske

Fortrenging gjennom medvirkning og inklusjon?

Daniel Vernegg

Masteroppgave i Geografi

INSTITUTT FOR GEOGRAFI VED UNIVERSITETET I BERGEN

15. mai 2019

Forsidefoto av Christian von Schack

Forord

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til min veileder Knut Hidle, som gjennom hele prosessen har møtt meg med oppmuntrende og positive tilbakemeldinger og råd. Derneft vil jeg også takke alle informantene som under feltarbeidet stilte opp og delte av sine betraktninger om Tøyen så vel som av egne livshistorier. Sist, men ikke minst, skylder jeg familie, venner og bofeller som underveis har støttet meg og hatt troen på at dette skulle ordne seg, også i perioder hvor jeg selv ikke var like overbevist, en gedigen takk. Uten dere hadde ikke dette vært mulig. Selv om ingen er glemt, er det spesielt to som må bli nevnt: Elise og Ingrid, tusen takk for at dere har vært der!

Daniel Vernegg,

Oslo 14.05.19

Innholdsfortegnelse

1.0 Introduksjon og problemstillinger	8
1.1 Problemstillinger	9
1.2 Denne oppgavens videre oppbygning	10
2.0 Dialektikk og historisk-geografisk materialisme.....	12
2.1 Hva er dialektikk?	13
2.2 Historisk-geografisk materialisme	16
2.2.1 Hva er historisk materialisme?	16
2.2.2 Kapitalakkumulasjon og sosial klasse	17
3.0 Teoretisk tilnærming	22
3.1 Ujevn geografisk utvikling og produksjon av rom	22
3.2 Hva er gentrifisering?	24
3.3 Teorier om monopolleier	29
3.4 Teorier om det post-politiske.....	33
4.2.1 Tre ulike tilnærminger til det post-politiske.....	34
4.2.2 Operasjonalisering av det post-politiske for en casestudie av Tøyen	39
4.0 Fra arbeiderbydel til hipstermekka?	43
4.1 Tøyens historiske geografi.....	43
4.2 Dagens Tøyen	52
4.3 Tøyen torg	56
4.4 Gentrifisering i Oslo øst og på Tøyen	60
5.0 Produksjon av data.....	65
5.1 Forskningsdesign og metode.....	65
5.2 Feltarbeid og utvalg av informanter.....	68
5.3 Refleksjoner rundt det produserte datamaterialet.....	72
5.3.1 De produserte dataenes reliabilitet og validitet	72
5.3.2 Refleksjoner rundt etiske problemstillinger	73
5.3.3 Posisjonalitet	74
6.0 Analyse	77
6.1 Drivkrefter og strategier for attraktivitetsøkning	77
6.1.1 Grunnrente – Tøyens geografiske beliggenhet	77
6.1.2 Monopolleie – Stedsidentitet og områdetransformasjon.....	80
6.2 Ulike interesser	88
6.2.1 Ulike diagnoser for Tøyen	88
6.2.2 Ulike resepter for Tøyen	92
6.2.3 Den kreative klassen	94
6.2.1 Klassemotsetninger?	97
6.3 Er det post-politiske tendenser i aspekter ved transformasjonen av Tøyen?.....	101

6.3.1 Finnes det alternativer til gentrifisering?	101
6.3.2 Post-politiske trekk ved Tøyen torgforening	104
6.3.4 Tøyenske initiativer for en alternativ boligpolitikk	108
7.0 Konklusjoner og videre refleksjoner	115
7.1 Konklusjoner	115
7.2 Noen videre refleksjoner og konkluderende bemerkninger	116
7.2.1 Noen refleksjoner om arbeidet som foreligger	117
Litteraturliste	119
Vedlegg 1: Intervjuguider	123
Vedlegg 2: Informasjonsskriv utdelt til informantene	126

Liste over bilder:

Figur 1: Kart som viser rodene inkludert i områdeløft Tøyen (Google maps)	45
Figur 2: Delområde 1 av områdeløft Tøyen (Google maps).....	48
Figur 3: Delområde 2 av områdeløft Tøyen (Google maps).....	49
Figur 4: Delområde 3 av områdeløft Tøyen (Google maps).....	50
Figur 5:Skjerm bilde av Tøyen torg fra Google maps.....	56
Figur 6: Boligoppførings logo.....	113

1.0 Introduksjon og problemstillinger

I mai 2013 ble det bestemt at Munch-museet på Tøyen i Oslo skal flyttes til Bjørvika. Beslutningen kom som et resultat av det som er blitt omtalt som en hestehandel mellom det daværende borgerlige byrådet (H, V, KrF) og Sosialistisk venstreparti (SV). SV hadde opprinnelig vært motstandere av å flytte museet fra Tøyen, men gikk i bytte mot at det ble satt av betydelige summer til et såkalt områdeløft for bydelen med på å sikre de borgerlige flertall for relokaliseringen. I skrivende stund er oppføringen av nytt museum i Bjørvika i full gang mens diskusjonen om hva den gamle museumsbygningen på Tøyen skal brukes til etter flyttingen går for fullt i avisene.

I både lokale og nasjonale medier kan det synes å eksistere to måter å omtale Tøyen på. På den ene siden omtales området ofte som et problemområde karakterisert av sosiale problemer, kriminalitet og innvandring. På den andre blir området stadig lansert som hipt, kult, spennende og attraktivt blant unge. «No go-sonen» Tøyen ser tilsynelatende ut til å sameksistere med den innovative «urbane landsbyen» Tøyen.

Tosidigheten i mediernes fremstilling av Tøyen er typisk for områder hvor det skjer gentrifiseringsprosesser. Gentrifisering er en akademisk betegnelse på prosesser som gjør at noen tilhørende en lav sosioøkonomisk klasse må flytte fra et område til fordel for at noen med høyere status flytter inn (Clark 2005). Denne typen prosesser har historisk ofte vært observert i områder som ligner på Tøyen: sentrumsnære, nedslitte områder med relativt lave eiendomspriser og økonomisk sett ressursvake befolkninger, hvor det mer eller mindre plutselig skjer et skifte i retning av mer investeringer og økende popularitet (Smith 1996).

De siste årene har flere stemmer uttrykt bekymring for at Tøyen gentrifiseres. Blant disse er lokalpolitikeren Kay Asbjørn Knutsen Schjørlien fra Rødt. I et debattinnlegg i lokalavisa Vårt Oslo hevder han at «offentlige midler og store investeringer fra eiendomsutviklere» de siste årene har «flyttet hipsterhovedstaden fra Grünerløkka til Tøyen» og at dette leder til at «de opprinnelige beboerne presses ut»¹. Akademikeren og geografen Ståle Holgersen sier i et intervju med forskning.no at «Det virker som om Tøyen skal “reddes” uten at bydelen blir

¹ <https://www.vartoslo.no/hva-er-prisen-nar-toyen-blir-hipsternes-nye-forstevalg/> (sist besøkt 15.05.19).

gjort finere for alle som bor der, men heller gjennom å bytte ut noen av dem med en annen type mennesker².»

Samtidig som stemmene ovenfor uttrykker bekymring for at befolkningen som i dag bebor området er i ferd med å presses ut, har det kommunale områdeprogrammet som ble igangsatt i 2013 hatt et sterkt fokus på ulike former for tiltak som har hatt som mål å inkludere beboere på Tøyen i å forbedre levekårene i området. Blant disse tiltakene er Tøyen Unlimited, som beskriver seg selv som et offentlig-privat samarbeidsprosjekt som har som mål å «[legge til rette for] sosial verdiskaping ved å gi lokale beboere mulighet til å prøve, gjøre og bygge egne løsninger på sosiale utfordringer»³.

I 2018 ble det også etablert en torgforening bestående av representanter for blant andre privat næringsliv og beboere på Tøyen, som har som virkeområde å administrere og utvikle områdets primære torgflate til å bli et attraktivt byrom for brukerne. Noe disse to tiltakene har til felles, og som de heller ikke er alene om på Tøyen, er at de i en eller annen form søker å tilrettelegge for demokratisk medvirkning fra beboere og andre aktører i bydelen gjennom å opprette institusjoner for medvirkning som en tradisjonelt sett ikke har hatt under det borgerlige representative demokratier hverken i Norge eller internasjonalt.

1.1 Problemstillinger

I denne oppgaven vil jeg på et helt overordnet plan forsøke å belyse gentrifiseringsprosessene som Tøyen har gjennomgått blant annet i sammenheng med Tøyenløftet og andre endringsprosesser som har skjedd i det sosiale og fysiske miljøet i området i løpet av det siste tiåret. Dette vil gjøres med en teoretisk og metodologisk tilnærming primært basert på teori fra den marxistiske geografitradisjonen så vel som litteratur som tar i bruk begrepet post-politikk for å forstå trekk ved det politiske i samtiden. Som del av dette har jeg formulert tre hovedproblemstillinger som vil bli viet hovedfokuset i denne oppgaven.

- 1. Kan en identifisere klassebaserte interessekonflikter mellom ulike aktører som har blitt affektert av transformasjonen av Tøyen torg?*

² <https://forskning.no/arkitektur-kulturpolitikk-demografi-samfunnsgeografi/2013/07/utviklingen-av-toyen-kan-gi-fracflytting> (sist besøkt 15.05.19).

³ Sitat fra Tøyen Unlimiteds nettsider. <http://www.toyenunlimited.no/toyen-unlimited/> (sist besøkt 05.03.19)

Flere forfattere innen den marxistiske tradisjonen har argumentert for at en bør forstå både rom og steder som noe som produseres sosialt. Blant forfatterne som basert på Marx har teoretisert og popularisert *produksjonen av rom* er Henri Lefebvre (1991), Neil Smith (1991) og David Harvey (1996). Disse tre har også anvendt Marx' konsepter om varen, bytteverdi og bruksverdi for å teoretisere ulike aktørers roller i denne produksjonsprosessen under kapitalismen, og påpekt motsetningen mellom brukerne som anvender byens rom for å reproducere seg selv (bruksverdi) og de som bruker rommet for utvidet reproduksjon av kapital (bytteverdi). Hvilke aktører er det som har vært sentrale i produksjonen av Tøyen torg de siste ti årene? Hvordan forholder disses interesser seg til hverandre og andre brukere av området?

2. Kan en identifisere post-politiske tendenser ved de siste ti årenes transformasjoner av Tøyen generelt og av Tøyen torg spesielt?

De tre siste tiårene har det særlig innen politisk filosofi, men også innenfor geografifaget, vokst frem en litteratur hvor begrepet «post-politikk» brukes for å beskrive den samtidige tilstanden i det politiske liv i avanserte kapitalistiske land. I følge begrepets proponenter har hegemoniet som nyliberalistisk ideologi har oppnådd på verdensbasis i tiårene siden Sovjetunionens fall skapt en tilstand hvor en ikke lenger kan hevde at en har et politisk liv hvor velgerne har mulighet til å velge mellom meningsfulle politiske alternativer (Wilson & Swyngedouw 2014, Metzger 2017). I deler av denne litteraturen knyttes det post-politiske til nye former for styringsstrategier både innen staten og i møte mellom staten og ikke-statlige aktører. Disse strategiene karakteriseres ofte av uttalte ambisjoner om tilrettelegging for demokratisk deltagelse fra befolkningsgrupper som konkret affekteres av ulike politiske beslutninger, slik som for eksempel byutviklingsprosjekter (Swyngedouw 2005). Likevel er litteraturen sterkt kritisk til de påståtte demokratiserende effekter ved denne typen deltagelsesforumer, og hevder ofte at de i praksis oppnår motsatt effekt og effektivt bidrar til å lukke eller begrense rommet for politisk deltagelse (Baeten 2009). Er konseptet om det post-politiske relevant for å forstå Tøyenløftet og Tøyen torgforening som arenaer for demokratisk inklusjon?

1.2 Denne oppgavens videre oppbygning

I *kapittel 2* vil jeg gå inn på oppgavens ontologiske grunnlag, som kan beskrives som en slags form for dialektisk historisk-geografisk materialisme. Jeg vil der kort greie ut om noen

hovedpunkter ved dialektisk metode og ontologi og hvilken betydning disse har for fremgangsmåten og fremstillingen videre. I tillegg vil også konsepter om klasse i marxistisk teori presenteres og diskuteres.

I Kapittel 3 presenteres oppgavens teoretiske grunnlag. Først presenteres kort konseptet om ujevn geografisk utvikling og produksjonen av rom. Deretter følger en seksjon om gentrifisering, før en siste seksjon som tar for seg teorier og det post-politiske.

I fjerde kapittel vil jeg kort forsøke å gi et bilde av Tøyenområdet og Tøyen torg både historisk og kontemporært. Hvordan har Tøyen og Tøyen torg historisk sett blitt til? Hva er det som karakteriserer området i dag?

Kapittel 5 tar for seg produksjonen av et datagrunnlag for analysedelen i denne oppgaven. Her vil de ulike formene for dataproduksjon som er anvendt i oppgaven gjennomgås og det vil bli reflektert rundt karakteristikker, fordeler og ulemper ved de ulike metodene. Disse er dokumentanalyse, semi-strukturerte intervjuer og observasjon.

Kapittel 6 består av analyse og *kapittel 7* er konklusjon.

2.0 Dialektikk og historisk-geografisk materialisme

Denne oppgavens metodologiske og ontologiske tilnærming baserer seg på dialektisk historisk-geografisk materialisme slik den er presentert i blant andre Bertell Ollman (2003) og David Harvey (1996). Under vil jeg åpne med å diskutere hva som menes med dialektikk, før jeg går videre til å diskutere historisk materialisme og Harveys spesifikt historisk-geografiske materialisme. Til slutt vil jeg diskutere noen implikasjoner vedrørende hva det vil si å anvende dialektikk som metode.

En del forfattere som skriver innenfor den marxistiske tradisjonen kan ha en tendens til å kaste rundt seg meg begrepet dialektikk på en måte som skulle tilsi at det bør være en selvfølge å vite nøyaktig hva det innebærer. Samtidig opplever jeg at det er langt mellom forsøk på lettfattelige utlegginger av hva som menes med begrepet i en marxistisk sammenheng, en oppfatning jeg virker ikke å være alene om (Castree 1996). Ofte forklares konseptet simpelthen med noe sånt som en referanse til hvordan Marx gjorde dialektikken materialistisk ved å snu Hegels idealistiske dialektikk på hodet, uten at dens betydning utbroderes noe særlig videre.

Et (etter min mening) hederlig unntak fra tendensen til uklarhet og neglisjering i å behandle spørsmålet om dialektikken i Marx, er Bertell Ollmans svært tilgjengelige behandling av temaet i «Dance of the Dialectic» (2003). I denne har Ollman satt seg det mål å rekonstruere og presentere Marx dialektiske metode ut i fra en lesning av dennes produksjon. Da Marx ifølge Ollman (2003) i liten grad skrev eksplisitt om sin metodologiske tilnærming, har spørsmålet om grunntrekkene i Marx' dialektikk blitt et fortolkningsspørsmål for leseren, noe som følgelig har medført en lang rekke ulike perspektiver er blitt lansert. I følge Peet (2008) er den tilnærmingen til Marx dialektikk og ontologi som i størst grad har hatt påvirkning på geografifaget den som er blitt lagt til grunn for – og som er blitt popularisert gjennom – David Harveys svært sentrale bidrag til tradisjonen gjennom flere tiår. Denne tilnærmingen bygger ifølge Castree (1996) primært på statsviteren Bertell Ollmans og Harveys (1996) egne lesninger av Marx.

I det følgende vil jeg basert primært på Ollman (2003) og Harveys (1996) konsepter om dialektikk presentere dialektikk som et grunnlag for en historisk-geografisk materialistisk tilnærming til produksjonen av rom og urbanisering, og hvordan interessekonflikter

mellom samfunnsklasser innen dette rammeverket forstås som et gjennomgående trekk ved disse prosessene.

2.1 Hva er dialektikk?

Hvordan kan dialektikk helt grunnleggende defineres? For Ollman er dialektikk

[...] a way of thinking that brings into focus the full range of changes and interactions that occur in the world. As part of this, it includes how to organize a reality viewed in this manner for purposes of study and how to present the results of what one finds to others, most of whom don't think dialectically (2003:12).

For Ollman (2003) er hvorledes forandring og interaksjon mellom ulike elementer foregår i verden og hvordan disse konseptualiseres i tenkning og presentasjoner av denne sentrale fokusområder for dialektisk tenkning. I sentrum står et syn på verden som i konstant forandring, og dialektikken som en måte hvorved en kan forstå denne forandringen (ibid.). Ikke ulikt er også for Harvey er et fokus på forandring og interaksjon definerende for dialektikk: Harvey fremhever «the understanding of processes, flows, fluxes and the relations over the analysis of elements, things, structures and organized systems [...] (1996: 49)» som definerende for hva dialektikk er. Av disse sitatene følger det at konseptet dialektikk er ment å si oss noe om hvordan ting og prosesser i verden relaterer seg til hverandre. Som nevnt lenger oppe, eksisterer det dog ut over dette et stort antall ulike tilnærminger både til hva dialektikk er og til hvordan Marx' dialektiske metode bør forstås, tilnærminger som kan generere ganske vidt forskjellige verdensforståelser.

Hva karakteriserer Harvey og Ollmans tilnærminger til dialektikk? For flere forfattere skiller Harveys og Ollmans dialektikk seg fra en del andre tilnærminger ved at de til sammenligning er mer åpne, i liten grad forfekter teleologiske forståelser om endring og baserer seg på et syn på endring gjennom motsetninger som ikke er begrenset til tese – syntese – antitese (Castree 1996, Shepherd 2008). For Shepherd (2008) er dette tendenser som gjerne er til stede i forståelser av dialektikk som ligger tett opp til Hegel, og som i verste fall kan lede til at en ender opp med å redusere dialektisk materialisme til «a historical materialist sequence of self-contradicting modes of production [...] which must be passed through before communism is reached and such contradictions resolved [...] (ibid: 2605), eller hva Ollman kaller “a rock-ribbed triad of thesis-antithesis-synthesis that serves as an all-purpose explanation” (Ollman 2003:12). Versjonen av dialektikk som har fått sterkest innflytelse

innen geografifaget, er som vi skal se, av en åpnere og mindre reduksjonistisk karakter (Peet 1998).

Under vil jeg gå inn på noen konkrete hovedmomenter ved Harveys og Ollmans tilnærminger til dialektikk. Da dette er et komplekst emne vil behandlingen her nødvendigvis være av en overfladisk karakter, og en hel del relevante konsepter i Ollman og Harveys forståelser av dialektikk som kunne vært tatt med vil bli utelatt. Forhåpentligvis vil fremstillingen likevel gi mening. Under går jeg gjennom konseptene interne relasjoner, motsetninger og abstraksjoner, konsepter som er helt sentrale bestanddeler i disse tilnærmingene dialektikk.

Interne relasjoner

Et grunnleggende aspekt ved Marx' ontologi er for Ollman (2003) Hegels konsept om interne relasjoner. Hegel hevder at alle ting henger sammen med alle andre ting og at relasjonene mellom ting i virkeligheten er interne relasjoner. En kan med Ollman si at «[...] interaction is, properly speaking, *inneraction* (ibid: 27. Ollmans uthevelse). Skal en dog si noe interessant om verden, holder det ikke simpelthen å hevde at alt henger sammen med alt, men en må også kunne si noe om *hvordan* ting henger sammen, og om hvordan noen ting henger mer sammen med hverandre enn andre ting. Selv om en vanskelig helt kategorisk kan utelukke at solformørkelser har spilt noen som helst rolle for byutviklingen som er skjedd på Tøyen de siste ti åra, er det mer interessant å bruke tid på å snakke om ting som i større grad har hatt en påviselig innvirkning på Tøyen.

Abstraksjoner

Siden det for Ollman (2003) er slik at alt er en del av det samme som alt annet, argumenterer han for at man for å kunne tenke om (ting i) verden må gjøre det han kaller *abstraksjoner*. Abstraksjoner er kategoriseringer av verden slik den fremtrer for oss inn i ulike typer gjenstander, relasjoner og annet. Da abstraksjonene er basert på menneskers persepsjoner av verden, eksisterer de ikke *apriori*, og vil derfor kunne variere over tid og rom. Siden alle abstraksjoner nødvendigvis er del av en større totalitet (alt henger sammen med alt), vil ulike abstraksjoner kunne fungere både tildekkende eller belysende overfor ulike deler av det som er et sammensurium av prosesser. Hvordan vi abstraherer vil derfor ha betydning for hvordan vi oppfatter verden og sammenhenger i den, noe som vil eksemplifiseres med abstraksjonen *kapital* lenger nede. Hvordan en abstraherer er også

relatert til konseptene om epistemologisk relativisme (eller relasjonisme) og proposisjonen om at all kunnskap posisjonert, noe jeg vil komme inn på i kapitlet om dataproduksjon (Peet 1998).

I det overstående har jeg skrevet om både gjenstander og relasjonene mellom disse. I Ollmans (2003) filosofi av interne relasjoner er grensene mellom hva vi oppfatter som ulike gjenstander og relasjoner mellom disse skiller (abstraksjoner) som ikke er naturgitte og universelle, men som derimot resulterer av hvordan subjektet abstraherer verden rundt seg for å kunne gi mening og sammenheng til denne. At abstraksjonene ikke er universelle betyr dog ikke at hvordan en abstraherer er fullstendig vilkårlig, og for Ollman henger hvorledes en abstraherer tett sammen med den historiske sammenhengen subjektet inngår i, så vel som utkikkspunktene som abstraksjonene baseres i (som også avhenger av posisjonalitet). Under vil jeg gjennomgå de tre ulike typene abstraksjoner Marx ifølge Ollman (2003) gjør i sin tilnærming til verdenen som studeres.

Den første av disse er utbredelse. Utbredelse går på utbredelse i tid og rom. Snakker man om en fabrikk i løpet av en produksjonsprosess? Hva som utspiller seg i nasjonalstaten Norge i løpet av en fireårsperiode? Hvor langt tilbake i tid skal man gå når man forklarer hvordan Oslo kommunes boligpolitikk ble til? Alt dette er spørsmål om hvordan en velger å abstrahere utbredelse, valg som vil kunne ha betydning for hvilke faktorer en legger vekt på når en skal forklare fenomenet som studeres.

Den andre av måtene hvorved Marx abstraherer, er ifølge Ollman i valg av det han kaller generalitetsnivå. Studerer når vi studerer en person som er tvunget til å flytte fra en bolig hun har bebodd på Tøyen i en årrekke individet Grethe Knutsen som er blitt tvunget til å flytte fra sitt hjem ved Tøyen torg i Oslo, eller studerer vi mennesker som lever i byer under kapitalismen og som blir utsatt gentrifisering?

Den tredje formen for abstraksjon kaller Ollman (ibid.) for utkikkspunkt. Dersom en skal søke å forstå en verden som er en totalitet hvor alt henger sammen med alt gjennom interne relasjoner, kan en vanskelig begynne med å ta utgangspunkt i hele helheten når en gjør forskning. En må dermed ta utgangspunkt i begrenset del av helheten og søke å undersøke hvordan noe arter seg relasjonelt til denne.

2.2 Historisk-geografisk materialisme

2.2.1 Hva er historisk materialisme?

Et helt sentralt premiss for den historiske materialismen er det ontologiske prinsippet om at mennesker er avhengige av å transformere naturen for å overleve, og at både naturen og mennesket selv forandres gjennom denne transformasjonsprosessen (Swyngedouw 1999). Siden mennesker er sosiale dyr som er avhengige av hverandre for å overleve i møte med naturen, vil videre måten hvorved denne naturomvandlingen (metabolismen) foregår på være bestemt av både naturforhold og de sosiale relasjonene mellom menneskene som omvandler den. Disse relasjonene kan i tid og rom ta ulike former, og legger for Marx grunnlaget for en menneskelig *historie*.

I den marxistiske tradisjonen har en identifisert ulike måter hvorved denne metabolismen mellom mennesker og natur historisk er blitt organisert på. Marx kalte disse ulike historiske systemene for produksjonsmåter. Produksjonsmåten som fra og med Marx tid og frem til dags dato har vært dominerende i Europa, er den kapitalistiske produksjonsmåten, som i Europa avløste føydalismen i årene rundt den industrielle revolusjon. I Marx egen levetid gikk kapitalismen langt i å utvikle seg fra et fenomen primært situert i Europa, til å spre seg til større deler av verden. I dag kan en vanskelig si at kapitalismen er noe annet enn globalt dominerende, og at kapitalistiske relasjoner i dag er den primære måten hvorved metabolismen mellom mennesker og natur foregår på, selv om det parallelt eksisterer sfærer i samfunnet hvor arbeid tar andre former, slik som ved blant annet ulønnet og såkalt reproduktivt arbeid som i kapitalistiske samfunn for stor del fortsatt blir utført av kvinner i hjemmet (Federici 2005).

I sitt antageligvis mest kjente verk, *Kapitalen: En kritikk av den politiske økonomien*, søkte Marx (1992 [1867]) å avdekke de sentrale prosessene i det kapitalistiske systemets dialektiske utvikling, og hvorledes ulike interne motsetninger i systemets logikk ville kunne føre til en overgang til en sosialistisk – og på sikt kommunistisk – produksjonsmåte. Marx søkte altså å anvende dialektisk metode for å forstå den interne dynamikken metabolismen mellom mennesker og natur. Denne tilnærmingen omtalte Marx selv som historisk materialisme, og var ifølge ham selv et resultat av at han hadde snudd Hegels idealistiske filosofi om historisk utvikling – som hadde konsentrert seg om dialektiske relasjoner ideer imellom - riktig vei:

My dialectic method is not only different from the Hegelian, but is its direct opposite. With me, [...] the ideal is nothing else than the material world reflected by the human mind, and translated into forms of thought (Marx 1995:21).

Dette er grunnsteinene i det som senere er blitt kjent som dialektisk materialisme, en tilnærming til studiet av samfunnet som baserer seg på dialektisk metode og tar utgangspunkt i metabolismen mellom mennesker og natur som det grunnleggende i menneskelige samfunn og basisen for artens historie.

2.2.2 Kapitalakkumulasjon og sosial klasse

Hva er det som karakteriserer den kapitalistiske produksjonsmåtenes måte å sosialt organisere menneskets omvandling av naturen på? Som begrepet tilsier, står kapital helt sentralt. Men hva er egentlig kapital? Er det penger? Er det andre verdier? Det finnes en hel serie ulike definisjoner av hva kapital er, og i dagligtalen kan det nok være vanlig å forbinde begrepet med penger eller andre relativt likvide former for verdi, slik som ulike verdipapirer. Selv om penger og verdipapirer også for Marx kan inngå i kapitalbegrepet, er hans definisjon av kapital en hel del videre, og i dialektisk ånd mer relasjonelt innrettet (Marx 1990). For David Harvey kan Marx konsept om kapital best beskrives som «verdi i bevegelse (min oversettelse) (Harvey 2017:»)». Hva det vil si at kapital er “verdi i bevegelse”, kan illustreres gjennom denne formelen for produktiv kapitalens bevegelse (Harvey 2010:):

$$M \rightarrow C (lp + mp) \dots P \dots C' \rightarrow M'$$

Formelen begynner med at en kapitalist avanserer en sum penger (M) som benyttes for å kjøpe varene (C) arbeidskraft (lp) og produksjonsmidler (mp). Varen arbeidskraft består av (tilnærmet) fri disposisjon over en arbeiders kropp for en avgrenset tidsperiode, produksjonsmidler alle råvarer, verktøyer og teknologier som inngår i å produsere en vare. Disse elementene (lp + mp) settes deretter sammen i en produksjonsprosess (...P...), hvor arbeidskraften omvandler råvarene til en ny vare (C'), som har større verdi enn varene som gikk inn i prosessen (inkludert arbeidskraften). Til slutt selges denne varen i bytte mot en pengesum (M') som er større enn pengesummen som ble avansert ved bevegelsens startpunkt. For Marx er kapital 1) relasjonelt konstituert gjennom denne relasjonen og 2) kan ta mange ulike former avhengig av i hvilket stadium av relasjonen en undersøker. Hvorvidt en gitt sum penger er kapital avhenger dermed av disse relasjonene til omverdenen. Inngår pengene i en bevegelse der de går fra M til M'? I så fall er de kapital. Om ikke, kan de ikke

regnes som kapital inntil de på et senere tidspunkt eventuelt kastes inn i en ny kapitalbevegelse. Det samme gjelder varer: en fargestift som ligger i en butikkhylle og venter på å bli solgt ($C' \rightarrow M'$) vil regnes som kapital, mens en fargestift som av et barn brukes til å dekorere en vegg ikke gjør det.

For Marx er denne bevegelsen selve drivkraften i det kapitalistiske systemet, og graden av dens utbredelse definerende for hvorvidt et gitt samfunns produksjonsmåte kan kalles kapitalistisk. Da denne formen for organisering av produksjonen ikke i noe samfunn var dominerende før den industrielle revolusjonen i England fra omlag år 1760, er det i den marxistiske tradisjonen ikke vanlig å snakke om noen kapitalistisk produksjonsmåte før dette. Det utelukker derimot ikke at en også før den industrielle kapitalen ble fullstendig dominerende hadde forekomster av kapitalistiske relasjoner. Selv om den industrielle kapitalen i liten grad var utviklet fantes det handelskapital, hvis bevegelse kan oppsummeres som å kjøpe billig og selge dyrt ($M-C-M'$), og ulike former for finanskapital hvor penger tilsynelatende direkte genererer mer penger ($M-M'$) (Harvey 2010). Disse eksisterer under den kontemporære kapitalismen parallelt og i relasjon med industriell kapital ($M - C...P...C' - M'$), og opererer blant annet når en kapitalist akkumulerer gjennom å kjøpe og selge i eiendomsmarkedet (Stein 2019).

Klasserelasjoner og interessekonflikter

Et sentralt konsept i marxistisk teori er eksistensen av sosiale klasser og interessekonflikter disse imellom. I denne seksjonen vil det grunnleggende ved marxistisk klasseanalyse og dennes relevans for et studie av gentrifisering og interessekonflikter i byen bli presentert. Marx opererte blant annet i *Kapitalen* (1990) med et klassekonsept hvor det kun finnes to samfunnsklasser. Ollman (2003) har argumentert for at dette ikke betyr at Marx mente at det kun eksisterte to samfunnsklasser, men at det ut i fra hans utkikkspunkt i en kritikk av den politiske økonomien var formålstjenlig med en såpass enkel inndeling. I andre verker, som i *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte* (Marx 2010), et verk som i større grad en *Kapitalen* tar form av en analyse av kontemporære historiske hendelsen, opererer Marx med et større klassegalleri.

De to klassene Marx opererer med i *Kapitalen* er relasjonelt konstituerte. Dette distingverer marxistisk klasseanalyse fra en del andre utbredte tilnærminger, slik som den weberianske, som forstår klasser som ulike strata i en populasjon, og gjerne befatter seg med å søke å

forklare årsakene til individers livsløp i deres klasseposisjonaltet (Gubbay 1997). Marxistisk klasseanalyse er derimot opptatt av «identify and characterise classes, exploring how they relate to each other in generating, appropriating and allocating surplus labour (ibid:74)».

Marx to samfunnsklasser konstitueres gjennom disses relasjon til hverandre i produksjonsprosessen (Marx 1990, Gubbay 1997). Som vi så i seksjonen om kapitalens bevegelse og kapitalakkumulasjon er en definerende karakteristikk for om en gjenstand eller en prosess er kapital, hvorvidt den inngår i bevegelser av typene $M - M'$, $M - C - M'$ eller $M - C \dots P \dots C' - M'$. I følge Marx skapes det hverken i den første eller andre av disse bevegelsene noen ny verdi, da de belager seg til å skape profitt gjennom rentetagnig og å kjøpe billig og selge dyrt (Marx 1990). I den tredje bevegelsen, $M - C (lp + mp) \dots P \dots C' - M'$, inngår det dog arbeidskraft, og det er her Marx finner at all ny verdi under kapitalismen skapes. For å finne ut hvordan dette går til, må en ifølge Marx forlate sirkulasjonssfæren og bevege seg inn i «the hidden abode of production (ibid:)» (... P ...). Mens det i sirkulasjonssfæren eksisterer formell likhet mellom samtlige aktører og ingen ser forskjell på den enes og den andres penger, forholder ting seg annerledes i produksjonsprosessen, som derimot er preget av en hierarkisk relasjon mellom kapitalist og arbeider.

Når kapitalen har kjøpt arbeiderens arbeidskraft, er det ikke lenger arbeideren som har råderett over denne, men kapitalisten som er den nye eieren. Dette innebærer at arbeideren ved å selge sin arbeidskraft for en avtalt periode oppgir sin personlige autonomi. Til motsetning fra under slaveri, skjer dette formelt sett frivillig, da arbeideren ikke er under noen formell eller fysisk tvang. Slik sett er arbeideren fri til å velge å selge eller ikke selge sin egen arbeidskraft til hvem enn hen måtte ønske. Samtidig som arbeideren innehar denne friheten, innehar hen samtidig også det Marx omtaler som friheten fra eierskap til produksjonsmidlene, det vil si at hen ikke besitter eierskap til de materielle ressursene hen behøver for å kunne reprodusere seg selv gjennom å omvandle naturen. Arbeideren har dermed valget mellom å sulte eller å selge arbeidskraften sin til høystbydende (Marx 1990).

I det kapitalistiske samfunnet kan en dermed si at det eksisterer en gjensidig avhengighet mellom arbeidere og kapitalister, i at arbeideren for å reprodusere seg selv er avhengig av å finne en kapitalist å selge arbeidskraften sin til, mens kapitalisten for å akkumulere mer kapital er avhengig av å ha tilgang på arbeidere som er villige til å selge sin egen arbeidskraft. Samtidig som denne relasjonen innenfor det kapitalistiske systemet er preget av gjensidig

avhengighet, er den også preget motstridende interesser. På den ene siden vil kapitalisten av å være i konkurranse med andre kapitalister ha et insentiv til å redusere lønnskostnadene som går til å betale arbeiderne så mye som mulig og selv inneha størst mulig grad av autoritet over organiseringen av produksjonsprosessen, for slik å sikre høyest mulig grad av konkurransedyktighet og kapitalakkumulasjon. Motsatt vil arbeideren ha interesse av å få betalt mest mulig for arbeidskraften hen selger til kapitalisten, og av å ha størst mulig grad av autonomi og kontroll over arbeidsprosessen og organiseringen av denne. Denne relasjonen av motsetningsfylt enhet danner utgangspunktet for at de to sidene finner ulike strategier og taktikker for å fremme sine interesser vis a vis den andre parten, en praksis som Marx kaller klassekamp, og som han ser som en av de fremste drivkreftene i det kapitalistiske systemets utvikling (Marx 1990, Peet 1998, Cresswell 2013).

Er dialektisk historisk materialisme nødvendigvis reduksjonistisk?

Som vi har vært inne på i forbindelse med Ollman (2003) og Harveys (1996) anvendelse av dialektisk metode for å forstå menneskelige samfunn og historie, finnes det i de hegelianske og marxistiske tradisjonene flere ulike tilnærminger til dialektikk, blant hvilke det er store variasjoner når det kommer til hvilken grad av kausalitet som tilskrives ulike fenomener og prosesser som forklaringer på sosiale og historiske prosesser (Shepherd 2008). Blant de marxistiske tilnærmingene er enkelte blitt gjenstand for kritikk på grunnlag av det kritikerne oppfatter som reduksjonistiske tilnærminger til det som i virkeligheten er komplekse sosiale systemer som ikke kan reduseres til å være drevet av et snevert utvalg faktorer (se Peet 1998 eller Cresswell 2013). Lignende kritikker er også blitt fremsatt mellom ulike tilnærminger internt i den brede marxistiske tradisjonen, hvor for eksempel såkalte autonommarxister har kritisert den øvrige marxistiske tradisjonen for i all for stor grad å forstå samfunnet og historien som determinert av kapitalens behov for reproduksjon, og fremholdt at arbeiderklassen i større grad enn hva som gis rom til av disse tilnærmingene, har vist en historisk evne til å handle autonomt fra kapitalens behov for reproduksjon (Cleaver 2000).

For Ollman (2003) vil som vi har sett abstraksjonene en gjør når en setter seg fore å produsere analyse av det kapitalistiske samfunnet påvirke resultatet. I dette ligger det en anerkjennelse av at enhver analyse vil være kontekstavhengig, og i stor grad kunne ville

være påvirket av beslutningene en tar når en abstraherer utbredelse, generalitetsnivå og utkikkspunkt.

3.0 Teoretisk tilnærming

I dette kapitlet vil først konseptene ujevn geografisk utvikling og produksjonen av rom kort bli presentert. Deretter følger en seksjon som forklarer og diskuterer begrepet gentrifisering før kapitlet avsluttes med en seksjon om teorier om det post-politiske.

3.1 Ujevn geografisk utvikling og produksjon av rom

I følge Henri Lefebvre har kapitalismen:

[...] found itself able to attenuate (if not resolve) its internal contradictions for a century, and consequently, in the hundred years since the writing of *Capital*, it has succeeded in achieving "growth". We cannot calculate at what price, but we do know the means: by occupying space, by producing a space (Lefebvre sitert i Soja 1989: 91).

Hva vil det si at kapitalen produserer rom? Hvordan foregår denne produksjonsprosessen? Ved siden av Harveys bidrag (se bl. a. 1982, 2006) har konseptet «Ujevn geografisk utvikling» innen geografifaget særlig blitt utviklet av Neil Smith (1991). For Smith henger produksjonen av rom sammen med det han kaller produksjonen av natur. I sterk kontrast til det han betegner som en dualisme mellom menneske og natur i borgerlig ideologi, hvor utviklingen av sivilisasjonen fører til menneskets overvinnelse av naturen, hevder Smith at mennesket bør forstås som en del av naturen.

Produksjonen av rom bygger for Smith (ibid) på at mennesket gjennom arbeidsprosessen omformer naturen (metabolismen mellom menneske og natur) og derigjennom produserer en "second nature" differensiert fra en "first nature", som er uberørt natur fri for menneskelig inngripen. Med fenomener som sur nedbør og global oppvarming forårsaket av menneskelig interaksjon med naturen er "first nature" ifølge Smith i større og større grad blitt redusert til å være et teoretisk konsept heller enn noe faktisk eksisterende. For Smith har så og si all natur blitt affektet av metabolismen mellom menneske og natur, og er dermed blitt omdannet til et sosialt produkt *produsert* av mennesker. Slik kan David Harvey hevde at "det er ikke noe unaturlig ved New York City (2009: 235) (min oversettelse)".

Da tid og rom for Smith (1991) ikke bør forstås som uavhengig av materie, men derimot som gjensidig konstituerende, er ikke veien fra å hevde at naturen er sosialt produsert til å slå fast at også rom er noe som bør forstås om sosialt produsert lang. Siden den kapitalistiske

økonomien som vi så er blitt den dominerende måten hvorved menneskers omvandling av naturen organiseres på, vil en forståelse av det kapitalistiske systemets dynamikk derfor videre være sentral for å forstå også den sosiale produksjonen av rom.

Klassemotsetninger utenfor «the hidden abode of production»

I klasseanalyser innen den marxistiske tradisjonen har det som vi har sett primært vært interessekonflikten innen produksjonssfæren som har vært i fokus og som har vært utgangspunktet for den binære inndelingen av klassene i arbeiderklassen og kapitalistklassen (Marx 1990, Gubbay 1997). Det er lett å se for seg hva interessekonflikten mellom arbeid og kapital innenfor arbeidsplassens fire vegger kan bestå i, og vi har allerede nevnt størrelsen på lønna og kontroll over arbeidsprosessen som eksempler på slike konfliktlinjer. Gir det mening å snakke om interessekonflikter basert på klasse også utenfor relasjonen mellom arbeid og kapital i produksjonsprosessen? Hvilke implikasjoner har klasseposisjonalitet for et individs forhold til rom?

For Henri Lefebvre (1991) er det i den moderne byen i tillegg til konflikten mellom arbeid og kapital i produksjonen også en annen konflikt som gjør seg særlig gjeldende, nemlig konflikten mellom de som bruker byen primært som bytteverdi og de som bruker den primært som bruksverdi, en konflikt Lefebvre beskriver som:

[a] clash between a consumption of space which produces surplus value and one which produces only enjoyment – and is therefore ‘unproductive’. It is a clash, in other words, between capitalist ‘utilizers’ and community ‘users’ (Lefebvre 1991:359-360).

Mens interessekonflikten mellom de tradisjonelle arbeider- og kapitalistklassene i marxistisk teori som vi har sett er konstituert basert på motstridende interesser rundt arbeidsprosessen og størrelsen på lønna som arbeideren betales for å selge sin arbeidskraft til kapitalisten, ligger interessekonflikten mellom de som bruker byen som bruks- og bytteverdi utenfor produksjonssfæren. Samtidig kan sistnevnte forstås som delvis konstituert av relasjonene i nettopp produksjonsprosessen, da posisjonen en har i produksjonen også har implikasjoner for posisjonen en inntar i markedet når en er ferdig på jobb. Mens «[the] consumption of space which produces surplus value (ibid:359)» er en kapitalbevegelse hvor penger (M) investeres i rom (C) for å generere et overskudd (M') og forutsetter at investoren har penger som kan fungere som kapital til disposisjon, er

forbruket av rom som «produces only enjoyment – and is therefore ‘unproductive’ (ibid.)» en form for uproduktivt forbruk som ikke genererer noe overskudd for den som avanserer pengene (M-C). Formelen $M - C$ beskriver også bevegelsen hvorved en arbeider bytter sin lønning mot varer som denne forbruker for å reproducere seg selv, hvorav rom i byen er én, i form av blant annet bolig⁴.

3.2 Hva er gentrifisering?

Begrepet gentrifisering ble lansert av sosiologen Ruth Glass i 1964 i forbindelse med forskning i sentralt beliggende nabolag i London. Disse nabolagene hadde historisk hatt karakter av å være arbeiderklassenabolag bebodd av tradisjonelle industriarbeidere, men ble fra og med 50-tallet populære blant segmenter av middelklassen. Innflyttingen av mer kjøpesterke beboere førte med seg leie- og prisstigning som tvang mindre kjøpesterke beboere ut, og etter en tid skiftet nabolagene som helhet klassekarakter (Smith 2002). Begrepet gentrifisering beskriver på en humoristisk måte dette skiftet gjennom å referere til gentry, et begrep historisk brukt om et segment av den rurale overklassen i England.

Gentrifiseringen Glass observerte i 60-tallets London omtales i nyere litteratur ofte som *klassisk gentrifisering* (Davidson & Lees 2010, Hedin et. al. 2012). Typiske kjennetegn ved klassisk gentrifisering er at det er fattige nabolag som er objekt for prosessen, at nabolagene har gjennomgått forfall og devaluering i forkant, at prosessen skjer gjennom renovering av allerede eksisterende boligmasse, at opprinnelige beboere fordrives og at prosessen drives gjennom at individuelle middelklassehusstander kommer inn i området gjennom privatmarkedet.

Mens tilstedeværelsen av karakteristikkene som i dag omtales som typiske for klassisk gentrifisering lenge ble sett på som forutsetninger for at en i det hele tatt skulle kunne snakke om gentrifisering, har flere forskere mer nylig argumentert for at mer generelle eller generiske definisjoner av begrepet bør legges til grunn ved forskning på gentrifisering (Clarke 2005). Blant disse er Clark, som definerer gentrifisering som:

[...] a process involving a change in the population of land-users, such that the new users are of a higher socioeconomic status than the previous users, together with an associated change in the built

⁴ Hva som er nødvendig for sosial reproduksjon av arbeiderens arbeidskraft er for Marx sosialt bestemt og avhengig av blant annet klassekamp (Marx 1990).

environment through a reinvestment in fixed capital. The greater the difference in socio-economic status, the more noticeable the process, not least because the more powerful the new users are, the more marked will be concomitant change in the built environment. It does not matter where, it does not matter when (Clark 2005: 258).

Bakgrunnen for redefinisjonen er funn som er skjedd i empirisk forskning, hvor ulike studier har funnet endringsprosesser som ligger innenfor Clarks definisjon, men utenfor den klassiske definisjonen. Eksempler er «new built gentrification» hvor oppføring av ny bygningsmasse har endret områders klassekarakter (Davidson & Lees 2010); «rural gentrification» hvor en har sett gentrifisering i ikke-urbane områder (Clark 2005) nevner skandinaviske fiskerlandsbyer som eksempel); gentrifiseringsprosesser initiert av det offentlige (Grünerløkka i Oslo er her et eksempel, hvor offentlig initiert byfornyelse førte til gentrifisering på begynnelsen av 1980-tallet (Bysveen & Wessel 1984)) og supergentrifisering, tilfeller av gentrifisering hvor allerede gentrifiserte områder eller andre høystatusområder går gjennom ytterligere gentrifisering slik at middelklasse må gjøre plass for overklasse. Ved å identifisere hva de ulike tilfellene av gentrifisering har felles fremfor å henge seg opp i særtrekk ved hvert enkelt tilfelle, åpner en opp for større klarhet i forskningen, hevder Clark (2005).

Hva skal til for at en skal kunne snakke om fortrenning?

Fortrenning er et helt sentralt konsept i mange definisjoner av gentrifisering, slik som i Ruth Glass originale definisjon fra 1964 (Smith 2002). Hva konseptet skal inkludere hersker det dog ingen konsensus om, noe som gjør at det som for noen kan fremstå som soleklare eksempler på gentrifisering, for andre ikke vil ha noe med gentrifisering å gjøre i det hele tatt. En av definisjonene av fortrenning som spenner videst, er Peter Marcuses (Davidson 2008) hvor det han kaller «Indirect economic displacement» inkluderes i begrepet. I følge Marcuse bør en snakke om gentrifisering når

[...] any household is not permitted to move into a dwelling, by a change in conditions which affects that dwelling or its immediate surroundings, which (a) is beyond the household's reasonable ability to control or prevent; (b) occurs despite the household's being able to meet all previously imposed conditions of occupancy; (c) differs significantly and in a spatially concentrated fashion from changes in the housing market as a whole; and (d) makes occupancy by that household impossible, hazardous, or unaffordable (Marcuse 1986, sitert i Davidson 2008: 2389).

Om en som Marcuse mener at forekomst av det han kaller indirekte økonomisk fortrenning kvalifiserer til at en kan snakke om gentrifisering, trenger altså ikke en gentrifiseringsprosess

nødvendigvis å tvinge noen til å forlate et område, slik som var tilfelle med definisjonen som ble lagt til grunn i blant annet Ruth Glass pionerforskning. I stedet er det nok at husholdninger som ved uendrede omstendigheter ville ha kunnet flytte til et område, etter at omstendighetene har endret seg ikke lenger har mulighet til å gjøre dette. Det sentrale for Marcuse er at det skjer områdespesifikke endringer i et område, som gjør at dette området nå primært brukes av en gruppe mennesker med relativt mer penger. Med denne definisjonen kan nybygg som bygges for brukere av en høyere sosioøkonomisk status enn de som allerede bor i det aktuelle området, omtales som gentrifisering dersom den bidrar til høyere boligpriser i det omkringliggende området, uavhengig av om noen faktisk blir tvunget til å flytte. Marcuses tilnærming til fortrenning er kompatibel med Clarks generiske definisjon på gentrifisering som er sitert over.

Hva er årsaken(e) til gentrifisering?

I forsøk på å forklare hvorfor gentrifisering finner sted, er det spesielt to perspektiver som er fremtredende i litteraturen. Av disse lokaliserer det ene perspektivet forklaringen på produksjonssiden, mens det andre ser til konsumpsjonssiden.

Den mest fremtredende representanten for produksjonssidetilnærmingen har vært Neil Smith. I følge Smith (1979) er gentrifisering «A Back to the City Movement by Capital, not People (ibid: 1)», og årsakene til gentrifisering finnes følgelig ikke i endrede konsumpsjonspreferanser eller kulturelle endringer. I stedet ser Smith reinvestering i devaluerte områder som et resultat av at disse områdene viser seg på nytt å ha potensiale for å være objekter for profitable investeringer. Årsaken til det nyvunnede potensialet for profitt forklarer Smith gjennom teorien om grunnrenteavvik («rent-gap»). Et grunnrenteavvik er differansen mellom en tomts potensielle verdi og verdien tomten i realiteten innbringer ved nåværende bruk. Smith skiller her mellom verdien av tomten i seg selv og verdien av det som måtte være bygget på den. Grunnrentavviket gjelder førstnevnte. Når det er oppstått et «rent-gap» finnes det derfor et potensiale for å «tette» dette ved å endre tomtens bruk, og dermed øke dens profitabilitet. Smith forklarer videre årsaken til at devaluerte nabolag i indre deler av mange byer opplevde reinvestering i tiårene etter andre verdenskrig med at disse områdene som følge av byenes ekspansjon (gjennom blant annet bygging av forsteder) fikk potensiale til å kommandere en høyere grunnrente. Grunnet at

den eksisterende bebyggelsen og daværende bruken av tomtene ikke kunne realisere denne grunnrenten i markedet, krevdes det en reinvestering i bygningsmassen som ville kunne gjøre dette, om en skulle oppnå beste bruk. Dermed lå forholdene til grunn for gentrifisering (Smith 1979).

Det andre perspektivet, som er blitt frontet av David Ley, finner forklaringen for gentrifisering i at det er oppstått en middelklasse med nye konsumsjonspreferanser og kulturelle trekk (Ley 2003). Denne tilnærmingen blir gjerne omtalt som en etterspørselssidetilnærming (Lees 1994). Gentrifisering (særlig i den klassiske formen) har også ofte vært knyttet til alternative miljøer, kunstnere og kulturprodusenter, som av enkelte har vært hevdet å konstituere en ny middelklasse. Fremveksten av denne middelklassen sees i sammenheng med avindustrialiseringen av tidligere industribyer og overgangen til et post-industrielt økonomisk grunnlag for disse byene, med sektorer som krever høyere utdannet arbeidskraft fremtredende i den nye økonomien (Hamnett 2000).

Mens det på begynnelsen av 1980-tallet til tider foregikk en heller kraftig polemikk mellom de to tilnærmingene, har denne senere blitt dempet, og flere har inntatt standpunktet at de to tilnærmingene heller enn å være gjensidig utelukkende kan komplementere hverandre, inkludert Smith og Ley selv (Smith 1996, Lees 1994, 2000). Andre har hevdet at det er uvesentlig å identifisere årsaken, og at en heller skal fokusere empirisk på den faktisk eksisterende gentrifiseringens geografi (Lees 2000, Hill 2012).

Det offentlige som aktør i gentrifiseringsprosesser

I følge Loretta Lees (2000) ble fokus på hvordan styresmaktenes politikk spiller sammen med gentrifisering lenge neglisjert i gentrifiseringsforskningen, til fordel for en akademisk skyttergravskrig om hvorvidt årsaken(e) til gentrifisering primært var å finne i endrede konsumsjonsmønstre i middelklassen eller i kapitalens iboende behov for ekspansjon.

I en periodisering av gentrifiseringens historie globalt, hevder Neil Smith (2002) at staten i løpet av nittitallet inntok en mer aktiv rolle i gentrifiseringen enn hva som hadde vært tilfelle tidligere. Fra å være et marginalt fenomen i enkelte større byer, var gentrifisering nå blitt en global kapitalakkumulasjonsstrategi, hvor staten spilte en drivende rolle ved å legge til rette for økonomisk vekst gjennom regenerering av byen.

En av formene denne tilretteleggingen har tatt, er at det offentlige gjennom ulike målrettede tiltak har søkt å få kjøpesterk middelklasse til å flytte til det som ansees for å være områder med en for stor konsentrasjon av fattige mennesker og levekårsproblemer, ut i fra ideen om at sistnevnte gruppe vil kunne løftes av å ha ressurssterke naboer som økonomisk og sosialt investerer i nabolaget (Lees 2000, 2008; Davidson 2008). Denne tankegangen er tungt tilstede i Tøyenløftet, tydeligst i kommunens vedtak om å selge ut en stor del av dens sosialboliger i området til fordel oppkjøp av boligmasse i andre bydeler. Politikk av denne typen omtales ofte som Social mixing-politikk, og er blitt gjenstand for har kritikk av flere forskere, som hevder at det finnes få beviser på at den bidrar til noe annet enn gentrifisering (Lees 2008, Davidson 2008).

Den kreative klassen

Richard Floridas konsept om den kreative klassen har fått stor betydning for bypolitikk og - utvikling i mange byer internasjonalt. Konseptet stammer fra Floridas bok med samme navn, som kort tid etter at den lansert ble omfavnet av politikere og utviklerinteresser globalt. Det er blitt foreslått at konseptet om den kreative klassen syntes å passe godt overens med disses interesser (Peck 2005).

Hovedtesen i Floridas bok er at byer som ønsker å lykkes økonomisk er avhengige av å tiltrekke seg individer fra et segment av befolkningen som han kaller «den kreative klassen». Tilhørighet til denne klassen avhenger av hvorvidt en innehar det Florida kaller et kreativt yrke, noe som ifølge Florida gjelder for om lag en tredjedel av befolkningen. Dersom en makter å tiltrekke seg disse, vil en også effektivt tilrettelegge for innovasjon og økonomisk vekst (Florida 2003).

Den kreative klassen tiltrekkes videre ifølge Florida av talent, toleranse og teknologi, faktorer som myndighetene gjennom å tilrettelegge for kan bruke for å tiltrekke seg denne gruppen mennesker (ibid.). For Florida kan det å bruke offentlige midler på å understøtte eksistensen av for eksempel musikkscener eller kunstmiljøer derfor være vel så gode tiltak for å generere økonomisk aktivitet som mer tradisjonelle tiltak for å tiltrekke kapital til et sted, slik som for eksempel å investere i infrastruktur i form av veiutbygging eller ved å gi ulike skatteinsentiver (Peck 2005).

Hvilken definisjon av gentrifisering legges til grunn for denne oppgaven?

I likhet med Clark (2005) forstår jeg det at det skjer en endring i et områdes klassekarakter som å være selve kjernen i hva gentrifisering dreier seg om. Jeg støtter derfor hans argumentasjon for at en bør unngå å reservere gentrifiseringsbegrepet for fenomener i spesifikke tider og rom, da dette raskt kan lede til at gentrifiseringsdebatten sporer av fra spørsmålet om klasse og heller sentrerer seg rundt detaljer av mindre relevans.

Av samme årsak aksepterer jeg Marcuses (1986, sitert i Davidson 2008) oppfatning av at forekomster av indirekte økonomisk fortrenging i et område er noe som kvalifiserer til at en kan hevde at området gentrifiseres. Dette er muligens en noe mer kontroversiell posisjon enn den forrige, da gentrifisering for mange er uløselig knyttet til at noen faktisk blir tvunget til å flytte, men igjen er det en posisjon som gjør at en kan sette det at det skjer endringer i et områdes klassekarakter i forgrunnen, uavhengig av måten disse endringene skjer på.

Videre opplever jeg at det i liten grad for dette prosjektet er relevant å gå inn i debatten rundt hvorvidt det er konsumpsjons- eller produksjonsdrevne forklaringer til hvorfor gentrifisering oppstår. Dette da det vil være vanskelig empirisk å bevise hvilken av de to som skulle drive en eventuell gentrifisering på Tøyen og dette heller ikke er målet for oppgaven.

På bakgrunn av dette vil jeg legge følgende definisjon til grunn for hva som i denne oppgaven legges i begrepet gentrifisering: *Gentrifisering er en prosess hvorved et område skifter klassekarakter gjennom at brukere med en høyere sosioøkonomisk status enn de tidligere brukerne av området tar det i bruk. Direkte fortrenging av opprinnelige beboere er ikke en forutsetning for gentrifisering.*

3.3 Teorier om monopolleier

En måte hvorved kapitaleiere kan akkumulere kapital, er gjennom å investere i verdier som genererer monopolleier. Harvey (2001) skriver om monopolleier at:

All rent is based on the monopoly power of private owners of certain portions of the globe. Monopoly rent arises because social actors can realize an enhanced income stream over an extended time by virtue of their exclusive control over some directly or indirectly tradable item which is in some crucial respects unique and non-replicable (Harvey 2001: 94).

Monopolleier kan genereres av det meste mellom himmel og jord, så lenge forutsetningene at 1) eieren har (relativt) eksklusiv tilgang til varen og 2) at det eksisterer en etterspørsel etter den, er til stede (ibid.).

Eksempler på varer som genererer monopolleier varierer fra kjente kunstverk verdsatt til beløper i milliardklassen, joggesko produsert av produsenter hvis merkenavn er ettertraktede, anerkjente restauranter med Michelin-sertifisering til hoteller og serveringssteder som er lokalisert geografisk nært turistattraksjoner. For Naomi Klein (2002) er merkevarebygging blitt en hel sentral del av forbruksvareproduksjonen, og utgjør for mange merkevarer brorparten av deres verdi, noe som er tema for den moderne klassikeren No Logo. Også i byutviklingen har monopolleier strategier for å oppnå monopolleier økt i utbredelse: Monopolleier genereres gjennom markedsføringen av hele byer, noe som siden 1980-tallet er blitt en utbredt urban vekststrategi verden over, deriblant gjennom utbyggingen det som av det som er ment å skulle være distinkte og unike forretnings- og forbruksdistrikter langs byenes havnepromenader (Harvey 1989), men også andre former for markedsføringstiltak basert i stedsutvikling (Ulldemolins 2014). Denne utviklingen har en de siste årene også sett i Oslo, hvor en rekke store såkalte signalbygg hvis mål blant annet er å sette byen «på kartet» etter årtusenskiftet er blitt reist på de gamle havnearealene i Bjørvikaområdet (Bergsli 2005).

For Harvey (2002) er praksisen med å ta monopolleier ofte preget av en motsetning som kan undergrave den: Mens det at en vare generer en monopolleie på den ene siden nødvendigvis hviler på at det er knapphet på den og at tilgangen til den er begrenset, vil en kapitalist som ønsker å innkassere mest mulig av monopolleien være inklinert mot å markedsføre varen med mål om å tiltrekke seg en størst mulig kundeskare, noe som kan resultere i at varen etter hvert oppfattes som mindre unik. Dette vil da kunne undergrave grunnlaget for monopolleien, og gjøre at varen ikke lenger makter å generere like store leier i markedet som tidligere, noe som gjør at kapitalisten – om hen skal opprettholde leienivået fra tidligere – blir nødt til å

[find] some way [...] to keep some commodities or places unique and particular enough [...] to maintain a monopolistic edge in an otherwise commodified and often fiercely competitive economy (ibid: 96).

Tretter (2009) viser hvordan bymyndighetene i Glasgow ikke maktet å gjøre dette i deres satsning på markedsføring av byen som kulturby på starten av 1990-tallet, og at resultatet var at «the monopoly undermined its basis like a snake swallowing its own tail (ibid:127)». Et annet – og mer generelt - eksempel på et tilfelle hvor en har feilet i å holde på en merkebares unike karakter, er konseptet med irske puber, som en finner i byer globalt og hvorav brorparten antageligvis ligger utenfor Irland. Mens dette konseptet på et tidspunkt kan tenkes å ha fremstått som unikt, og dermed å ha kunnet kommandere monopolpriser, vil det nok ikke oppfattes som spesielt kontroversielt dersom en i dag antyder at det kan ha gått noe inflasjon i konseptet. Innen byutvikling kan en ifølge Harvey (2001) snakke om en lignende inflasjon hva gjelder spektakulære havnefrontutviklingsprosjekter, og Holgersen (2017) har for Malmøs del hevdet at byen gjennom å begi seg ut på denne typen prosjekter, de siste årene effektivt har basert utviklingsstrategien for byen på å «bygge gårdsdagens by i dag».

Knytter det seg sosiale konflikter til disse praksisene? For Harvey er påstander om noes unike karakter som regel “as much an outcome of discursive constructions and struggles as they are grounded in material fact (Harvey 2001:103)”. Fra dette perspektivet vil monopollieien som for eksempel Oslo som turistdestinasjon kan kommandere være et resultat av kollektivt produserte diskurser om hva Oslo er, da slike diskurser ikke simpelthen kan erklæres av enkeltindivider. Samtidig muliggjør disse kollektivt produserte diskursene at enkelteiere som innehar eiendomsrettighetene til hoteller, serveringssteder, attraksjoner, eiendommer og annet i Oslo kan innkassere monopollieie. Siden diskurser dermed kan sies å være en helt sentral del av produktene som disse eiendomsinnehaverne selger, kan man si at produktene er sosialt produserte, men at profitten de genererer privatiseres av de som sitter med eiendomsrettigheter. Dette åpner for konflikt om hvem det er som rettmessig skal få appropriere det kollektive produktet:

Why let the monopoly rent attached to that symbolic capital be captured only by the multinationals or by a small powerful segment of the local bourgeoisie? Even Singapore, which created and appropriated monopoly rents so ruthlessly and so successfully (mainly out of its locational and political advantage) over the years, saw to it that the benefits were widely distributed through housing, health care and education (Harvey 2001:105).

Som Harvey foreslår her, vil en arena å utkjempes kamper om distribusjonen av monopollieier på, kunne være rundt myndigheters skattepolitikk og graden av redistribusjon i denne.

Samtidig kan en se for seg at et høyere skattenivå vil kunne redusere konkurransekraften i

møte med andre merkevarer, men dette vil også avhenge av merkevarenes styrker. Her kommer vi tilbake til motsetningen mellom i hvilken grad varene er av unike karakterer, og behovet for markedsføring.

En annen og relatert konfliktlinje, er potensielle interessemotsetninger og uenigheter rundt selve innholdet i representasjonene som produseres for å generere monopolleier (ibid.). I Malmø, hvor offentlig politikk har søkt å skape en byidentitet basert på en forestilling om Malmø som en foregangsby når det kommer til miljøvennlig urbanisering (Holgersen 2017), må en anta at dette er et bilde av byen som faller bedre i smak for enkelte innbyggere enn for andre. Hvem er det som inkluderes og utelates gjennom denne fortellingen? Mens Malmø tidligere var kjent som et sentrum for industriproduksjon med tusenvis av arbeidsplasser i både bil – og skipsproduksjon og for å være «sosialdemokratiets Mekka» - en identitet som for stor del var bygget på byens arbeiderklasse, er byidentiteten som Malmø promoterer gjennom i dag heller basert på forbruksvanene til et relativt mye mindre og privilegert sjikt av befolkningen. Dette kan en si at er en konfliktlinje som baserer seg på klasseforskjeller.

Andre motsetninger rundt representasjoner kan gå langs blant annet etniske og kjønnsmessige skillelinjer. Et eksempel på førstnevnte er stedsmarkedsføring i nabolag i Toronto, Canada på 1990-tallet, hvor nabolagenes historiske karakterer av å være dominert av enkelte etnisiteter ble gjort til det helt sentrale i denne markedsføringen. Blant annet ble et nabolag kalt «Little Italy» markedsført som Italiensk, til tross for at under 10 % av befolkningen på dette tidspunktet kunne sies å ha noe med Italia å gjøre (Hackworth et al. 2005). For Hackworth et al. (ibid) blir dette misforholdet brukt som bakgrunn for en konklusjon om at områders etniske identiteter vel så mye som å oppstå organisk-kulturelt også kan produseres aktivt av kapitalinteresser. Eksempelet løfter også spørsmålet om hva Italianere i Toronto mener om bildet av det italienske som promoterer i denne markedsføringen; er den kollektivt produserte kanadisk-italienske identiteten noe kapital uten tilknytning til Italia skal kunne høste monopolleier av? På lignende vis peker de Oliver (2016) på hvordan konseptet «kulturell diversitet» i et nabolag i San Antonio i Texas, USA, har gått fra å være et radikalt krav om inklusjon og annerkjennelse på tvers av etniske skillelinjer, til å bli en kulturell egenskap ved nabolaget som en kan få på kjøpet dersom en flytter dit. Når nabolaget deretter blir mer attraktivt og gjennomgår verdistigning, er det

ironisk nok en fare for at denne diversiteten blir mindre som følge av markedets ekskluderende effekter for den delen av befolkningen som ikke har betalingsevne.

3.4 Teorier om det post-politiske

It seems to be easier for us today to imagine the thoroughgoing deterioration of the earth and of nature than the breakdown of late capitalism; perhaps that is due to some weakness in our imaginations (Jameson 1994: xii).

Capitalist realism as I understand it cannot be confined to art or to the quasi-propagandistic way in which advertising functions. It is more like a pervasive atmosphere, conditioning not only the production of culture but also the regulation of work and education, and acting as a kind of invisible barrier constraining thought and action (Fisher 2009: 16).

De siste tjue årene har begrepene post-politikk og post-demokrati (heretter omtalt som post-politikk) blitt lansert for å beskrive det som oppfattes som en tendens henimot en uthuling av demokratiet i formelt liberal-demokratiske stater i såkalte avanserte kapitalistiske land (Wilson & Swyngedouw 2014).

Blant begrepenes mest prominente proponenter finner en blant andre Jacques Rancière (2001, 2006), Chantal Mouffe (2005), Slavoj Žižek, Erik Swyngedouw (2009, 2014) og Colin Crouch (2016), tenkere hvis ontologiske og politiske tilnærminger skiller seg fra hverandre på fundamentale områder, men som alle likeledes har til felles at de fremholder eksistensen av en tilstand av post-politikk som definerende for samtidig politikk.

Aspekter ved den post-politiske tilstanden har også blitt teoretisert på andre måter, blant annet gjennom Frederic Jamesons konseptualisering av det post-modernes kulturelle logikk (1994) og Mark Fishers konsept om kapitalistisk realisme (2009). Selv om disses fokus primært ligger annet steds hen enn på vilkårene for demokratisk politikk i samtidige formelt demokratiske stater, berører de likevel temaet, og tegner opp et bilde av en kulturell tilstand preget av et samfunnsoppfatning uten rom for større endringer, noe vi skal se at er et definerende trekk ved teorier om post-politikk (Wilson & Swyngedouw 2014).

Felles for samtlige av forfatterne over, er at den post-politiske tilstanden forstås som nært tilknyttet fremveksten av nyliberalismen fra og med slutten av 1970-tallet. For Harvey (2005) kan nyliberalismen best beskrives som «et eliteprosjekt for konsolidering og utvidelse av klasse-makt» i kjølvannet av sammenbruddet av den såkalte etterkrigskonsensusen som dominerte den globale kapitalismen de første tre tiårene etter andre verdenskrig.

For Wilson & Swyngedouw (2014) kan inntredenen av det post-politiske på et ideologisk nivå tidfestes til da Francis Fukuyama i 1992 berømt erklærte at «The end of history» nå var et faktum, i betydningen av at Sovjetunionens- og Berlinmurens fall en gang for alle beviste den liberale frimarkedskapitalismens overlegenhet over alle både tenkelige og eksisterende rivaliserende modeller for samfunnsorganisering. Demokratiet hadde nå en gang for alle vunnet kampen mot det totalitære representert ved fascismen og kommunismen, og ideologienes tid kunne dermed erklæres for å være forbi (en påstand Wilson & Swyngedouw påpeker at er svært ideologisk i seg selv).

For Mouffe (2005) blir det post-politiske en realitet gjennom at Fukuyamas mantra om historiens slutt med tilblivelsen av Tony Blairs New Labour mot slutten av 1990-tallet tilsynelatende aksepteres på begge sider av den tradisjonelle høyre-venstre-aksen i politikken. Fremfor å gå til motangrep mot den nyliberale revolusjonen som Margareth Thatcher banket gjennom i det britiske samfunnet gjennom 1980-tallet, velger New Labour når de kommer til makten i det store og hele å akseptere at det er en ny tid. Labour har nå forlatt den tradisjonelle klassepolitikken og de store ideologienes brytningstid er forbi.

4.2.1 Tre ulike tilnærminger til det post-politiske

I litteraturen om det post-politiske, er det særlig tilnærmingene til tenkerne Chantal Mouffe, Jaques Rancière og Slavoj Zizek som legges til grunn når andre forfattere benytter seg av eller bygger videre på begrepet (Metzger 2017, Wilson & Swyngedouw 2014).

Hovedtrekkene i disse tre tenkernes tilnærminger til det post-politiske vil derfor i det følgende kort bli presentert, før jeg går videre til hvorledes konseptet om post-politikk er blitt brukt i sammenheng med spørsmål som har å gjøre med bypolitikk, planlegging og urban utvikling.

Rancière anvender selv ikke begrepet post-politikk, men kommer nært når han hevder at demokratiet i vår tid karakteriseres av en «tilstand av post-demokrati (Metzger 2017: 4)». For Rancière må et hvert styringssystem (any apparatus of governance) nødvendigvis forstås som det han kaller en politiorden (police order). En politiorden er det som «reproduserer et gitt sosialt hierarki (Wilson & Swyngedouw 2014: 12) gjennom å stå for en oppdeling av det fornuftige (partition of the sensible) som tillegger ulike deler av en befolkning ulike sosiale plasser og roller (Rancière 2006). Politiet vil for Rancière alltid søke en «systematisk organisering og naturalisering av sosial ulikhet som sunn fornuft» og vil alltid operere

gjennom å ekskludere «en del av samfunnet som ikke gis noen del i samfunnet (Wilson & Swyngedouw 2014: 12)». I reaksjon mot å bli ekskludert gjennom politiets oppdeling av politiordenen, kan den/de ekskluderte utfordre politiets oppdeling av det fornuftige gjennom å hevde sin likhet. Denne handlingen konstituerer politikk, og er for Ranciere det samme som demokrati. Videre må likhet her ikke forstås som hverken en utopisk eller sosiologisk kategori, men som noe som performativt hevdes i opposisjon til politiet. En politiorden som defineres av likhet vil være en selvmotsigelse, og for Ranciere kan det derfor ikke etableres en politisk tilstand der likhet opprettholdes av politiet. I tillegg til begrepsparet 'politiet' og 'politikk', bruker Ranciere også begrepet det 'politiske', som for ham beskriver likhetens logikk (som definert i kontrast til ulikheten som opprettholdes av politiet). For Ranciere åpnet den globale konjunkturen i årene etter andre verdenskrig et rom for politikk som senere ikke har vært det samme:

The very vitality of our parliaments was until quite recently fueled and supported by extraparliamentary and even antiparliamentary political action that made politics into a domain of contradictory possibilities, possibilities referring not only to differing opinions but also to opposite worlds. It is this conflictual equilibrium that has been undermined today. The long decline and brutal collapse of the Soviet system, as well as the weakening of social struggles and movements of emancipation, have allowed a consensual vision to establish itself on the back of an oligarchic system (Rancière 2006: 76-77).

Chantal Mouffe (2005) har også markert seg som en av de fremste eksponentene for påstanden om at det eksisterer en post-politisk tilstand. Hennes konseptualisering av den post-politiske tilstanden ligner på mange områder på Rancières, men er også på noen områder svært annerledes, og da kanskje spesielt hva gjelder den normative dimensjonen – hva vi kan gjøre med den - noe som vil bli belyst lenger nede.

Med Mouffes begrepsapparat kan en si at den post-politiske tilstanden karakteriseres av at det politiske er blitt undertrykket av politikk. Politikk er i Mouffes betydning av ordet ikke helt ulikt Rancières konsept om politiet, og defineres av Mouffe sammen med 'det politiske' på følgende måte:

[...] by 'the political' I mean the dimension of antagonism which I take to be constitutive of human societies, while by 'politics' I mean the set of practices and institutions through which an order is created, organizing human coexistence in the context of conflictuality provided by the political (Mouffe 2005: 9).

Ikke helt ulikt hvordan 'det politiske' for Ranciere utfordrer politiets reproduksjon av en gitt orden, utfordrer 'det politiske' i Mouffes terminologi 'politikkenes' ordning av det sosiale. For at noe skal kunne være politisk, er det nødvendig at det utfordrer politikken gjennom å stille «properly political questions» som «always involve decisions which require us to make a choice between conflicting alternatives (ibid: 10)». Det politiske er dermed definert av at det eksisterer antagonisme. Det er nettopp når det politiske stenger muligheten for at antagonismer kan utspille seg og valg mellom «conflicting alternatives» kan gjøres, at den post-politiske tilstanden oppstår. For Mouffe innebærer ikke en tilstand av post-politikk at antagonismer opphører å eksistere, men at de ikke får rom til å utspille seg. For Mouffe er nemlig antagonisme uløselig knyttet til både det politiske og den menneskelige tilstanden, og kan aldri simpelthen utslettes: «Antagonism [...] is an ever present possibility: the political belongs to our ontological condition (ibid: 16)». Det betyr at en under et politisk regime som opprettholder en tilstand av post-politikk vil risikere at antagonismene som politikken ikke har rom for får uttrykk på andre måter, for eksempel gjennom vold og anti-sosial oppførsel. For Mouffe er det demokratiske dermed avhengig av at antagonismer gis rom til å utspille seg innenfor et demokratisk rammeverk med rom for forskjeller og ulike utfall. Antagonismer som utspiller seg innenfor en politikk med rom for det politiske kaller ikke Mouffe lenger for antagonismer, men for agonismer (ibid.).

Ikke helt ulikt hvordan Ranciere forstår etterkrigstiden som en periode hvor 'det politiske (likhet)' i større grad enn i de senere årene fikk utfordre politiet (conflictual equilibrium that made politics into a domain of contradictory possibilities), eksisterte det for Mouffe i denne perioden en politikk som muliggjorde agonisme. Mens Ranciere ikke ser særlig lyst på at en slik tilstand kan gjenopprettes, og fra et normativt standpunkt heller ser for seg det politiske igjen og igjen utfordre politiet uten at dette leder til noen endelig institusjonalisert tilstand av demokrati, går Mouffe inn for at en på sett og vis vil kunne gå tilbake til en slags sosialdemokratisk tilstand bygget på en politikk med rom for agonisme. Ranciere vil altså konstant utfordre politiet, mens Mouffe vil legge til rette for agonisme.

Til slutt har vi også en tredje tilnærming, representert ved filosofen Slavoj Zizek. Mens både Ranciere og Mouffe begge kan sies å komme ut av ulike post-marxistiske tradisjoner, holder Zizek seg nærmere en klassisk marxistisk tilnærming, og da spesielt gjennom å insistere på å gi klassekampen en sentral plass i hvordan det post-politiske bør forstås og konfronteres. I

likhet med Ranciere benytter også Zizek seg av begrepsparet 'politikk' og 'politiet' i sin analyse, men hevder at Ranciere fetisjerer politiet ved ikke å anerkjenne volden det er bygget på, en vold hvorved politiet søker totalt å forhindre ('foreclose') det politiske fra å manifestere seg (Wilson & Swyngedouw 2014: 13). Mens det politiske i Ranciere og Mouffe er rotet i henholdsvis transhistorisk likhetstrang og transhistorisk antagonisme, lokaliserer Zizek det politiske i den historiske kategorien klassekamp (ibid.), som vi har sett at ifølge Marx under den kapitalistiske produksjonsmåten utspiller seg mellom arbeid og kapital.

Hva må gjøres?

Som vi har vært inne på, representerer de tre tenkerne ikke bare ulike teoretiske og analytiske tilnærminger til hva det post-politiske er, men legger alle også både implisitt og eksplisitt føringer for hvordan fenomenet bør møtes. Van Puymbroeck & Oosterlynck (2014) hevder at en i Rancières, Mouffes og Zizeks tilnærminger til det post-politiske kan finne det de kaller henholdsvis en relasjonell (relational), en tre-begreps- (three-terms) og en renselsestilnærming (purification) for hvordan å adressere det post-politiske. Forskjellene mellom disse tre tilnærmingene er i stor grad rotet i ulikheter mellom de tre ulike tenkerne.

Den relasjonelle tilnærmingen består i å skape 'øyeblikk av avbrudd' (moments of interruptions) i politiets oppdeling av det fornuftige. Disse avbruddene skal eksponere dennes vilkårlighet på måter som kan bidra til at politiet rekonfigureres i mer ønskelige konfigurasjoner. Som tidligere nevnt har ikke Ranciere noen tro på at samfunnet (eller for ham: politiet) kan avskaffes eller fast konfigureres på en ønskelig måte, og går derfor inn for at stadig utfordring av den til enhver tid gjeldende politiordenen er det beste en kan oppnå i retning av en demokratisk orden (Metzger 2017, Wilson & Swyngedouw 2014). Van Puymbroeck & Oosterlynck (2014) har foreslått hvordan denne tilnærmingen kan operasjonaliseres, noe jeg kommer tilbake til under.

Det Puymbroeck & Oosterlynck identifiserer som tre-begrepsstilnærmingen (three-term approach) ligger ifølge dem nært opp til Mouffes foreslåtte strategi for utvidelse av det demokratiske. Denne tilnærmingen postulerer at en bør søke å skaffe rom eller forumer hvor antagonistiske relasjoner i samfunnet kan løftes frem og omgjøres til agonistiske relasjoner (Puymbroeck & Oosterlynck 2014). For Mouffe har parlamenter i representative demokratier i perioder historisk evnet å utfylle en slik funksjon (Mouffe 2005). Jeg vil foreslå at også den korporativistiske nordiske modellen basert på et trepartssamarbeid mellom

arbeidskjøperorganisasjoner, arbeidsgiverorganisasjoner og staten, hvor en i stor grad har regulert og institusjonalisert organisert klassekonflikt mellom partene også deler disse karakteristikene (se for eks. Sejersted 2005).

Den siste av de tre tilnærmingene er også den mest radikale, og blir av Puymbroeck & Oosterlynck (2014) gitt tilnavnet «renselsestilnærmingen (the purification approach)». Denne argumenterer for at det kreves et mer eller mindre totalt brudd med det bestående, og at dette best oppnås gjennom en sosial revolusjon. Av forfatterne vi har tatt for oss her plasseres primært Zizek, men også til dels Swyngedouw i denne kategorien.

Post-politisk planlegging og byutvikling

De senere årene er det også vokst frem en litteratur som søker å anvende teorier om det post-politiske for å forstå byutvikling og (by-)planlegging. Den klart fremste eksponenten for det post-politiske innen dette fagfeltet er geografen Erik Swyngedouw, som gjennom å trekke heller eklektisk på Rancière, Mouffe og Zizek har avendt teorier om det post-politiske på ulike problemstillinger ved det urbane, og gjennom dette blitt en av de fremste stemmene på det post-politiske feltet generelt (2005, 2009, 2010, 2014).

Swyngedouw (2005) hevder at en i tiåret opp mot artikkelens publisering så en spredning av nye former for ikke-statlige styringsinstitusjoner på ulike geografiske skalaer, en tendens knyttet til en nyliberalistisk restrukturering av den kapitalistiske staten fra 1980-tallet av. For Swyngedouw var disse institusjonene videre preget av å inneha en dobbeltkarakter eller «et janusansikt (ibid:1991)». Mens de på overflaten lovet en større grad av medvirkning, inklusjon og deltagende demokrati der den keynesianistiske velferdsstaten ikke hadde klart å levere dette, leverte de for Swyngedouw i realiteten i stedet et demokratisk underskudd. Årsakene til dette er sammensatte, og består blant annet av at der den liberale demokratiske staten garanterer politiske rettigheter og retten til å delta i det politiske liv for alle sine statsborgere og politikken utspiller seg innen rammene av formelle institusjoner med klare regler og prosedyrer, er avgrensningene av hvem og hvordan i mer uformelle nettverk og institusjoner ofte mindre klare. Hvordan og av hvem velges hvem det er som skal inkluderes i beslutningstakingen? Hvem er det disse representerer og hvordan kan de representerte sikre at deres representant faktisk representerer dem? Når det kommer til den liberale borgerlige staten er disse spørsmålene avgjort og klare (selv om dette ikke umuliggjør kritikk), noe de ikke nødvendigvis er for ikke-statlige institusjoner av denne

typen. I tillegg til de ovenfor nevnte problemstillingene nevner Swyngedouw også geografisk skala. Hva slags skala en institusjon som dette etablerer seg på kan også øve stor innflytelse på i hvilken grad den er demokratisk, og gi ulike aktører fordeler eller ulemper ettersom hvorledes disse er posisjonert *vis a vis* institusjonen:

up-scaling or down-scaling is not socially neutral as new actors emerge and consolidate their position in the process, while others are excluded or become more marginal [...] with changing scalar configurations, new groups of participants enter the frame of governance or reinforce their power position, while others become or remain excluded (ibid:2001).

Også innen planleggingslitteraturen mer spesifikt har konseptet om det post-politiske gjort sin inntreden. I seneste utgave av *The Routledge Handbook of Planning Theory* har Metzger en artikkel om temaet, hvor han foreslår .

4.2.2 Operasjonalisering av det post-politiske for en casestudie av Tøyen

I en studie av utvikling av området South Bank i London, har Guy Baeten operasjonalisert begrepet om post-politisk byutvikling for en konkret casestudie av det han ender opp med å beskrive som et eksempel på «post-politisk regenerering» (2009). Dette gjør han ved å identifisere en rekke aspekter som karakteriserer det post-politiske, for så å undersøke hvorvidt disse kan sies å være gjeldende for eller tilstedeværende ved utviklingen i South Bank.

Baeten begynner med å introdusere Rancières begrepspar 'politiet' og 'det politiske', og konstaterer at:

The police order ultimately determines the distinction between those who have a name and those who have not, those who can speak and will be listened to and those who will not be, in short those who have a part and those who have not (Baeten 2009: 245).

Da 'det politiske' for Ranciere defineres av at den delen av samfunnet som ikke får ta del i samfunnet hevder sin likhet overfor 'politiet', resonerer Baeten at «urban regeneration politics are not necessarily political simply because power relationships between different stakeholders with conflicting interests exist and are dealt with at the negotiation table (Baeten 2009: 246)». Faktisk kan ulike former av det som blir presentert som «deltagende» eller deliberativ planlegging være en del av politiet; dersom disse inkluderer en viss type aktører og/eller stemmer som konfirmerer til politiets behov kun for å ekskludere andre. Dette kan for eksempel forløpe gjennom at aktører som uttrykker oppfatninger eller

interesser som ikke passer inn i politiordenen avfeies som gammeldagse eller ekstremistiske. I tilfellet South Bank opplevde en gruppe ved navn Waterloo Community Development Group, som tidlig i prosessen hadde vært kritiske til private utvikleres planer om for dem profitable utviklingsprosjekter, å bli avfeid som 'old labour' i betydningen fastlåst i en gammeldags verdensforståelse som fremholdt interessemotsetninger mellom private utviklerinteresser og beboere, inntil organisasjonen valgte å engasjere seg i det lokale «community partnership». Baeten fremholder myndighetenes etablering av såkalte «community partnerships» og måten hvorved disse fungerer på som en sentral årsak som bidro til å depolitisere utviklingsprosessen i South Bank. Gjennom å invitere affekterte grupper med i et partnerskap bestående av pro-utviklingsaktører, skaper det offentlige en situasjon hvor:

Voices can be raised as far as they fit the overall regeneration aims laid down by the government and the existing partnership (financed largely by the government through the SRB). Other concerns are no longer able to come to the surface since no channels, organisations or resources are available under a regime of post-political regeneration (ibid: 247).

Når disse partnerskapene videre er forventet å skulle representere hele områder/samfunn i prosesser hvor en søker om midler fra sentrale myndigheter, oppstår det et press om at en bør være med å «spille spillet», noe som innebærer at en aksepterer premissene partnerskapene er bygget på. Er en derimot kritisk til disse, blir en stående utenfor konsensusen i organisasjonen/partnerskapet, og risikerer å bli avfeid som gammeldags, ekstremistisk, lite løsningsfokusert eller 'old labour', slik Waterloo Community Development Group originalt ble det (ibid.). Slik kan det oppstå situasjoner hvor:

If communities are seen to be positive in their attitudes towards development projects, then they are included and described as responsible bodies, representing community perspectives and needs in a positive and constructive manner. If, however, various community voices challenge the legitimacy of programmes or are overtly critical, then their views are dismissed as unrepresentative and motivated by other political agendas (Raco 2003: 241 sitert i Baeten 2009: 249).

Dersom politiet (i Rancieres betydning av ordet) lykkes med strategien over, risikerer en å havne i situasjoner hvor politikk blir oppfattet som et fremmedlegeme i nettopp forumene som i utgangspunktet er beskrevet som å være til med formål om å legge til rette for prosesser for demokratisk planlegging. Politikk blir i seg selv noe fremmed som står utenfor nabolagskonsensusen og konstruktive samarbeid mellom lokale aktører (ibid: 247).

En annen, og relatert til ovenstående, måte hvorved innskrenkningen av plassen for det politiske ifølge Baeten forløp i South Bank og kan forløpe under post-politisk regenerering generelt, er ved at potensielt universelle politiske spørsmål som omfatter eller har gyldighet utover det lokale nivået under post-politiske former for planlegging har en tendens til å bli behandlet som om de var lokale og isolerte problemstillinger:

What post-politics tend to prevent is [the] metaphoric universalization of particular demands: post-politics mobilizes the vast apparatus of experts, social workers, and so on, to reduce the overall demand (complaint) of a particular group to just this demand with its particular (Zizek 199:204 sitert i Baeten 2009: 249).

Denne *lokalifiseringen* av problemstillinger er gjerne knyttet til at den folkelige deltagelsen (plan-)myndigheter ofte etterspør blant lokale innbyggere er tilknyttet konkrete lokale partnerskap eller prosjekter, og at eventuelle midler som allokeres på bakgrunn av deltagelsen er øremerkede til lokale tiltak. Forsøk på universalisering eller kobling av lokale problemer opp mot andre steder eller høyere geografiske nivåer vil derfor raskt i beste fall oppleves som irrelevant, og i verste fall direkte obstruerende for lokale formål.

Puymbroeck & Oosterlynck (2014) forslår at deres ovenfor nevnte relasjonelle tilnærming basert på Ranciere kan operasjonaliseres gjennom å identifisere ulike konkrete måter hvorved det politiske blir undertrykket på som sammen utgjør den post-politiske tilstanden. Som jeg var inne på i den korte introduksjonen av Ranciere over, er politikk for ham noe som oppstår i det det politiske utfordrer politiet og søker å rekonfigurere dette. Som svar på at det politiske – som for Ranciere er likhet - manifesterer seg og utfordrer politiet, har sistnevnte en rekke refleksive former for depolitisering som sikter på å opprettholde politiets 'partition of the sensible' og usynliggjøre det politiske. Ranciere identifiserer tre slike former; det para-, archi- og meta-politiske. I tillegg til disse tre, har Zizek identifisert det han kaller det ultra-politiske. Under vil disse fire formene for det Puymbroeck & Oosterlynck (2014: 100) omtaler som former for refleksiv depolitisering gjennomgås.

Det Ranciere kaller *para-politikk* er meget tilstedeværende i Baetens studie av utviklingen i South Bank, og kan sammenfattes som ulike strategier for å depolitisere gjennom å regissere et begrenset (handlings-)rom for demokratisk deltagelse og deliberasjon. Para-politikk avviser dermed ikke at det finnes motsetninger, uenigheter etter konflikter i samfunnet, men søker gjennom å konstruere regler og institusjoner hvor konkurranse mellom

meningsmotstandere og forkjempere for ulike interesser kan finne sted, å hindre at disse antar samfunnsoverskridende proporsjoner (Puymbroeck & Oosterlynck 2014). Måten hvorved Waterloo Community development Group i eksempelet over blir presset til å handle på en viss måte, er et godt eksempel på para-politikk.

Archa-politikk kan defineres som avvisning av politikk gjennom å appellere til forestillingen om en politiorde basert på et harmonisk samfunn uten interne motsetninger eller konfliktlinjer. Slik kan opposisjon mot det bestående avfeies som et fremmedlegeme. Nasjonalisme er en form for archa-politikk. En kan se for seg at også archa-politikk basert på andre geografiske skalaer - som nabolaget eller verdensdelen - også kan være mulige.

Meta-politikk går ut på å hindre det politiske gjennom å hevde at dets uttrykksformer nødvendigvis er forflyttede uttrykk for en eller annen opprinnelig motsetning. Puymbroeck & Oosterlynck (2014) bruker enkelte former for reduksjonistisk marxisme hvor den politiske sfæren oppfattes som en ren forflytning av en økonomisk motsetning, samt former for nyliberal ideologi som postulerer at alle former for økonomisk ulikhet til syvende og sist har opphav i statlig innblanding i økonomien, som eksempler på meta-politikk.

Ultra-politikk har i motsetning til de tre ovenfor nevnte formene for generiske depolitiseringstaktikker ikke opphav i Ranciere, men i Zizek. For Zizek er ultra-politikk en måte hvorved politiet konstruerer et skille mellom oss og dem som er karakterisert av en kløft som er så stor at det umuliggjør enhver agonistisk relasjon (for å bruke et begrep fra Mouffe). Relasjonen mellom oss og dem blir dermed fullstendig antagonistisk og karakterisert av gjensidig inkompatibilitet. Et eksempel på ultra-politikk er den såkalte 'krigen mot terror', hvor alle og enhver ifølge tidligere president i USA, George W. Bush, måtte ta valget mellom å være enten «with us or you are with the terrorists⁵». Dersom man ikke støttet USAs krigføring ble man oppfattet som motstander av USA, og dermed som å være for terrorisme.

⁵ Transkripsjon fra uttalelse tilgjengelig blant annet her:
<http://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/> (sist besøkt 14.05.19).

4.0 Fra arbeiderbydel til hipstermekka?

I dette kapittelet vil området Tøyen generelt og Tøyen torg spesielt bli presentert. Målet med kapittelet er å gi et overblikk over noen sentrale aspekter ved Tøyens historiske utvikling og presentere det av bakgrunnsinformasjon om Tøyen og torget som er nødvendig for å følge analysen i kapittel 7 og 8.

Da Tøyen er et område hvor det skjer mye aktivitet og hvor svært mange ulike aktører er aktive i en hel del ulike prosjekter hvorav mange kan tenkes å ha innvirkning på området som helhet, er det nødvendigvis slik at flere av disse av plasshensyn og valg om abstraksjoner ikke vil omtales i det følgende. Et eksempel på dette er at selv om området Tøyen i denne oppgaven defineres ut i fra de geografiske grensene som er lagt til grunn for Tøyenløftet (som jeg kommer inn på under), er det meste av dataproduksjonen i casestudien foretatt om og med aktører som særlig er knyttet til området rundt Tøyen Torg, et geografisk område som i gjennomgangen under kun utgjør et av tre delområder av Tøyen. Denne vurderingen er basert i at de relasjonene og prosessene på Tøyen torg som legges under lupen er 1) antatt å være et godt vindu å studere gentrifisering og interessemotsetninger i transformasjonen av Tøyen gjennom og 2) er antatt å kunne ha relativt stor innvirkning på hvordan og i hvilken grad slike prosesser og relasjoner har funnet sted.

Dette kapittelet er videre inndelt i en kort historisk presentasjon av Tøyenområdet som helhet, området slik det har fremstått gjennom de siste ti årene og frem til i dag, samt en diskusjon av hvorvidt en videre kan ta utgangspunkt i at Tøyen faktisk er i ferd med å gentrifiseres eller ikke.

4.1 Tøyens historiske geografi

«Tøyen har vært Tøyen lik I hundre år
Det e'kke snakk om farge men om fattigdom og levekår
Fra de ble sendt fra nr. 13 bort til nr. 19
Har dette vært en by som deler seg omtrent på midten
(Don Martin & Tommy T⁶)»

I 2013 gjorde oslorapperne Don Martin og Tommy T stor suksess med låten «Nilsen», hvor hovedtematikken er den sosioøkonomiske segregasjonen i Oslo og hvordan denne – med

⁶ <https://www.donmartin.no/om-lata-nilsen/>

deres ord – gjør «boka om Oslo til fortellingen om to byer⁷». I verset som er sitert innledningsvis, refereres det til arbeiderdikteren Rudolf Nilsens dikt «Nr. 13» fra 1926 og den daværende hovedpolitistasjonen «Nr. 19» for å underbygge hvordan levekårsutfordringer og segregasjon har vært vedvarende og karakteristiske trekk ved Tøyen og Oslo i «hundre år». I «Nr. 13» anvender Nilsen den fiktive arbeidergården Nr. 13, basert på Heimdalsgata 26 på Tøyen, som arketype for hvordan fattigfolk verden over under industrikapitalismen lever under kummerlige forhold og segregasjon⁸:

Det finnes mange flere i andre byer her på jord,
det er milevis av gater - der hvor fattigfolket bor -
ja De finner Nr. 13 helst i byers øst og nord.

Det sies tallet 13 er et ondt, uheldig tall,
og gamle Dal i fjerde sier helsen er så skral
og høyre lungen halv fordi han bor i slikt et tall.

Samtidig som Nilsen beskriver elendigheten og misnøyen ved å leve i Nr. 13, retter diktet også fokuset mot det fine i fellesskapet mellom beboerne i gården:

Nr. 13 er vår egen gård, så gammel og så kjær.
Og så skjønn den er om kvelden, når den stiger lys og svær
frem fra mørket med de mange lange vindusraders skjær.

Og da lever denne gården. Den blir festlig som et slott
når der tendes lys i kjøkken og i kammers og i kott!
For vi ånder opp i glede når vår arbeidsdag er gått.

Nilsen avslutter likevel med å ønske seg en verden hvor Nr. 13 ikke finnes:

Og det raser i de unges bitre hjerter: Våk og lær,
at du klart og nært og kaldt igjennom drømmens gylne skjær
ser veien til et land, hvor Nr. 13 ikke er!

Ambivalensen i Nilsens skildringer er slående, men fremstår på enkelte måter ikke så ulik den som fremkommer i flere kontemporære beboeres beskrivelser av området, hvor området omfavnes samtidig som det beskrives som belastet:

Det kan virke som at det er aspekter ved Tøyen som har vært Tøyen likt i hundre år. Samtidig er det klart at det er mye som nødvendigvis er forandret, og at Oslo anno 2018 er ikke den samme byen som Rudolf Nilsen en gang beskrev. I det følgende følger en gjennomgang av noen av de fremste trekkene ved utviklingen på Tøyen frem mot i dag, med det formål å

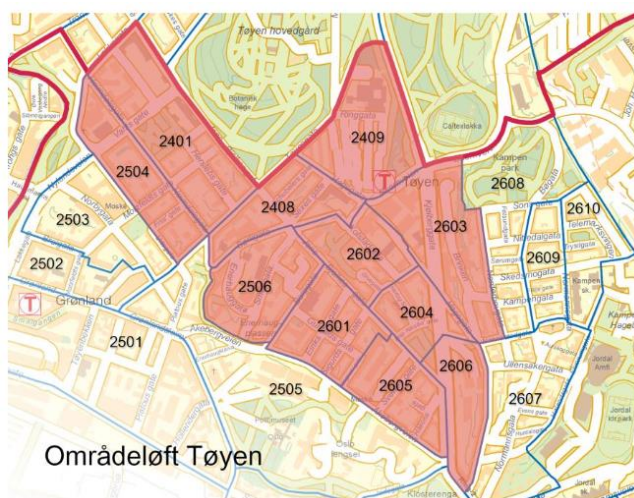
⁷ Ibid.

⁸ Fra diktsamlingen «På Gjensyn» (1926)
(https://www.oslo.kommune.no/OBA/gallerier/Kjaerlighet/Rudolf_Nilsen/Utvalgte_dikt/Nr_13.htm)

identifisere hvilke prosesser og utviklingstendenser som har vært sentrale i å skape det Tøyen som det i 2013 ble vedtatt at trengte å løftes.

Tøyen og indre Oslo øst

Tøyen er i dag et område i de administrative bydelene Grünerløkka og Gamle Oslo, som begge ligger i det som ofte omtales som indre Oslo øst. Den nøyaktige geografiske avgrensningen av området varierer. Områdeavgrensningen som er lagt til grunn for Områdeløft Tøyen baseres seg på administrative roder, og omfatter elleve roder med en samlet befolkning på 13444 personer per 2014⁹.

Figur 1: Kart som viser rodene inkludert i områdeløft Tøyen (Google maps)

I dette området inkluderes området Enerhaugen og deler av nabobydelen Kampen. Denne avgrensningen kommer til å bli lagt til grunn for videre omtale av Tøyen i denne oppgaven. Videre kommer området til å deles inn i delområdene Nedre Tøyen, Enerhaugen og Nedre Kampen. Under følger en kort fremstilling av noen hovedtrekk ved områdets historiske utvikling.

Østkanten blir til

Oslo er en geografisk klassesdelt by hvor skillet mellom overklassen og arbeiderklassen tradisjonelt har gått mellom vest og øst. Dette bosetningsmønsteret kan spores flere århundrer tilbake i byens historie, og har opphav i at det parallelt med at byen ble flyttet til

⁹ En rode blir i dag regnet som den minste administrative inndelingen i en kommune, og brukes således fortsatt i Norge som benevnelse. Kommunene deles vanligvis inn i et antall roder, som har særlig betydning i forbindelse med valg. En rode kan for eksempel være 2-6 kvartal i størrelse. Oslo kommune. Bydel Gamle Oslo 2014.

Akershus festning som følge av en større brann i 1524, også ble innført murtvang innenfor bygrensene for den nye byen, som nå het Christiania. Da det å bygge i mur var relativt kostbart, ble lavere samfunnsjikt i praksis ekskludert fra å bo i byen, noe som førte til at disse bosatte seg i irregulær trehusbebyggelse som snart sprang opp utenfor bygrensene. I en periode på om lag 200 år gikk derfor det primære geografiske klasses skillet i Christiania mellom de som hadde råd til å bo i byen og de som måtte bosette seg utenfor.

Industrialiseringen og den kommersielle aktiviteten i Christiania ekspanderte kraftig ut over andre halvdel av attenhundretallet. Innbyggertallet i byen gikk fra om lag 40.000 innbyggere i 1840 til ved århundreskiftet å passere 250.000. Med den sterke byveksten tiltok presset på eiendomsprisene innenfor det som da var bygrensen. Prisene steg i så stor grad at borgerskapet ikke lenger maktet å betale for bopel i sentrum og derfor måtte oppgi boligene sine til næringsliv og offentlig institusjoner som evnet å ta kostandene. I tillegg til de økende eiendomsprisene, brakte den økte aktiviteten i sentrum også med seg høyere støy- og forurensningsnivåer enn hva som var ønskelig for et borgerlig boligområde. Sammen utgjorde disse tendensene push-faktorer som gjorde at borgerskapet nå begynte å se seg om etter andre steder å bo. Flyttelassene gikk vestover (Myhre 1995).

Ved opprettelsen av Christiania i 1624 var områdene vest for byen blitt underlagt byen som bymark. Bymarka var landområder utenfor bygrensene hvor byens borgere kunne drive jordbruksvirksomhet og holde husdyr. Det var ikke uvanlig at borgere som ellers var bosatt i sentrum av byen fikk oppført sommerhus på løkker som de ervervet seg i marka, slik at somrene kunne tilbringes der i landlig idyll. Med sentrumsområdets avtagende attraktivitet som boligområde etter 1850 oppstod det en tendens til at sommerhusene ble helårsboliger. Etter hvert ble det også oppført bygninger som fra dag én var tiltenkt helårsbeboelse, spesielt med oppføringen av den vestlige villaforstaden Homansbyen som ble anlagt i området bak slottet kort tid etter at dette ble ferdigstilt i 1848.

Samlet la allmuens trehusbebyggelse utenfor bygrensa og borgerskapets kolonisering av bymarka i årene etter 1850 grunnlaget for et klassebasert segregasjonsmønster som karakteriserer byen den dag i dag. En industrioppblomstring langs Akerselva fra og med 1842 som følge av dennes vannkraftressurser bidro også til å sementere skillet mellom øst og vest: de nye industribedriftene trengte arbeidskraft, og på en tid hvor arbeidsreiser skjedde til fots, kom en ikke unna at arbeidskraften også måtte sove i samme geografiske område som

den ble utbyttet. Skillet mellom vest og øst følger den dag i dag omtrentlig Akerselva som renner gjennom byen fra nord til sør (Kjeldstadli & Myhre 1995).

Tøyen blir til

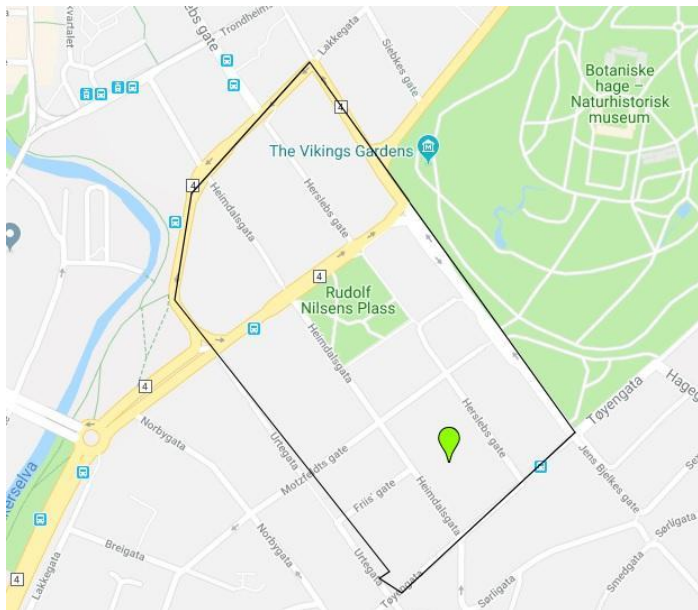
Området Tøyen har tatt navn etter Tøyen hovedgård, hvis hovedhus fortsatt står i det som i dag er botanisk hage, et steinkast unna Tøyen T-banestasjon. Ordet Tøyen kommer av det norrøne Tadvin, som er en sammensetning av tad (jord, møkk, skitt) og vin (eng, mark), og har vært i bruk om gården så langt tilbake som til middelalderen (Oslo byleksikon). Gården var da eiet av Nonneseter kloster i Gamle Oslo, som i årene før reformasjonen kom til Norge eide en hel del gårder i området. Gården vedvarte som kirkegods inntil 1617, da den ble overdratt privat eierskap ved lagmann Bertil Mule. Den forble deretter i privat eierskap i en periode på nesten to hundre år, før den i 1812 ble solgt til kong Fredrik 6. av Danmark-Norge som gav den i gave til det nyopprettede universitetet i Norge.

Gårdsområdet var på denne tiden fortsatt i liten grad bebygget og fungerte primært som jordbruksareal. Rett sør for Tøyen gård var dog situasjonen en annen, da det på Grønland var vokst frem en nokså omfattende forstadsbebyggelse i årene siden flyttingen av byen. I 1801 var grønlandsområdet bebygget med 141 gårder som til sammen huset 1283 personer. Innenfor bygrensen bodde det til sammenligning samme år om lag 9000 innbyggere. Christiania var som nevnt i denne perioden preget av et geografisk segregasjonsmønster hvor borgerskapet bebodde murbyen i sentrum, mens mindre velbemidlede lag av befolkningen var bosatt i trehusforsteder utenfor bygrensene. Grønlandsbeboernes sosiale stand kommer tydelig frem i en folketelling fra 1825. Der oppgir 40 % av de registrerte yrkesaktive å være «daglønnede», eller hva en i dag gjerne ville kalle løsarbeidere.

Utover i århundret steg befolkningstallet på Grønland kraftig, og ved folketellingen i 1855 ble det registrert 3497 innbyggere i området (Aslaksby 1986: 79).

Nedre Tøyen

Området som jeg her har valgt å omtale som Nedre Tøyen ligger sør-vest for Botanisk hage og omfatter området mellom Lakkegata, Jens Bjelkes gate, Tøyengata og Urtegata.

Figur 2: Delområde 1 av områdeløft Tøyen (Google maps)

Det ble en periode etter at universitetet var blitt skjenket Tøyen vurdert å legge universitetets hovedbygninger hit, men disse ble fra og med 1839 i stedet oppført ved det som i dag er Karl Johans Gate (Myhre 1995). Universitetets områder på Tøyen ble i stedet avsatt til botanisk hage og såkalte professorløkker – løkker hvor det var tenkt at universitetets professorer skulle kunne bosette seg og «holde et par kuer (Aslaksby 1986: 131)». Ved universitetets overtagelse av eiendommen var store deler av den utilgjengelig for utbygging grunnet kontrakter om arvefeste og forpaktning inngått av de tidligere eierne, noe som gjorde at en til å begynne med ikke hadde anledning til å anlegge mer enn to professorløkker. Etter hvert som kontraktene opphørte fikk man anledning til å utvide antallet, og i 1835 var det opprettet totalt tretten professorløkker, hvorav et fåtall faktisk ble bebygget med gårdsbygninger (Aslaksby 1986).

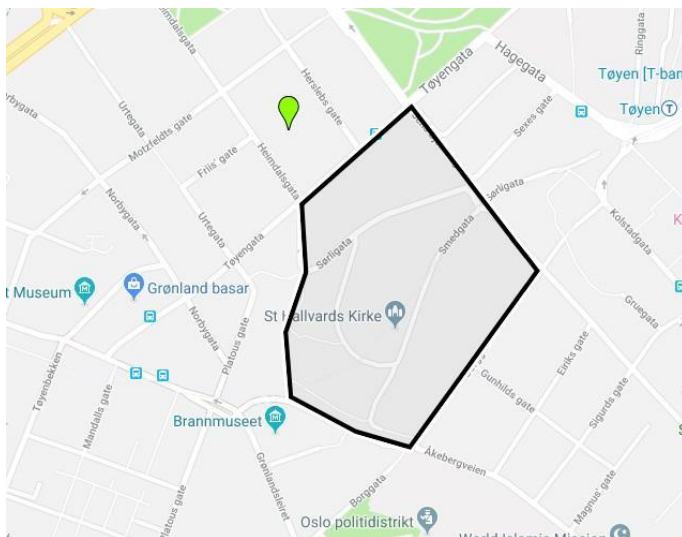
I 1857 ble forstadsbebyggelsen på Grønland og områdene på Tøyen syd for botanisk hage innlemmet i byen. Da universitets skatteutgifter ved å besitte gården ikke sto i forhold til inntektene, ble det besluttet at området skulle selges, og utparsellerings- og planprosesser ble iverksatt i årene som fulgte. De urbane områdenes geografiske ekspansjon hadde gjort at universitetets områder nå ville kunne generere langt fra ubetydelige summer dersom de ble utparsellert og solgt. I 1864 ble plan for kommunal oppføring av gatenett vedtatt, og kommunen satte i årene som fulgte i gang med arbeidet. Parallelt med dette satte også universitetet i gang tomtsalget. Dette gikk tregt frem til 1874, da det plutselig tok av. I følge Aslaksby (1986) skyldtes denne omsetningsøkningen ikke lokale forhold på Tøyen, men

snarere bymessige tendenser i tomtemarkedet; tomtespekulasjon var blitt økonomisk attraktivt.

I årene som fulgte frem mot århundreskiftet gjennomgikk området i likhet med byen forøvrig kraftig utbygging. Denne var sterkest konsentrert på 1890-tallet i årene før markedet kollapset i 1899. I og med at området var blitt innlemmet i byen i 1857 hersket det nå murtvang og bygningsformen ble for stor del leiegårdsbebyggelse i fire etasjer. Denne bebyggelsen dominerer den dag i dag området, selv om også noe nyere bygningsmasse er kommet til.

Enerhaugen

Syd-øst for Nedre Tøyen finner vi området Enerhaugen. Området ligger i en bakke mellom Grønland og Tøyen T-banestasjon.

Figur 3: Delområde 2 av områdeløft Tøyen (Google maps)

Enerhaugen domineres i dag av seks boligblokker som ble oppført på 1960-tallet, hvorav fire ruver relativt høyt i bybildet. Boligblokkene kom som følge av at gammel trehusbebyggelse som stammet fra årene før byutvidelsen i 1859 etter vedtak av Oslo kommune ble sanert rundt 1960.

Saneringsvedtaket var ikke unikt for Enerhaugen, da Oslo kommune fra og med mellomkrigstiden vedtok sanering av en hel rekke områder i indre by. Blant annet ble det gjort saneringsvedtak for store deler av Grünerløkka, Sagene, Rodeløkka, Vaterland, Vika og Kampen. Men selv om saneringsiveren hos myndighetene i byen kan sies å ha vært stor, var det heller få områder hvor planene faktisk ble realisert. For ettertiden er Vika, Vaterland og

Enerhaugen i historieskrivingen om byens utvikling i tiårene etter krigen blitt stående som unntak heller en regelen (Benum 1994). Årsakene til at saneringen ofte stanset på tegnebrettet er sammensatte, men felles for flere av områdene i Oslo hvor saneringsplaner ble skrinlagt var at planene vakte harme hos brede lag av beboerne.

Før saneringen var som nevnt Enerhaugen dominert av trehusbebyggelse som daterte til årene fra før området ble innlemmet i byen i 1859.

Nedre Kampen og området rundt Tøyen T-banestasjon

Det tredje og siste delområdet som inngår i området for Tøyenløftet, ligger øst og nord-øst for Enerhaugen, og er det langt på vei største av de tre delområdene. Området omfatter Munch-museet, som ligger den på den umiddelbare sydlige østsiden av Botanisk hage, strekker seg videre østover til Kampen park og sydover til Klosterenga park. Mellom Enerhaugen og Klosterenga park markeres områdets sydlige grense av Åkebergveien. Store deler av dette delområdet har historisk vært regnet som del av området Kampen.

Figur 4: Delområde 3 av områdeløft Tøyen (Google maps)

Fra om lag 1200-tallet lå størsteparten av dette området under Berg gård. I likhet med Tøyen hovedgård var også Berg gård i middelalderen et kirkegods, og det er sannsynlig at området frem til 1660/70 ble drevet av prester ved St. Hallvardskatedralen. I 1766 ble gården overdratt private eiere, og i løpet av det påfølgende århundret ble den inndelt i flere ulike løykkeieendommer (Thoresen 2016).

I følge Thoresen (2016) startet den egentlige bebyggelsen av Kampen rundt 1860. Området lå etter Christianias innlemmelse av Grønland og Nedre Tøyen i 1859 rett utenfor den nye byggen, og var derfor blitt det mest bynære området hvor en fortsatt lovlig kunne oppføre trebebyggelse. Denne bebyggelsen tok form av både mindre selvbygde trehus og kasernebebyggelse i tre oppført for utleie. Oppføringen av trehus ble konsentrert til en periode på tjue år, da også resten av delområdet i 1878 ble innlemmet i byen og underlagt dens murtvang (Aslaksby 2017).

Formen på bebyggelsen som i dag preger Nedre Kampen og området rundt Tøyen T-banestasjon er svært variert, og består blant annet av trehus fra før 1878, murgårdbebyggelse fra århundreskiftet og bygninger oppført etter andre verdenskrig. Helt sør i delområdet - i Åkebergveien og to kvartaler nordover - domineres bebyggelsen av boliggårder i mur oppført under byggeboomen på 1890-tallet. Disse kvartalene ble - til forskjell fra delområdet forøvrig - innlemmet i Christiania allerede ved byutvidelsen i 1858 (Aslaksby 2017). Videre nordover, i området mellom Jens Bjelkes gate og Økernveien, er størsteparten av bebyggelsen av nyere dato. Her er særlig Tøyensenteret ved Tøyen T-banestasjon fremtredende. Senteret ble oppført på begynnelsen av 1960-tallet i forbindelse med byggingen av Tøyen T-banestasjon, og er årsaken til at området i dag omtales som en del av Tøyen. Før senteret og T-banestasjonen tok Tøyen-navnet, hadde nemlig Sørligata vest for senteret vært regnet som grensen mellom Kampen og Tøyen, noe som gjør at enkelte i dag hevder at Tøyensenteret «egentlig» er på Kampen (Tøyen historielag 1997)¹⁰.

Utbyggingen av senteret forutsatte sanering av størstedelen av bebyggelsen som opprinnelig hadde ligget der. Denne hadde blant annet bestått av en hel del trehusbebyggelse oppført i årene mellom 1858 og 1878, hvorav flere av bygningene i årene før saneringen huset det som blir beskrevet som et mangfoldig kommersielt tilbud. Hagegata – som i dag går gjennom Tøyensenteret – er således blitt beskrevet som «Kampens Karl Johan» (Thoresen 2016: 60).

Tøyensenteret og Tøyen T-banestasjon er nok for mange i dag det en primært forbinder med Tøyen. Dette skyldes nok i stor grad at senteret og Tøyen Torg, som ligger midt i dette, med flere butikker og serveringssteder fremstår og fungerer som et lokalsentrum i området, samt at fotografier av torget og senterets blokker brukes som illustrasjoner i de fleste

¹⁰ Da områdene øst for Sørligata ikke hadde tilhørt Tøyen hovedgård, men Berg gård (Thoresen 2016).

medieoppslag om Tøyen. I tillegg til det funksjonelle, gjør senterets arkitektoniske utforming med flere høye blokkbygninger det godt synlig fra avstand, og distingverer slik Tøyen fra de omkringliggende områdene.

Flere ulike epoker i Tøyens historie

Tone Huse (2010) skriver om at Tøyen historisk har gjennomgått «ulike epoker og prosesser med forandring» som på ulike måter har kommet til å prege området. Den første av disse identifiserer hun som industrialiseringen som gjorde Tøyen til et område for arbeiderklassen, og som i stor grad dannet utgangspunktet for urbaniseringen av det rurale Tøyen som er beskrevet over. Det var som vi har sett for stor del denne periodens endringsprosesser som produserte og la rammene for den fysiske strukturen som området har i dag, gjennom blant annet opparbeidelsen av gatenett og oppføring av murgårdbebyggelsen som i dag dominerer mye av området.

4.2 Dagens Tøyen

Hvem er det som bor på Tøyen i dag og hva er det som karakteriserer denne befolkningen? Hvorfor har både politikere og deler av befolkningen på Tøyen kommet til konklusjonen om at området har trengt områdesatsning og kommunale tiltak utover det som er vanlig for Oslo-bydeler? Som nevnt ovenfor, hadde de tre delområdene som inngår i området som inngår i områdeløft Tøyen om lag 13500 innbyggere i 2014. Blant denne befolkningen er det sammenlignet med for byen som helhet en relativt stor andel som er definert å slite med ulike levekårsutfordringer (Brattbakk et al. 2015).

Den utbredte forekomsten av levekårsutfordringer i området utgjorde i kombinasjon med kampanjer fra organiserte beboere grunnlaget for den politiske hestehandelen mellom det daværende borgerlige byrådet og Sosialistisk venstreparti som gjorde at Oslo kommune i 2013 iverksatte en områdesatsning med mål om å løfte Tøyen. Denne satsningen har i tiden siden vært svært tilstedeværende i diskurser om området, og for mange antageligvis blitt noe av en definerende egenskap ved Tøyen. Under følger en beskrivelse av hvordan området som helhet fremstår i dag og de siste årenes transformasjoner, deriblant områdeløftet og de siste årenes transformasjoner av Tøyen torg.

Befolkning og levekår

I 2016 tjente innbyggere i de tre delbydelene som for stor del overlapper med området for Tøyenløftet; Grønland, Enerhaugen og Nedre Tøyen i gjennomsnitt mellom 350.000 kr og 370.0000 kr. I delbydel Nedre Tøyen, som utgjør mesteparten av området for Tøyenløftet, var gjennomsnittsinntekten 350.000. Målt opp mot gjennomsnittet for Oslo som helhet, som for samme år lå på 490.000 kr, er dette lavt. Også i forhold til de to andre nabobydelene i indre Oslo øst, Grünerløkka med 419.000 kr og Sagene med 442.000 kr tjente folk flest på Nedre Tøyen lite¹¹. Andelen husholdninger på Nedre Tøyen som i 2016 ble definert som å ha lav inntekt etter OECD-skala var på 17,9 %, det høyeste for noen delbydel i Oslo, mens tallet for byen som helhet var på 9.9 %.

Også internt på Tøyen er forskjellene mellom individene store. I Arbeidsforskningsinstituttets (AFI) stedsanalyse «Hva nå, Tøyen?» (2015) fremkommer det at befolkningen på Tøyen er polarisert «når det gjelder levekår og sosioøkonomiske forhold (ibid. viii)». Denne polariseringen følger for stor del etniske skillelinjer. Blant de som bodde på Tøyen i 2014 hadde om lag halvparten minoritetsbakgrunn, mens tallet for barn og unge var 70 prosent. Polariseringsen mellom de med minoritetsbakgrunn og andre kommer til uttrykk i forskjeller i utdanningsnivå og hvorvidt man er sysselsatt i arbeidslivet eller ikke. Blant de med minoritetsbakgrunn var det i 2014 30 prosent som hadde grunnskole som høyeste fullførte utdanning, mens tallet for majoritetsbefolkningen var 14 prosent. Hva gjaldt sysselsetting, viste statistikken for 2013 en lignende tendens, med henholdsvis 82 % og 80 % sysselsettingsgrad blant menn og kvinner i majoritetsbefolkningen i Tøyenområdet mot 57 % og 46 % blant minoritetsbefolkningen i området (ibid.). I følge forfatterne bak AFI-rapporten (Brattbakk et al. 2015), var denne polariseringen tiltakende

Også hva gjelder innbyggernes bosituasjoner skiller Tøyenområdet seg langs en rekke parametere markant fra hva som er gjennomsnittene for byen som helhet. Mens andelen av befolkningen i Oslo som helhet som eide sin egen bolig i 2014 var på hele 70 %, var tallene for områdeløftområdet og delbydel Nedre Tøyen på henholdsvis 52 % og 48 %. Sistnevnte var det laveste for noen delbydel i Oslo (ibid.). For landet som helhet var tallet på selveiere 78 %. At tilnærmet 50 % av befolkningen på Tøyen leier bolig er derfor et svært høyt tall i det såkalte eierlandet Norge.

¹¹ Oslo kommune, statistikkbanken: <http://statistikkbanken.oslo.kommune.no/webview/>

Blant de 48 % av befolkningen innen grensene for områdeløftet som leide bolig, var det nesten en fjerdedel som bodde i kommunalt eid utleiebolig. Bydelen var med det den i Oslo som hadde den høyeste konsentrasjonen av kommunale utleieboliger. Mens denne typen boliger innen grensene til Oslo kommune som helhet utgjør om lag 2 % av det totale antallet boliger, var tallet for området for Tøyenløftet i 2014 så høyt som 11 %.

Tøyenavtalen

Som nevnt i innledningen, kom områdeløftet for Tøyen til i 2013 som et resultat av det som av flere ulike kommentatorer er blitt omtalt som en politisk hestehandel mellom det daværende borgerlige byrådet bestående av Høyre, Venstre og Kristelig folkeparti (Krf) og opposisjonspartiet Sosialistisk venstreparti (SV)¹². I denne hestehandelen gikk SV med på at Munch-museet på Tøyen kunne flyttes til det nyutviklede området i Bjørvika, mot at det borgerlige byrådet gikk med på en tiltakspakke for Tøyen som blant annet inkluderte bevilgninger på 25 millioner kroner årlig i fem år fra kommunens side til å finansiere et områdeløft¹³.

Selv om flyttingen av Munch-museet stred mot det som en av SVs bystyreprerentanter beskriver som deres «primærstandpunkt» (intervju i des. 2018), rettfærdiggjør han beslutningen med følgende argumentasjon

hva hjelper det å være mot hvis du ikke får til noe? Munch-museet liksom råtnet litt på rot. Bygningene var dårlige. Det fungerte dårlig. Man trengte betydelige opprustninger. Det var det ikke noe flertall for i bystyret, og da mener vi at du får et bedre museum nå i Bjørvika. Så det er noe med... vi må gjerne liksom... Bystyrepartiene må gjerne bare stå på de opprinnelige primærstandpunkter, men da får vi ikke noe bevegelse. For det var ikke noe flertall for noen bevegelse hvis ikke noen flytta seg. Og vi valgte da å ta det ansvaret i den sammenheng (intervju med bystyreprerentant for SV, des. 2018).

For SVs bystyreprerentant var altså flytting av museet en akseptabel pris å betale tatt i betraktning at alternativet ble oppfattet som å være at det daværende museet «råtnet [...] på rot» i mangel på nødvendige investeringer og at Tøyen for øvrig heller ikke ville bli tildelt midler ut over vanlig overføringer dersom en ikke gikk med på en avtale.

¹² Se blant annet disse oppslagene: <https://www.dagbladet.no/kultur/nodskrik-fra-toyen/60227379> og <https://e24.no/makro-og-politikk/politisk-spetakkel-etter-munch-avtale/20374538>

¹³ Tøyenavtalen tilgjengelig her. <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/131217-1418824112/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Slik%20bygger%20vi%20Oslo/T%C3%B8yenavtalen/Avtale%20om%20Munchmuseet%20og%20utvikling%20av%20T%C3%B8yen%20%280%2C8mb%2C%20pdf%29.pdf> f (sist besøkt 15.05.19).

Den såkalte hestehandelen ble formalisert i en 22-punkts avtale mellom partene kalt «Tøyenavtalen» i mai 2013. Blant punktene i avtalen kunne en finne et femårig områdeløft, oppgradering av Tøyensenteret/Tøyen torg, byggingen av et vitensenter og et badeland, opprustning av Tøyen T-banestasjon og ulike tiltak knyttet til Tøyen barneskole, slik som tilbud om gratis aktivitetsskole¹⁴.

Våren 2019 har den borgerlige opposisjonen kritisert det sittende byrådet for å ha implementert en for liten del av tiltakene som ble vedtatt gjennomført gjennom Tøyenavtalen. Blant annet kritiseres byrådet for ikke å ha bygget vitensenter, nytt badeland eller lagt lokk over Finnmarksgata, en relativt trafikkert gate som går gjennom et parkområde på Tøyen¹⁵.

Områdeløftet

Områdeløft omtales av Oslo kommune som en strategi for levekårsforbedring som er utviklet av Husbanken og som gjennom å basere seg på tiltak i spesielt utvalgte geografiske områder er designet for å treffe den delen av befolkningen som har størst behov for det. I følge Husbanken selv har

Programinnsatsen [for områdeløft] [...] en velferdspolitisk begrunnelse og skal stimulere til positiv utvikling i et avgrenset geografisk boområde i en storbykommune. Området skal ha dokumentert levekårsproblematikk på flere felt, hvor både fysiske og sosiale bolig-, bo- og nærmiljøutfordringer inngår som sentrale elementer (Husbanken 2013:6).

Gjennom at det offentlige på kommunalt eller statlig nivå gjør en målrettet innsats med ulike fysiske og sosiale tiltak innen et område med levekårsutfordringer, er det ifølge Husbanken erfaringsgrunnlag for å at «en programinnsats bidra positivt til å snu eller bremse en negativ utvikling av levekår (ibid:6)». Dette skal gjøres gjennom ulike tiltak som søker å forbedre de fysiske og sosiale miljøene i et område. Det fysiske miljøet defineres som ulike fasiliteter som for eks. lekeplasser eller støyskjermer, mens det sosiale miljøet «omfatter samspillet som skjer mellom beboerne – både barn og voksne. Dette kan være organiserte og formaliserte aktiviteter [...], men også mer uformell kontakt (ibid:8)».

I Oslo-sammenheng var Groruddalssatsningen som ble initiert i 2007 første gang et slikt program ble implementert i byen. Dette var også i norsk sammenheng et pionerforsøk, og

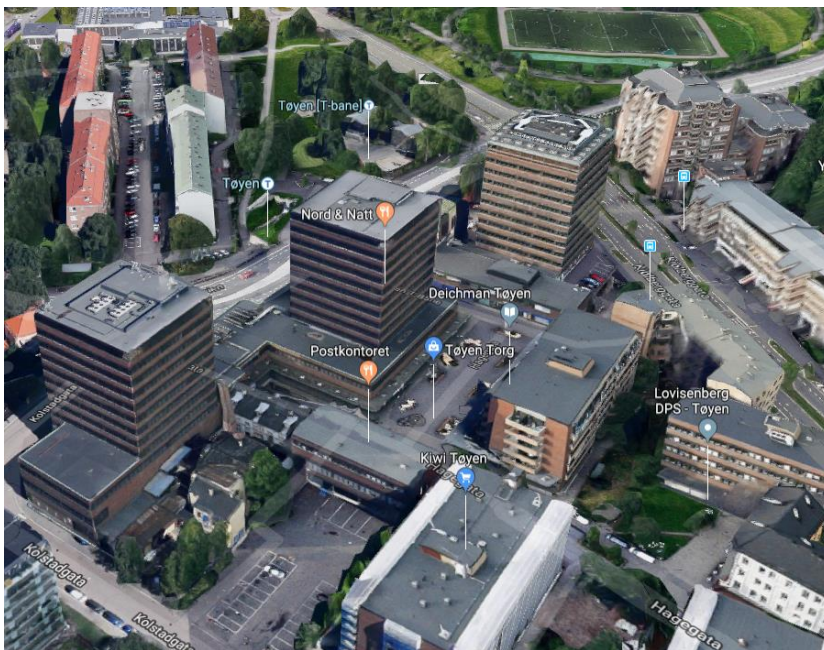
¹⁴ <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/slik-bygger-vi-oslo/toyenavtalen/#gref>

¹⁵ <https://www.nettavisen.no/nyheter/oslo-byradet-skroter-planen-for-toyen---ordforeren-ma-stilles-til-ansvar/3423640263.html>

dannet sammen med erfaringer fra blant annet Sverige og Danmark grunnlaget for Husbankens senere utvikling av områdeløft som en mer generisk metode for levekårsforbedring gjennom offentlige områdesatsninger (Husbanken 2013). Siden den gang er områdeløft i ulike former også blitt gjennomført eller initiert i Oslobydelene a, b, og Tøyen. Områdeløftet for Tøyen er fra og med 2019 også utvidet til å skulle omfatte nabobydelen Grønland.

4.3 Tøyen torg

Sommeren 2018 stod Nye Tøyen torg ferdig etter ett år med ombygningsarbeider¹⁶. Ombyggingen av torget var et av de opprinnelige punktene i Tøyenavtalen mellom det daværende borgerlige byrådet og SV fra 2013, og var dermed allerede den gang vedtatt gjennomført¹⁷. Det viste seg dog at planene måtte komme til å gå gjennom en lenger prosess med ulike komplikasjoner før torget endelig stod ferdig først fem år senere (Intervju med ansatt i RKI, des. 2018)¹⁸.

Figur 5: Skjerm bilde av Tøyen torg fra Google maps

Torget er i umiddelbar nærhet omgitt av fire større bygninger som primært består av næringslokaler i form av butikk- og serveringssteder og kontorer. Per april 2019 eies disse

¹⁶ <https://groruddalen.no/toyen-torg-apnet/19.24694> (sist besøkt 15.05.19).

¹⁷ Torget omtales i avtalen som Tøyen senter. http://loft-toyen.no/onewebmedia/avtale_munch_toyen.pdf (sist besøkt 15.05.19).

¹⁸ Se også her: <https://www.aftenposten.no/osloby/i/nkr7L/Endelig-skjer-det-noe--slik-blir-Toyen-torg-til-sommeren> (sist besøkt 15.05.19).

bygningene av totalt fire ulike eiendomsforvaltere som sammen utgjør grunneiersammenslutningen Eierforum. Denne sammenslutningen tok i 2017 initiativ til opprettelsen av en Torgforening bestående av representanter for grunneierne i Eierforum, beboere på Tøyen, næringsdriverne rundt torget og Oslo kommune. Denne foreningen er aktiv fra høsten 2018, og har som mandat å drifte torget.

I følge en medarbeider i Realkapital Investor, som på den tiden eide en av flere gårder i umiddelbar nærhet til torget, kom initiativet til oppgraderingen av torget opprinnelig fra disse gårdeierne, som flere måneder før Tøyenløftet ble lansert hadde søkt kommunen om tilskudd til fysiske oppgraderinger av torget. I søknaden ba Eierforum om 17 millioner kroner fra kommunen til oppgradering av torget, og lovet å investere tilsvarende sum i oppussing av fasadene på deres egne eiendommer dersom et tilskudd ble innvilget. Da Tøyenavtalen ble lansert i mai 2013, lå dette inne som et av punktene, noe informanten fra Realkapital Investor forstår som en måte hvorved kommunen kunne ha noe konkret og oppstartsklart å vise til. Det var «bare å stikke spaden i jorda» (intervju, des. 2018).

De fire eierne i Eierforum

Bygningene rundt Tøyen torg eies av selskapene ENTRA Eiendom AS, Partsbygg, Hagegata 27 og Økernveien 9 (Arctic Securities). Mens eierrelasjonene for de tre første har vært stabile i en årrekke, ble sistnevnte kjøpt for 400 millioner kroner av den tidligere eieren Realkapital Investor AS i 2014¹⁹. Under vil samtlige av disse fem selskapene kort bli presentert.

Realkapital investor er inkludert til tross for ikke lenger å være eier, da dette selskapet mens det enda var eier inntok en svært aktiv rolle i transformasjonen av torget, noe jeg kommer tilbake til lenger nede.

ENTRA Eiendom AS – Hagegata 22, 23 og 24

ENTRA Eiendom er en i nasjonal målestokk stor eiendomsforvalter hvis portefølje per april 2019 består av 92 eiendommer til en markedsverdi på til sammen 46 milliarder kroner. I følge selskapets egen nettside har det som mål «å bidra til å skape byområder i våre strategiske satsningsområder som er attraktive, inkluderende og tilgjengelige for innbyggerne²⁰». Videre fokuseres det på at ENTRA har «god dialog med samarbeidspartnere

¹⁹ <https://www.estatenyheter.no/2014/11/23/kjopte-pa-toyen/> (sist besøkt 15.05.19)

²⁰ <https://www.entra.no/about/article/byutvikling/37> (sist besøkt 15.05.19).

og konkurrenter i områdene hvor det arbeides med byutvikling» og at selskapet er «involverer naboer, lokalpolitikere og andre som bor eller arbeider i konsernets byutviklingsområder i forbindelse med nybygg og rehabiliteringer». Som et eksempel på dette nevnes selskapets eiendommer på Tøyen spesifikt. Disse er Hagegata 22/24 og Hagegata 23 som begge består av butikklokaler på bakkeplan og kontorer oppover i etasjene og har størrelse på henholdsvis 10.000 og 13.000 kvadratmeter. ENTRA var tidligere heleid av Næringsdepartementet, men er i dag delprivatisert. Næringsdepartementet fortsatt om lag en tredjedel av aksjene i selskapet²¹.

Partsbygg – Hagegata 28

Partsbygg er eier av Hagegata 28. Første etasje av denne bygningen består av butikklokaler og en filial av Deichmanske bibliotek. I etasjene over bakkeplan var det fra byggingen av senteret og frem til 2015 kommunale utleieboliger. Disse etasjene leies av Oslo kommune med en leiekontrakt som går så mye som hundre år frem i tid (Intervju med Aurlien Consulting, des. 2018). Beboerne som bodde i disse leilighetene ble i 2015 som del av Tøyenavtalens programpunkt om utsalg av kommunalboliger i bydelen tvunget til å flytte ut²². I motsetning til de større aktørene ENTRA og RKI har ikke Partsbygg egne nettsider.

Hagegata 27

Hagegata 27 er eier av adressen med samme navn. På samme måte som Partsbygg virker selskapet å være en heller liten aktør, som ikke sitter på andre eiendommer. I tillegg til det eksisterende bygget på adressen, som blant annet rommer det populære serveringsstedet Postkontoret, er det på tomten rett bak bygget et sjuetasjes leilighetsbygg under oppføring. Daglig leder i Hagegata 27 er også representant for Eierforum og styreleder i Torgforeningen²³.

Arctic Securities - Økernveien 9

Da RKI solgte seg ut av Økernveien 9, ble denne eiendommen kjøpt opp av et annet investeringsfond, det internasjonale Arctic Securities (Intervju med Aurlien Consulting, des. 2018). Selskapet opererer internasjonalt, og har kontorer i Oslo, Rio de Janeiro, New York og

²¹ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/staten-har-solgt-aksjer-i-entra/id2511243/> (sist besøkt 15.05.19).

²² <https://www.nrk.no/ostlandssendingen/solfrid-tvangsflyttet-etter-39-ar-1.13770041> (sist besøkt 15.05.19).

²³ <https://www.vartoslo.no/toyen-torgforening-stiftet-for-forste-gang-i-norge-organiserer-beboere-gardeiere-kommune-og-naeringsliv-seg-rundt-et-nabolagstorg/> (sist besøkt 15.05.19).

Stockholm. I tillegg til å investere i eiendom, driver Arctic-gruppen også virksomhet innen shipping, finans- og transaksjonsrådgivning og forsikring. Selskapet skriver selv på sine nettsider at deres forretningsvirksomhet innen eiendomsforvaltningsbransjen er karakterisert av et fokus på «identification, acquisition and comprehensive management of real estate with value add/development potential, on behalf of investors» og tilbyr sine klienter å «manage the whole process from acquisition through for example zoning, letting, construction, and finally recommendation of an optimal divestment-/exit strategy»²⁴.

Realkapital Investor AS

I følge Realkapital Investor AS (heretter RKI) egne nettsider har selskapet en «visjon om å skape gull av murstein», noe de selv mener at «sier noe om hvem vi er, hva vi gjør og hva vi forsøker å oppnå. Verdier skapt skal komme leietakere, eiere og eiendommens lokalsamfunn til gode²⁵». Selskapets investeringsfilosofi oppgis videre til å være

å kjøpe næringseiendommer som representerer et potensial utover det forventete. Det kan handle om å være tidlig ute i et område, skape unike konsepter som treffer markedet eller ta finansielle- og bygningsmessige grep²⁶.

RKI kjøpte eiendommene Økernveien 9 og senere Økernveien 11-13 i henholdsvis 2008 og 2011. Disse har selskapet senere solgt seg ut av, da selskapet oppgir å ha en praksis med å ikke sitte på en større portefølje enn «de eiendommene som er under utvikling».

Gjennomsnittlig varighet for eierskap oppgis til siden selskapets oppstart i 2002 å ha vært på fire år. Mens RKI satt som eier av eiendommene på Tøyen inntok selskapet en meget aktiv rolle i transformasjonen av Tøyen torg, og var etter utsagn fra en informant ansatt i selskapet som en pådriver å regne. Dette vil jeg komme tilbake til lenger nede.

Opprettelsen av Torgforeningen

Høsten 2018 ble det formelt opprettet en torgforening som skal ha som beskjeftigelsesområde å drifte Tøyen torg. Foreningen er opprettet etter initiativ av de fire gårdeierne gjennom deres gårdeiersammenslutning Eierforum, og styrelederposisjonen i

²⁴ <https://www.arctic.com/red/en/departments/arctic-real-estate-development> (sist besøkt 15.05.19).

²⁵ <https://realkapitalinvestor.no/> (sist besøkt 15.05.19).

²⁶ <https://realkapitalinvestor.no/var-misjon/> (sist besøkt 15.05.19).

foreningen innehas av daglig leder i Hagegata 27. Det innleide konsultentselskapet Aurlien Consulting har vært sentralt i arbeidet med både stiftelse og drift av foreningen²⁷.

Målet med Torgforeningen er ifølge deres nettsider å

passe på at torget er åpent for alle, at det er et inkluderende torg, og at det oppleves som tilgjengelig og attraktivt for alle som bor og jobber på torget og i nabolaget. Gjennom gode aktiviteter og samarbeid mellom ulike aktører skal torgforeningen bidra til å løfte frem lokale initiativ og krefter. Tøyen Torgforening er i første omgang et samarbeidsprosjekt frem til 2021²⁸.

I tillegg til dette, har foreningen mål om å øke verdien og attraktiviteten til gårdeierne eiendommer rundt torget (Intervju med Aurlien Consulting, des. 2018). Dette vil bli ytterligere belyst og diskutert i kapittel 7, gjennom blant annet funn gjort gjennom samtaler med ulike informanter.

4.4 Gentrifisering i Oslo øst og på Tøyen

Første gang begrepet gentrifisering ble brukt i norsk forskning var av Bysveen & Wessel (1984) i en rapport om de sosiale konsekvensene av byfornyelsen som flere nabolag i indre Oslo gjennomgikk ved inngangen til 1980-tallet. Byfornyelsen var et offentlig initiert program for utbedring av deler av den eldre boligmassen i indre by med uttalt mål om å «forbedre bolig- og miljøforholdene for de som i dag bor i områdene» og på lenger sikt oppnå «en mer variert befolkningssammensetning både når det gjelder alder og sosial struktur» (Oslo kommune 1977, sitert i *ibid.*).

Store deler av indre by – og særlig østkanten – var ved fornyelsens igangsettelse dominert av bebyggelse som daterte tilbake til byggeboomen mellom 1870 og 1899, og for flere områder var det ikke uvanlig at boforholdene omtalt som «slumlignende» (referanse). Særlig var bygningsmassen i en del av de tidligere saneringstruede nabolagene i dårlig forfatning, slik som på øvre Grünerløkka, hvor vedtak om sanering hadde hengt over store deler av bygningsmassen så lenge som siden 30-tallet, og dermed effektivt satt en bremse på gårdeierne vilje til under påfølgende tiår å investere i nødvendige utbedringer og vedlikehold (Vernegg 2017).

Byfornyelsen ble gjennomført i regi av det offentlig initierte aksjeselskapet Oslo byfornyelse AS, som med lånefinansiering gjennom utbedringslån fra den statlige husbanken ervervet og

²⁷ <https://www.vartoslo.no/toyen-torgforening-stiftet-for-forste-gang-i-norge-organiserer-beboere-gardeiere-kommune-og-naeringsliv-seg-rundt-et-nabolagstorg/> (sist besøkt 15.05.19).

²⁸ <https://www.toyentorg.no/> (sist besøkt 10.05.19).

pusset opp bygningsmasse kommunen anså for å være fornyingsmoden. Flere tusen boenheter ble utbedret i løpet av programmet, hvorav sytti prosent av utbedringslånene gikk til boliger på byens østkant. Kostandene ved fornyelsen ble båret av beboerne, som i mange tilfeller opplevde dramatiske økninger i bokostnadene. Allerede i den ovenfor nevnte pionerstudien fra 1984, kunne forfatterne dokumentere at 39 % av de opprinnelige beboerne i fornyelsesområdene ikke ble boende (Bysveen og Wessel 1984). I årene som fulgte skulle mange borettslag og beboere også komme til å ikke makte å betjene lånene de ble sittende igjen med etter fornyelsen, noe som førte til at en ytterligere andel effektivt ble presset ut (Huse 2010). Byfornyelsen har av flere blitt sett på som et startskudd for gentrifisering i Oslo (Benum 1994, Sæther & Rud 2005, Hill 2012) og som enkelte steder å ha fungert som en katalysator for videre utvikling gjennom privatmarkedet for omsetning av bolig (Hill 2012). Av enkelte fikk fornyelsen tilnavnet «byfordyrelsen» (Huse 2010).

Er Tøyen i ferd med å gentrifiseres?

Jeg har i denne oppgaven ikke satt meg fore å empirisk påvise at Tøyen som område har vært eller er gjenstand for gentrifisering. En målsetting om å kunne trekke sikre konklusjoner om gentrifiseringsprosessers utbredelse på Tøyen ut over på et anekdotisk nivå ville kreve et annerledes forskningsdesign og være et heller stort arbeide i seg selv. Skulle en begi seg ut på en slik oppgave ville det (avhengig av hvordan gentrifisering operasjonaliseres) kunne være interessant å gå til verks med kvantitative tilnærminger som basert på statistiske data kunne si noe om omfang og grad av en eventuell befolkningsutskiftning, slik som for eksempel er blitt gjort for flere svenske byer av Hedin et al. (2012) og som ble gjort for indre Oslo Øst av Hill (2012) for tidsperioden 1992 – 2008, perioden i umiddelbar forkant av den som er i fokus i denne oppgaven.

Når det er sagt, er spørsmålet om hvorvidt har foregått eller foregår gentrifisering på Tøyen svært relevant for hvorvidt denne oppgavens problemstillinger er av noen interesse, og jeg vil derfor diskutere spørsmålet noe nedenfor. Selv om jeg ikke her gjennom egne data direkte vil kunne påvise gentrifisering på Tøyen, vil jeg argumentere for at det tatt i betraktning tidligere forskning, flere anekdotiske eksempler på at det har forekommet knyttet til utsalg av kommunale boliger og en del generelle utviklingstrekk ved området er såpass sannsynlig at en kan anta at det i en eller annen grad forekommer.

Direkte fortrenging gjennom salg av kommunalboliger og økte leiepriser

Som vi så, har utvalg av et stort antall kommunalt eide utleieleiligheter på Tøyen vært en sentral del av satsningen på området som ble igangsatt etter Tøyenavtalen i 2013. I flere av gårdene som kommunen har solgt, har beboerne fått tilbud om å kjøpe leiligheten en har bodd i for en pris beregnet til å være 80 prosent av markedsnivå. For flere har dette vært for dyrt, og disse har da blitt tvunget til å flytte mot sin vilje. Mens enkelte har blitt tildelt erstatningsleilighet andre steder på Tøyen, er det også flere som ikke har det. En av informantene som ble intervjuet i forbindelse med feltarbeidet som ble utført for denne oppgaven ble kastet ut av en leilighet hun hadde bodd i 39 år som følge av dette utvalget. Heldigvis for informanten fikk hun av kommunen tildelt erstatningsleilighet på Tøyen, og unngikk dermed å måtte flytte ut av nabolaget hvor hun har levd i nesten et halvt århundre. Dersom hun hadde fått velge, ville hun ha blitt boende i leiligheten hun hadde bebodd gjennom mange tiår.

Indirekte økonomisk fortrenning gjennom økte boligpriser på Tøyen?

De siste årene har mange uttrykt bekymring for det som oppfattes som et svært høyt boligprisnivå i Oslo og særlig hva dette betyr for førstegangsetablereres muligheter til å «komme inn på» boligmarkedet. Mens en gjennomsnittlig lønnstager da boligmarkedet var på et bunnivå etter bank- og boligkrisa på starten av 1990-tallet i gjennomsnitt måtte ut med om lag tre årsinntekter for å kjøpe en bolig, er tallet i dag det dobbelte. Boligs kostnad relativt til å lønningene har altså steget massivt, og i Oslo har byrådsleder Raymond Johannesen fra Arbeiderpartiet nylig uttrykt bekymring over at lønnstakere med «vanlige» inntekter ikke lenger har råd til å bosette seg i byen, og åpnet for at det derfor kan bli aktuelt å utrede muligheten for igjen å innføre en form for prisregulering av deler av boligmarkedet i Oslo.

I teorikapittelet så vi at Marcuse i sin definisjon av gentrifisering oppgav en rekke kriterier for at en skal kunne omtale noe som det han kaller indirekte økonomisk fortrenning. Et av disse var at endringene som gjør at en bolig ikke lenger er tilgjengelig for en husstand som tidligere ville kunnet ha tilgang på denne, måtte skille seg «significantly and in a spatially concentrated fashion from changes in the housing market as a whole (Marcuse 1986, sitert i Davidson 2008: 2389)». For at en etter denne definisjonen skal kunne konstatere at det er foregått gentrifisering i form av indirekte økonomisk fortrenning på Tøyen, er en altså nødt til å kunne påvise at boligprisnivået i området har økt i større grad enn i boligmarkedet som

helhet. At en har en situasjon hvor en i Oslo som helhet ser at mange som tidligere ville ha kunnet kjøpe bolig ikke lenger kan dette er altså ikke tilstrekkelig til at en kan si at Tøyen gentrifiseres, selv om disse er utestengt fra å kjøpe også på Tøyen.

Hvordan har så boligprisutviklingen på Tøyen de siste ti årene vært sammenlignet med for resten av byen? Mellom 2004 og 2013 steg boligprisene i områdeløftområdet på Tøyen med 7,6 %, noe som var litt i overkant av gjennomsnittet for Oslo som helhet (Brattbakk et al. 2015:71). Da det er intern variasjon mellom de ulike delene av Oslo hvor enkelte bydeler drar gjennomsnittet opp, mens andre drar det motsatt vei, tyder dette på at Tøyen i perioden var et attraktivt område å kjøpe bolig i relativt til mye av Oslo. Dette tolker Arbeidsforskningsinstituttet i en rapport fra 2015 som en indikasjon på at Tøyen gjennomgikk gentrifiseringsprosesser i denne perioden (ibid.). En prisutvikling med lignende forhold mellom bydelene var også gjeldende for 2018. Mens områdene i Oslo hvor boligprisene i Oslo i 2018 steg mest - med mellom 6 og 8 prosent - var vestkantbydelene Ullern, Nordre- og Vestre Aker, Frogner og St. Hanshaugen og indre øst-bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo (hvor Tøyen ligger), var veksten for byen som helhet mellom februar 2018 og februar 2019 på om lag tre prosent²⁹. Tendensen til at Tøyen og flere av de tradisjonelt arbeiderklassedominerte strøkene i indre Oslo Øst forøvrig blir mer attraktive relativt til resten av østkanten understøttes også av eiendomsmeglerbransjen. I forbindelse med en nyhetssak om et rekordsalg på Tøyen, hvor en loftsleilighet ble solgt for nærmere 100.000 per kvadratmeter, uttalte den aktuelle eiendomsmegleren fra meglerselskapet Gjensidige Bolighandel til nettavisen Vårt Oslo at

Det kommunen har gjort for å løfte Tøyen, har gjort området mer attraktivt å bo i. Tøyen torg har blitt et flott sted. Det er grønt og fint mange steder. Det er også et bra kollektivtilbud på Tøyen. Det finnes ikke mange sjabby strøk i bykjernen lenger. Flere strøk i byen blir nå mer og mer attraktive³⁰.

Sammen med kommunens avsetting av et stort antall kommunalboliger i bydelen, tendensen til polarisering i hvem som bebor området i én gruppe bestående av marginaliserte grupper og én bestående av godt utdannede og unge mennesker i middelklasseyrker, samt områdets forhøyede popularitet som destinasjon for konsumenter av uteliv og de nyetablerte tilbudene ved ulike serverings- og spisesteder, er den ovenfor beskrevne utviklingen i boligprisene i området såpass gode indikasjoner på en akselerering

²⁹ <https://nab.no/nyheter/forventer-okning-i-boligprisene-i-oslo/19.18369> (sist besøkt 10.05.19).

³⁰ <https://www.vartoslo.no/prisrekord-pa-toyen-loftsleilighet-gikk-for-81-millioner-vanskeligere-og-vanskeligere-a-komme-inn-pa-boligmarkedet/> (sist besøkt 15.05.19).

av tidligere tendenser til gentrifisering i Gamle Oslo (Sæther & Ruud 2005, Huse 2010, Hill 2012) at noe annet enn at Tøyen gjennomgår gentrifisering virker å være lite sannsynlig.

5.0 Produksjon av data

Dette kapittelet omhandler hvordan data er blitt produsert for denne oppgaven. Dataene som ligger til grunn er i all hovedsak kvalitative, men kvantitative kilder data i form av statistikk fra sekundærkilder siteres også. Metodene for dataproduksjon som er benyttet i dette prosjektet er intervjuer, dokumentanalyse og observasjon. Disse er benyttet som et ledd i en casestudie av endringsprosesser på Tøyen. I det følgende vil disse formene for dataproduksjon; hvordan disse er gjennomført i dette prosjektet; dataenes validitet, reliabilitet og generaliserbarhet; samt min posisjonalitets betydning for det endelige produktet bli diskutert.

5.1 Forskningsdesign og metode

Et casestudie av endringsprosesser på Tøyen

I dette forskningsprosjektet de empiriske dataene blitt produsert gjennom en casestudie av endringsprosesser som området Tøyen i Oslo har gjennomgått i løpet av det siste tiåret. Denne tilnærmingen er valgt da den er spesielt egnet til å produsere et overblikk over hvordan komplekse, sosiale fenomener utspiller seg i en konkret situasjon. Gjennom å anvende casestudien som tilnærming har jeg dermed søkt å skape kunnskap om aspekter ved hvordan gentrifiseringsprosesser har utspilt seg spesifikt på Tøyen (Stake 1978).

I motsetning til ved en del andre metodologiske tilnærminger både innen samfunnsvitenskapene og andre vitenskapelige felt, er det å skape generaliserbare påstander om sammenhenger, eller å verifisere slike sammenhenger statistisk, ikke mål ved casestudietilnærmingen. Jeg vil ved å beskrive hvordan gentrifiseringsprosesser har forløpt på Tøyen ikke nødvendigvis kunne si noe om hvordan gentrifisering generelt forløper. Gentrifisering i et nabolag i en annen by enn Oslo vil avhengig av forskjellene mellom denne byen og Oslo kunne forløpe svært annerledes fra hvordan disse prosessene har funnet sted på Tøyen, og de ulike tilfellene vil kunne vise seg å være lite relevante for å informere forståelsen av den andre. Om en anvender Ollmans (2003) begreper, kan en si at funnene i denne casestudien er gjeldene på generalitetsnivået bydel Tøyen i Oslo, og ikke for nabolag i kapitalistisk organiserte byer generelt.

Når det er sagt, betyr ikke dette at et casestudie nødvendigvis bør begrenses til å handle om å produsere deskriptive redegjørelser for enkelttilfeller. Selv om dataene som produseres i

casestudiet ikke kan overføres til andre tilfeller på den måten at en hvis en for eksempel i studien av Tøyen finner at nivået av utdanning blant beboerne i området ikke har betydning for gentrifiseringsprosesser, kan hevde at dette er tilfellet for alle tilfeller av gentrifisering alltid, så kan dette likevel bidra til å informere mer generelle teorier om gentrifisering. Dette kan illustreres med utviklingen innen gentrifiseringsteori som beskrives kort i teorikapittelet om gentrifisering, en utvikling hvor begrepet gentrifisering har skiftet innhold etter hvert som stadig nye casestudier verden over har produsert nye innsikter. Slik kan innsikter fra et generalitetsnivå bidra til å informere innsikter for et høyere nivå (Ollman 2003). For Harvey er teorikonstruksjon av denne typen selve målsetningen ved empirisk forskning (2006).

Casestudien av Tøyen som blir lagt til grunn for analysen i denne oppgaven ble gjennomført mellom desember 2018 og april 2019. Denne bestod av tolv intervjuer med lokale informanter, analyse av ulike skriftlige dokumenter, samt feltobservasjoner gjort i området både i forkant av og under casestudieperioden. Under vil denne studien bli beskrevet i større detalj.

Dialektisk metode: utbredelse, utkikkspunkt og generalitetsnivå

Hvordan kan dataene som er blitt produsert i denne casestudien brukes til å konstruere påstander om tematikken i problemstillingene for denne oppgaven? Hva slags kunnskap er det som er blitt produsert og hva er det denne kunnskapen kan si oss noe om? Hva er det jeg egentlig har produsert når jeg etter endt casestudieperiode sitter igjen med en mengde intervjutranskripsjoner, observasjonsnotater og lest tekst?

Som jeg var inne på i det innledende kapittelet, er abstraksjoner og hvordan disse gjøres en helt sentral del av Marx metodologiske tilnærming, og valg som har implikasjoner for kunnskapen som produseres. For Ollman kan som vi har sett abstraksjoner i materialistisk-dialektisk metode deles inn i kategoriene utbredelse, utkikkspunkt og generalitetsnivå (Ollman 2003:101). I Casestudien av gentrifisering på Tøyen har jeg gjort valg om hvordan å abstrahere langs samtlige tre.

Studiens utbredelse er begrenset til å skulle omhandle området Tøyen i bydel Gamle Oslo i byen Oslo i Norge. Dersom gentrifiseringsprosesser i Oslo som helhet hadde vært studiens objekt, ville den abstraherte utbredelsen være Oslo. Hadde jeg valgt å gjøre en studie av gentrifiseringsprosesser i Oslo som helhet, ville en kunne se for seg at det som fremstår som

sentrale aspekter ved gentrifiseringen på Tøyen, for hele byen sett under ett ville kunne fremstå som lokale særvariasjoner. Selv om en kan si at studiens romlige omfang er satt til å skulle omhandle hele Tøyen, er det likevel kun en viss del av den sosiale virkeligheten som finner sted på Tøyen (forstått i kartesisk rom) som blir beskrevet her. Hvilken del dette er, avhenger i stor grad av det teoretiske utgangspunktet jeg har lagt til grunn for utformingen av casestudien og av det endelige resultatet av dataproduksjonen i casestudien i seg selv. Forhåpentligvis har jeg basert på litteraturen om gentrifisering og det som har vært tilgjengelig av informasjon om endringsprosesser på Tøyen lyktes i å produsere et datamateriale og en analyse av dette som er relevant for å beskrive den studerte virkeligheten, og som en derfor kan si at i tilfredsstillende grad korresponderer til denne.

Også utkikkspunktene en abstraherer ut ifra har som vi har sett konsekvenser for produktet. En gentrifiseringsprosess vil som vi vil se kunne se ulik ut avhengig av om den beskrives ut i fra et utkikkspunkt situert i kapitalakkumulasjonen eller et utkikkspunkt basert i en beboers følelse av sted. I denne studien har utkikkspunktene som er blitt abstrahert i stor grad vært styrt av marxistisk teoris ontologiske prioritering av kapitalakkumulasjon i å forklare relasjoner mellom mennesker og den materielle verdenen. Som jeg har vært inne på i kapitlet om historisk materialisme, kan dette medføre en fare for reduksjonisme (j. fr. klassekamp eller kapitallogikk eller ingen av delene), ved at utkikkspunktet en velger å ta utgangspunkt i bevisst eller ubevisst får en for fremtredende plass ontologisk. Kan det for eksempel være at jeg ved å analysere dataene produsert i casestudien av Tøyen ut ifra marxistisk teori om klassebaserte interessemotsetninger reduserer en kompleks virkelighet på Tøyen til å være styrt av et utkikkspunkt som jeg fetisjerer? Er det slik at teorien jeg legger til grunn i for stor grad former resultatet av studien? Dette er problemstillinger jeg har søkt å være bevisst gjennom prosessen, og som vil vies noe plass i konklusjonen.

En abduktiv tilnærming

I både natur- og samfunnsvitenskapene er det vanlig å omtale metodologiske tilnærminger som enten induktive eller deduktive. Kort fortalt kan induktive tilnærminger beskrives som tilnærminger hvor en produserer empirisk materiale som en deretter legger til grunn for teoriproduksjon. Teorien skal her oppstå som et resultat av hva empirien «forteller» forskeren. Deduktiv metode går motsatt til verks. Her starter forskeren med en teori – i naturvitenskapene ofte omtalt som en hypotese – som hen deretter søker å bekrefte eller

avkrefte ved hjelp av empiriske data. En induktiv tilnærming tar utgangspunkt i det partikulære for å trekke slutninger om det generelle, den deduktive i proposisjoner om det generelle for å kunne si noe om det partikulære. Den første kan forstås som nedenfra og opp, mens den andre som ovenfra og ned.

I dette feltarbeidet har jeg søkt å gå til verks med en abduktiv tilnærming. En abduktiv tilnærming kan beskrives som en slags dialektisk syntese av de induktive og deduktive tilnærmingene, i at den søker å oppnå et slags vekselspill mellom de to. Gjennom å legge til grunn teorier om hvordan fenomenet en studerer fungerer og la disse øve innflytelse på dataproduksjonen, kan en produsere data som en deretter kan legge til grunn for modifikasjoner av den opprinnelige teorien (Thomas 2010). Måten hvorved gentrifiseringsbegrepetts innhold har blitt endret på historisk som ble referert til over kan fungere som et eksempel også her.

5.2 Feltarbeid og utvalg av informanter

Siden en hypotese om at Tøyen er et område som har gjennomgått og fortsatt gjennomgår en eller annen form for gentrifiseringsprosess har vært utgangspunkt for denne casestudien, har det å belyse eventuelle konflikter mellom ulike aktører i deres relasjoner til det fysiske rommet vært et helt sentralt mål for intervjuene. I utvelgelsen av informanter ble derfor en antagelse om at det ville kunne være sannsynlig å identifisere konfliktlinjer mellom eiendomsbesittere og beboere lagt til grunn. Basert på denne antagelsen ble utvalget av informanter gjort med utgangspunkt i kategoriene 1) eiendomsutviklere og -forvaltere 2) politikere/det offentlige og 3) beboere og aktive i sivilsamfunn. Totalt ble det gjennomført elleve semi-strukturerte intervjuer med en varighet på fra 40 minutter til to timer.

Intervjuene som ble utført var følgende:

Tabell 1: Oversikt over informanter

1	Bystyrerepresentant for SV
2	Bydelsutvalgsrepresentant for Rødt
3	Ansatt i Realkapital Investor
4	Programleder for områdeløftet
5	Konsulent i Aurlien Consulting

6	Eiendomsmeglere i NOTAR Eiendom
7	Ansatt i ENTRA Eiendom
8	Aktivist i Nedenfra og TBBL
9	Beboer rekruttert etter åpent møte om gentrifisering
10	Ansatt i Leieboerforeningen
11	Tvangsflyttet beboer i kommunalbolig

Utvalg av den enkelte informant ble videre gjort ut i fra i hvilken grad disse har vært tenkt å kunne tilføre informasjon og perspektiver som ville tenkes å kunne bidra til å belyse eventuelle interessekonflikter. I kategorien eiendomsbesittere, ble det forsøkt opprettet kontakt med en håndfull eiendomsforvaltningsselskaper hvis porteføljer inkluderer – eller har inkludert – eiendommer på Tøyen. Av disse var det de to største selskapene – ENTRA og Realkapital Investor AS - som valgte å besvare henvendelsene og å stille. I tillegg til disse ble også en konsulent leid inn av torgforeningen av eiendomsbesittere intervjuet. I kategorien politikere/offentlig ansatte ble bystyrerepresentanten fra SV valgt med bakgrunn i partiets sentrale rolle i den såkalte hestehandelen som fikk på plass områdeløftet og det at vedkommende over lenger tid har vært svært profilert rundt blant annet spørsmål knyttet til sosialboliger i Oslo. Rødts representant i bydelsutvalget ble rekruttert med bakgrunn i at vedkommende har ytret seg i media om gentrifisering på Tøyen, samt vært med på å arrangere og avvikle et offentlig møte om tematikken. I tillegg til disse to politikerne ble også politikere fra partiene Venstre og Høyre forsøkt kontaktet per e-post, men uten at disse henvendelsene ble besvart. I retrospekt kunne min innsats for å rekruttere informanter fra disse partiene vært utvidet, men var noe jeg ikke prioriterte på daværende tidspunkt. I tredje og siste kategori, beboere og aktive i sivilsamfunn, ble utvalget delvis gjort basert i sivilsamfunnsorganisasjoner aktive på Tøyen, og disses virkeområders antatte relevans til gentrifisering. Dette var bakgrunnen for intervjuene med aktive i Tøyen Boligbyggelag og Leieboerforeningen. I tillegg ble en mangeårig beboer i sosialbolig rekruttert gjennom en informant i sistnevnte, og en beboer som deltok på Rødts ovenfor nevnte åpne arrangement om gentrifisering ble rekruttert på bakgrunn av dette.

Metoder for dataproduksjon

Intervjuer med informanter

Intervjuene har bidratt i dataproduksjonen på flere måter. Gjennom intervjuene har jeg 1) fått tilgang på informasjon om endringsprosessene på Tøyen som ikke har vært lett tilgjengelig via andre kilder, 2) blitt hjulpet i å skille «klien fra hveten» ved at informantene har pekt ut noen aspekter ved utviklingen som disse oppfatter som mer sentrale enn andre og 3) fått førstehånds beskrivelser av informantenes subjektive oppfatninger av egne og andre aktørers roller i utviklingen(e) på Tøyen, oppfatninger som en kan anta at informerer og ligger til grunn for disses handlinger.

Samtlige av intervjuene ble avtalt per e-post eller telefon og utført på offentlige møteplasser, med unntak av intervjuene med ENTRA og Realkapital Investor, som ble utført på disses kontorer. Alle intervjuene ble utført med opptaker, noe informantene ettertrykkelig var blitt gjort oppmerksomme om på forhånd. Det kan tenkes at dette i noen grad kan ha påvirket hvilken informasjon informantene har vært komfortable med å dele, men da de også var blitt informert om at de stod fritt til å trekke uttalelser eller velge å si ting «off the record», antar jeg at dette i liten grad har påvirket dataenes reliabilitet. Muligheten til å si ting «off the record» ble også benyttet av tre av informantene, og disse utsagnenes konfidensialitet har selvsagt blitt respektert. I tillegg til lydinnspillingen gjorde jeg også noe notater underveis, men søkte å begrense dette, da jeg under forsøkene raskt fikk følelsen av at det hadde en negativ effekt på samtalens flyt.

Intervjuene kan sies å ha vært av semistrukturert karakter, da de alle tok form som ganske frie samtaler heller løst basert på forhåndsskrevne intervjuguider. Denne formen sikret en viss struktur og minsket faren for pinlig stillhet, samtidig som den åpnet for at uforutsette temaer av interesse og andre digresjoner som dukket opp underveis kunne forfølges videre.

Feltobservasjoner

I tillegg til intervjuer og dokumentanalyse utgjorde feltobservasjoner en tredje form for dataproduksjon i dette casestudiet. Innebefattet i feltobservasjoner er her både usystematiske og mer systematiske observasjoner. Som innbygger i indre Oslo by over en periode på flere år med tilhold primært i bydeler nært Tøyenområdet, har jeg både før og under casestudieperioden hatt en tilknytning til området i min egen hverdag. Denne tilknytningens form og grad har variert fra at Tøyen på det minste har vært et sted jeg har spasert gjennom på vei til andre steder, til at jeg i forbindelse med engasjement i to ulike

frivillig baserte sivilsamfunnsorganisasjoner har oppholdt meg på kontorer i området flere ganger ukentlig.

Etter hvert som kafe-, spisesteds- og bartilbudet på Tøyen torg i løpet av de siste årene har blitt større (se kapittelet om området Tøyen), har jeg også i økende grad benyttet meg av dette både i forbindelse med organisasjonsengasjement og privat. Denne tilknytningen formet i samspill med mediedekningen av området i lokale og nasjonale medier bildet jeg hadde av Tøyen før igangsettelsen av casestudien. I tillegg til dette har jeg til tider også brukt Tøyen Start Up Village sine resepsjons- og kafelokaler på Tøyen torg som arbeidssted under arbeidet med denne oppgaven.

Som del av casestudien har jeg også foretatt mer systematisk observasjon av særlig Tøyen torg. Dette har tatt form av alt fra et «bevisst blikk» på omgivelsene i forbindelse med ulike gjøremål i området (både relatert til casestudien og ikke) til at jeg har satt meg ned på serveringsteder på torget og forsøkt å danne meg et bilde av hvilke demografier det er som har oppholdt seg på torget og benyttet seg av de ulike butikk-, serverings- og tjenestetilbudene der.

Dokumentanalyse

I forkant av at jeg satt i gang med å avtale og utføre intervjuene som utgjorde brorparten av feltarbeidet, brukte jeg i en periode en del tid på å lese meg gjennom ulike nyhetssaker om Tøyen og Tøyenløftet fra de siste ti årene. Dette gjorde jeg for å forsøke å danne meg et oversiktsbilde over hvilke diskurser som har omgitt Tøyen, Tøyenavtalen og områdeløftet de siste årene, for slik å ha et utgangspunkt for å begynne å formulere mer konkrete problemstillinger enn at prosjektet omhandlet Tøyen og gentrifisering, og for å kunne gjøre et utvalgt av informanter og produsere intervjuguides for samtaler med disse. Dette arbeidet ble gjort heller ustrukturert, og var mer enn å ha karakter av å være noen systematisk undersøkelse preget av tilfeldigheter og innfall.

Ved siden av selvbeskrivelsene som de ulike informantene kom med under intervjuene, har disses og andre relevante aktørers beskrivelser av seg selv og egne praksiser i skriftlig form på de ulikes nettsider blitt anvendt som grunnlag for analyse. Dette materialet har spent fra typiske om oss-seksjoner hvor aktørene beskriver seg selv slik de ønsker at omverdenen skal oppfatte dem, til beretninger og nærmest analyser av egne prosjekter på Tøyen, slik som for

eks. en strategiseksjon på Tøyen torgforenings nettsider og en side som beskriver vellykketheten av egne investeringer på Tøyen på Real Kapital Investors nettsider.

Sist, men ikke minst, er det også blitt sitert noe fra referater, protokoller og andre saksdokumenter relatert til behandlinger av saker i Bydelsutvalget for Gamle Oslo. Samtlige av dokumentene av disse typene som det er blitt referert til her har vært relevante i kraft av at de har omtalt saksgangen i Bydelsutvalget rundt opprettelsen av Tøyen torgforening. Disse dokumentene refereres til med URL-adresser i fotnotene.

5.3 Refleksjoner rundt det produserte datamaterialet

I denne seksjonen vil det bli reflektert over spørsmål knyttet til de produserte dataenes reliabilitet og validitet; etiske problemstillinger samt hvilken betydning posisjonalitetene til både intervjueren og informantene kan ha for dataene som produseres.

5.3.1 De produserte dataenes reliabilitet og validitet

Hvorvidt dataene i en studie er reliable handler om hvorvidt de er pålitelige. I kvantitativ forskning hvor en produserte data bestående av tallfestbare målinger av noe, ville dataenes reliabilitet avgjøres av hvorvidt en måling av et fenomen ville gi samme verdier dersom en gjentok målingen med samme metode og instrumenter. I kvalitativ forskning hvor en baserer seg på dataproduksjon i form av intervjuer, vil det være vanskelig å reprodusere et intervju i detalj, og en kunne derfor i stedet definere et datamateriales reliabilitet ut i fra hvorvidt en forsker som i en ny studie gikk til verks på den samme empirien med de samme metodene ville produsere de samme dataene. For eksempel kunne dette avgjøres ut i fra hvorvidt data fra et intervju ville bli kodet i samme kategori dersom kodingen ble gjentatt av en annen forsker. Dette ville kunne fungere som et kriterium for reliabilitet, men da en eksakt reproduksjon av en intervjusituasjon er meget vanskelig å få til, kan et mer funksjonelt kriterium være at metodebruken er tydelig og lett forståelig, slik at den er åpen for etterprøvbarehet av andre som dermed kan vurdere hvorvidt de ville trekke samme konklusjoner som forskeren har gjort (6 & Bellamy 2012).

Aase og Fossåskaret (2014) peker på hvordan en feilkilde for reliabiliteten ved kvalitative intervjuer kan være at informanten og intervjueren har ulike oppfatninger av innhold er betydning i begreper og kategorier som anvendes, slik at disse risikerer å snakke rundt hverandre, og forskeren risikerer å tolke noe helt annet inn i informantens ord enn hva

denne ønsket å kommunisere. Et eksempel kunne være at Tøyen torg i et intervju ble omtalt av både meg og en informant, men at vi med «Tøyen torg» refererte til hvert vårt - altså to forskjellige - torg på Tøyen.

Hvorvidt data har validitet avgjøres av om de er egnet til å si noe om det studien de inngår i setter seg fore å si noe om (6 & Bellamy 2012). Dersom en når en på jakt etter pensjonerte kvinner med innvandrerbakgrunn sine perspektiver på de to siste tiårenes arbeidsmarkedsendringer hva gjelder kjønnsnormer i bransjene disse arbeidet i før de pensjonerte seg, vil det å produsere data ved å intervju en fire år gammel gutt uten innvandrerbakgrunn antageligvis produsere data med lav validitet for den aktuelle studien. Dette er selvfølgelig et ekstremt eksempel, og hvorvidt dataene en produserer egner seg for å belyse problemstillingene er noe som stadig må vurderes.

5.3.2 Refleksjoner rundt etiske problemstillinger

Under et arbeid som det foreliggende er det en serie etiske avveielser som må gjøres og flere potensielle etiske feilgrep som bør unngås. Blant de mest sentrale er at en bør etterstrebe et refleksivt forhold til hvilken rolle og påvirkningskraft en har som forsker. Hvilke konsekvenser har det at en blander seg inn i informanternes liv og hverdag? Kan dette få positive eller negative konsekvenser for disse? Hvordan vil en i så fall rettferdiggjøre forskningens effekter?

Hvorvidt informantene har blitt presentert for en sannferdig beskrivelse av forskningsprosjektets karakter er også noe det kan være bra å vie noe plass til å reflektere over. Etter hvert som jeg utførte intervjuene merket jeg at jeg ubevisst fremstilte meg selv som forsker noe forskjellig overfor de ulike informantene, avhengig av relasjonen mellom min egen og disses posisjon. I møte med informantene ansatt i eiendomsforvaltningsselskapene ble jeg bevisst på at jeg, til tross for at dette ikke var planlagt, underkommuniserte den kritiske innstillingen jeg tross alt har hatt og har til deres rolle(r) på Tøyen. Blant annet unngikk jeg under presentasjon av meg selv og mitt prosjekt å bruke politisk ladede begreper som gentrifisering og klasse. I møte med politikere fra venstresiden opplevde jeg i noen grad å gjøre det motsatte. Denne problematikken vil bli diskutert mer utførlig i relasjon til konseptet om posisjonalitet i et eget avsnitt under. Her holder det å bemerke at dette av enkelte muligens kan tenkes å oppfattes som å være på grensen til uærlighet fra min side, og derfor etisk problematisk.

Et annet sentralt spørsmål er i hvilken grad en har gjort steg i retning av å sikre at informantene har evnet å gi et informert samtykke når de har valgt å delta i forskningsprosjektet. For å sikre at dette i størst mulig grad har vært tilfelle i denne studien, har jeg fulgt Norsk senter for databehandlings retningslinjer for informert samtykke. Dette har inkludert at samtlige av informantene som har blitt intervjuet enten fysisk eller digitalt er blitt presentert for en skriftlig samtykkeerklæring som informerer om hva deltagelse i studien har innebåret. Samtlige er også ettertrykkelig blitt informert om at de når som helst har kunnet trekke seg fra studien uten å oppgi noen som helst grunn for dette, og informert om på hvilken måte anonymisering ville bli gjennomført på i det publiserte materialet.

5.3.3 Posisjonalitet

Konseptet posisjonalitet blir ofte oppsummert med setningen «there is no view from nowhere». Mens forskeren i positivistiske tilnærminger til vitenskap, tilnærminger som historisk har vært dominerende innen naturvitenskapene, forstår seg selv som en nøytral observatør som er posisjonert utenfor objektet hen studerer og søker i minst mulig grad å påvirke forskningsresultatene for slik å oppnå tilgang på en objektiv sannhet, vil et syn som hevder at det er «no view from nowhere» argumentere for at dette er en posisjon det ikke er mulig å oppnå, og derfor noe det heller ikke er ønskelig å strebe etter (Peet 1998, Cresswell 2013).

Til grunn for ulike forståelser av det sentrale marxistiske konseptet (borgerlig) ideologi, ligger det både eksplisitt og implisitt ulike syn på kunnskapsproduksjon som anerkjenner at subjektene klasseposisjon – eller hva Harvey (1996:359) kaller «situert eller posisjonalitet i relasjon til kapitalakkumulasjonsprosesser [min oversettelse]» - øver påvirkningskraft på hvorledes subjektene oppfatter verden produseres. Således kunne Marx avfeie aspekter ved den politiske økonomien han kritiserte som å være kunnskaper farget av det vi i dag kan kalle forfatterens posisjonalitet som medlemmer av borgerskapet. For Marx ble ikke disse ulike perspektivene på virkeligheten primært knyttet til subjektene posisjoner, men til ulike måter å abstrahere utkikkspunkt på, noe som åpner for at en også kan velge å abstrahere med andre utkikkspunkter enn de som ens posisjonalitet skulle tilsi. Dette betød ikke at disse kunnskapene nødvendigvis ga et fullstendig feil bilde av det de søkte å beskrive, men at bildet skilte seg fra det bildet et subjekt posisjonert i arbeiderklassen ville skape av samme objekt (Ollman 2003:101).

Mens behandlingen av posisjonalitet i den marxistiske tradisjonen for stor del har begrenset seg til relasjonen mellom borgerlig ideologi på den ene siden og såkalt vitenskapelig sosialisme på den andre, er posisjonalitet for feministiske teoretikere som Harding og Haraway vel så relevant hva gjelder kategoriene kjønn, seksuell legning og rase (i Peet 1998). Innen denne tradisjonen har det rast diskusjoner om hvorvidt innsikten om betydningen subjektets posisjonalitet har for kunnskapsproduksjon umuliggjør universelle epistemologier og dermed gjør all kunnskap relativ, eller om å konkludere med det belager seg til å kaste babyen ut med badevannet. Haraway lander på sistnevnte, og argumenterer for at en heller en fullstendig epistemologisk relativisme, gjennom å produsere et mylder av ulike situerte kunnskaper kumulativt i større grad enn ved andre tilnærminger kan komme nærmere å produsere noe som ligner på en objektiv sannhet.

På hvilke måter kan posisjonalitetene til meg selv (subjekt) og andre (objekter) som har tatt del i denne casestudien tenkes å ha påvirket produksjonen av data og det endelige resultatet? I kraft av å være en hvit, majoritetsspråklig, heteroseksuell, mann og student i midten av tjuetårene som er i ferd med å fullføre et høyere utdanningsløp ved en universitetsinstitusjon, har jeg i større grad en svært mange andre det som gjerne anses for å være en privilegert posisjon i samfunnet. En del av dette privilegiet går ut på i møte med andre mennesker sjelden å oppleve at en ut i fra visuelle karakteristikk bli kategorisert på måter som har negative følger for det en har seg fore. Et tenkt (men realistisk) eksempel på hvordan en forskers mindre privilegerte posisjonalitet kan påvirke et forskningsarbeid negativt, kan være at en forsker som også er ung kvinne i en intervju situasjon hvor informanten(e) er eldre menn opplever ikke å bli tatt på alvor, da hun først og fremst leses som kvinne og ikke forsker. Måten informanten(e) i en slik kontekst besvarer forskerens spørsmål på vil da være annerledes enn hvis forskeren var mann, og en vil ende opp med å produsere delvis forskjellige data fra hva en mann ville gjort.

Motsatt bør en som forsker også søke å være bevisst hvorvidt egen privilegerte posisjonalitet vis a vis forskningsobjekt også øver innflytelse på dataproduksjonen. Dersom en av et intervjuobjekt (med rette eller urette) oppleves som å være sosialt dominerende og hoverende overfor mennesker med lite kunnskap (oppførsel som mange vil kunne forbinde med en del menn i academia), vil dette kunne føre til at vedkommende i frykt for å bli latterliggjort unnlater å bevege samtalen over på relevant tematikk som denne knytter

følelser av usikkerhet til. Dataenes karakter vil således i stor grad kunne determineres av «målingsinstrumentets» (les: forskerens) karakteristikk.

6.0 Analyse

I dette kapittelet vil datamateriale som ble produsert under feltarbeidet bli presentert og diskutert med formål om å besvare de tre problemstillingene som ble introdusert innledningsvis. Kapittelet har tre underseksjoner, hvorav hver enkelt korresponderer til en problemstilling. I hver underseksjon er det videre stilt et antall spørsmål hvis diskusjon forhåpentligvis kan belyse den aktuelle problemstillingen. I kapittel 8 vil det konkluderes for hver av de tre problemstillingene og bli reflektert rundt hvordan konklusjonene er blitt produsert.

6.1 Drivkrefter og strategier for attraktivitetsøkning

Som ble diskutert i seksjonen om gentrifisering i Oslo øst og på Tøyen, har Tøyen i løpet av de siste årene gjennomgått en endring i attraktivitetsnivå. I denne seksjonen vil de ulike informantenes oppfattelser av endringsprosessene, hva som har drevet disse og hvordan de selv har blitt påvirket av disse bli presentert og diskutert i lys av teorikapittelet om gentrifisering.

6.1.1 Grunnrente – Tøyens geografiske beliggenhet

I løpet av feltarbeidet ble det gjort intervjuer med to representanter for to ulike store eiendomsforvaltningselskaper som har eller har hatt næringseiendommer ved Tøyen Torg i sine porteføljer, Entra Eiendom og Realkapital Investor AS. Mens ENTRA Eiendom (heretter kun ENTRA) fortsatt sitter med eierskap til to større eiendommer i umiddelbar tilknytning til Tøyen, solgte Real Kapital Investor AS seg ut av området for to år siden, en beslutning som hadde sammenheng med selskapets forretningsmodell, som er å spesialisere seg på kortvarige og risikable investeringer med høyt profittpotensiale³¹. Før dette utsalget satt selskapet i en periode på store kontoreiendommer i Økernveien 9 (kjøpt 2008) og Økernveien 11-13 (kjøpt 2012) (intervjuer med informanter i ENTRA og RKI, des. 2018 og feb. 2019).

Hva var bakgrunnen for disse selskapenes valg om å inkludere Tøyen-eiendommer i sine porteføljer? Har dette hatt sammenheng med mulighetene for å gjøre god avkastning på Tøyen? Har området hatt karakteristikk som i den internasjonale litteraturen om gentrifisering blir knyttet til områder som har gjennomgått denne prosessen?

³¹ I følge selskapets egen nettside.

Informanten fra Realkapital Investor AS (heretter RKI), som kunne fortelle at hun personlig arbeidet med utviklingen av selskapets portefølje på Tøyen i en årrekke, kunne under intervjuet fortelle at selskapets beslutning om i 2008 å investere i eiendom på Tøyen blant annet hadde sammenheng med den massive utbyggingen av det relativt nærliggende Bjørvikaområdet som da var påbegynt:

For da hadde jo den utviklingen fra 2000 med Bjørvika og Barcode begynt å etablere seg, og Schweigaards Gate-utviklingen, der det første bygget i Bjørvika stod ferdig i 2007. Så sentrum beveget seg jo østover. Tyngdepunktet flytter seg og vi kjøper da denne eiendommen rett bak. Fordi det da var et godt kjøp også, ikke sant? (intervju med informant fra RKI, des. 2018)

Endringer i områdets relative beliggenhet synes her å være en sentral del av bakgrunnen for kjøpet, i tillegg til at informanten fremhever at kjøpet også var «et godt kjøp» i seg selv. Samtidig blir området som vi kan se under omtalt som et «glemt» område, noe som tyder på at RKI har sett området som noe annet enn en for alle og enhver innlysende lokasjon for vellykkede investeringer:

Men Tøyen; det som er interessant, da, er at det er veldig kort vei til Oslo Sentrum. For Tøyen har på en måte vært sånn at ingen vet hvor det er nesten og, ikke sant? Det var en sånn glemt del av byen, men det er jo den femte største T-banestasjonen i Oslo med rundt fem millioner av- og påstigninger i året, ikke sant. Kort vei og gangavstand til både Bjørvika og sentralbanestasjonen og tre minutter med T-bane til Oslo S – det største knutepunktet i Oslo. (intervju med informant fra RKI, des. 2018).

Tøyens nærhet til Bjørvika og Oslo Sentrum, områdets rolle som kollektivknutepunkt og det at eiendommene selskapet anskaffet seg i seg selv var gode kjøp, oppgis altså av RKI som beveggrunner for at investeringene ble gjort. For ENTRA er årsakene til at dette selskapet har gjort investeringer på Tøyen «noe historisk betingede» i tillegg til å ha sammenheng med muligheten til å «bidra med noe positivt». Sistnevnte mulighet anses ifølge informanten selv som i tillegg til i seg selv å være en bra ting, også å kunne ha positive konsekvenser for selskapets egen bunnlinje:

Det at vi kan bidra til å skape et mer aktivt torg gjør jo at området blir mer attraktiv og at våre kontoreiendommer blir mer attraktive, og at du kan få en sterkere verdiutvikling kanskje der enn andre steder i byen, ikke sant. Så det er jo veldig nær sammenheng mellom... eller når vi går inn og investerer i å utvikle områder som er underutviklet, så får du kanskje en høyere avkastning enn om du kjøper ferdigutvikla eiendom (intervju med informant ansatt i ENTRA, feb. 2019).

For informanten i ENTRA fremstår altså Tøyen som et underutviklet område hvor en gjennom å endre områdets attraktivitet kan generere en høyere avkastning fra eiendom en besitter i området enn en ville gjort dersom en i stedet investerte i eiendom i et allerede «ferdigutvikla» og mer attraktivt område. Kan disse sitatene fra informantene i RKI og ENTRA

knyttet til det litteraturen om gentrifisering som siteres i teorikapittelet sier om områders geografiske beliggenhets betydning for om disse blir objekt for gentrifisering?

Som jeg var inne på i seksjonene om gentrifisering teorikapittelet, er en av de mest utbredte forklaringsmodellene for hvorfor og hvordan gentrifisering skjer, Neil Smiths (1979, 2006) teori om grunnrenteavviket. Denne postulerer som vi var inne på muligheten for å generere avkastning gjennom å utnytte et grunnrenteavvik mellom den faktisk oppnådde grunnrenten ved en eiendoms nåværende bruk, og det som samme eiendom ville kunne generere dersom den ble omdisponert til høyeste og beste bruksmåte. Dette gapets eksistens gjør at det for eiendoms kapital kan bli meget profitabelt å investere kapital i områder som i utgangspunktet har hatt status som mindre attraktive. Aktører som makter å utnytte avviket vil da kunne høste en ekstra profitt. Da det å empirisk bevise at det i forkant av en konkret gentrifiseringsprosess har eksistert et grunnrenteavvik er en heller krevende øvelse som ville kreve at en hadde tilgang på nøyaktige data for enkelteiendommers prisutvikling over tid, vil dette være utenfor rammene for denne oppgaven.

Likevel er det vanskelig å overse hvordan informantene fra ENTRA og RKI sine omtaler av årsakene til at de i løpet av de siste årene har valgt å investere på Tøyen har klare likheter med forhold som i grunnrenteavviksteorien beskrives som typiske for devaluerte områder som er modne for gentrifisering. Begge informantene peker for det første på det at området Tøyen før investeringene ble gjort var å anse som «en glemt del av byen» som «ingen [viste] hvor [var], nesten» og et område av byen som var «underutviklet». At utviklingen av torget på denne tiden var negativ, er også en oppfatning og et narrativ som støttes opp om av andre informanter.

For det andre ble områdets relative beliggenhet poengtert av begge utviklerinformantene, og særlig av informanten fra RKI, som fremhevet Tøyens sentrale plass i kollektivsystemet i Oslo og områdets relative geografiske nærhet til både sentrum av byen og det nyutviklede området i Bjørvika som årsaker for at selskapet valgte å investerte der. Fokuset på den «glemt[e] del[en] av byen» som har en attraktiv relativ geografisk beliggenhet samsvarer svært godt med den typiske profilen som Smith (1979) beskriver for en bydel som har urealisert potensiell grunnrente som mer eller mindre ligger klar til å plukkes av kapital utenfra. Fremhevelsen av sentrumsnærheten korresponderer med Smiths teori, hvor det potensielle grunnrentenivået er høyest i sentrum og deretter avtar jo lenger ut av dette en

beveger seg. Dersom en forstår grunnrente som effektivt å være en form for monopolleie (Harvey 1982, 2001), kan Bjørvika og T-banestasjonens nærhet til Tøyen forstås på samme måte.

Informanten fra ENTRA mente videre at en ved å kjøpe eiendom av denne typen, ofte vil kunne generere «høyere avkastning enn om du kjøper ferdig utvikla eiendom» og at denne avkastningen gjerne vil kunne være «høyere enn andre steder i byen». Selv om eksistensen av noe grunnrenteavvik generert hverken av sentrumsnærhet eller av relativ nærhet til monopolleiegenererende lokasjoner kan påvises her, uttrykker informantene som arbeider med å plassere eiendomskapital at de arbeider ut ifra antakelsen om at et slags avvik mellom realisert og potensiell grunnrente (eller monopolleie) eksisterer.

6.1.2 Monopolleie – Stedsidentitet og områdetransformasjon

I forbindelse med Tøyeninitiativet, -kampanjen og –løftet, synes det av ulike aktører aktivt ha blitt forsøkt skapt en stedsidentitet knyttet til Tøyen. Denne har kommet til uttrykk på mange ulike måter, hvorav noen av de mer synlige har vært t-skjorter og skyggeluer med Tøyen-logo på, lanseringen av det etter hvert svært utbredte produktet Tøyen-cola så vel som at begreper som «Tøyenbygda» blir brukt for å beskrive området.

En eller annen form for Tøyenidentitet synes å ha blitt omfavnet av en hel del ulike aktører i området. Det at en ser på seg selv som deltagende i et tøyenfellesskap er en oppfatning som uttrykkes og omtales av blant andre næringslivsaktører, eiendomsforvaltere, frivillige knyttet til organisasjonsliv og aktivister, så vel som vanlige beboere. Fellesskapet synes å romme mange, og i presentasjoner av ulike Tøyen-tiltak blir ofte en målsetning om at disse skal være inkluderende gitt en fremtredende plass.

Et aspekt ved stedidentitet og fokus på lokale og geografisk baserte fellesskap, er at en ved å mobilisere disse, ofte kan få som resultat at ulike motsetninger som går langs andre skillelinjer tones ned og gjøres mindre viktige. Et eksempel er hvordan nasjonalisme og sosialistisk klassepolitikk historisk ofte har vært i konflikt med hverandre: mens sistnevnte har som helt sentralt premiss at den primære interessekonflikten i samfunnet er mellom de to samfunnsklassene internt i det nasjonale fellesskapet, søker førstnevnte å tone denne ned til fordel for distinksjon og potensielt konflikt mellom det nasjonale fellesskapet på den ene siden, og mennesker av andre nasjonaliteter på den andre. Det er altså en konflikt

mellom hvorvidt en til grunn for politikkutforming skal anlegge en geografisk avgrenset stedsidentitet eller en identitet basert på sosial posisjonaltet og et opplevd materielt interessefellesskap.

Selv om det å anta en Tøyen-identitet virker å være attraktivt for et bredt utvalg ulike aktører i området, har vi også sett at det de ulike aktørene imellom eksisterer ulike og til dels motstridende interesser for hva områdets utvikling skal bestå i. I forrige kapittel fokuserte jeg i tråd med en marxistisk ontologi på hvordan disse interessekonfliktingene til dels produseres ut ifra de ulike aktørenes posisjoner i kapitalproduksjons- og sirkulasjonsprosesser, og argumenterte for at det er meningsfullt å operere med et skille mellom aktører som primært har en bytteverdi basert relasjon til Tøyen på den ene siden, og aktører hvis relasjon til Tøyen primært er bruksverdifokusert på den andre. I den første kategorien plassertes eiendomsutviklere, forretningsdrivende og til dels Oslo kommune, mens brukergruppen i bruksverdikategorien bestod av konsumenter, beboere og andre brukere av området som ikke (primært) anvender det som et ledd i kapitalakkumulasjon. Har disse interessekonfliktingene sammenheng med forskjeller mellom hva de ulike aktørene legger i Tøyenidentiteten? Kan man gå så langt som å hevde at Tøyenidentiteten har selvmotsigende og motsetningsfulle aspekter?

Vi har sett at eiendomsutviklerne som er blitt intervjuet har hatt forestillinger om Tøyen som et område som er i ferd med å utvikle seg i retning av å bli en «kul» og «hip» bydel, og at disse gjennom ulike tiltak på Tøyen torg aktivt har søkt å bidra til å akselerere denne utviklingen gjennom å skape et sted som appellerer til en demografi sin oppfattet som en bærer av disse egenskapene. Vi så blant annet hvordan en av informantene la vekt på å skape et område som appellerer til det hen omtalte som «millenials» (intervju med informant fra ENTRA, des. 2018). Også for Tøyen Torgforening, som på initiativ fra gårdeierne rundt Tøyen torg er blitt opprettet for å administrere og utvikle torget, synes en forestilling om videre utvikling av en Tøyenidentitet å være noe en ser for seg som et sentralt element i områdets fremtidige utvikling. Under fanen «Strategien» og hovedoverskriften «Stedsidentitet» beskriver foreningen på sine nettsider sin strategi på følgende måte:

Tøyen er ett av de mest mangfoldige, internasjonalt orienterte, nyskapende, og ekte stedene i Oslo. Tøyen Torg er det stedet i Oslo som har størst potensiale i å være en brobygger mellom øst og vest,

gammelt og nytt, rik og fattig. Her møtes hele Norge. [...] En identitet for Tøyen Torg må være noe alle kan identifisere seg med, og samtidig være stolte av (Torgforeningen 2019).

Torgforeningen ser altså eksplisitt for seg en identitet som rommer alle, og hvor motsetninger mellom «øst og vest», «gammelt og nytt» og «rik og fattig» overkommes. Uansett om du er rasifisert ung person som vokser opp i en trang kommunal sosialbolig på Tøyen hvor du ikke har plass til å oppholde deg bortsett fra når du sover, eller om du er en ung velutdannet middelklassemann som tjener godt over en halv million i året og går ut på utesteder ved Tøyen torg for å drikke alkoholholdige drinker, skal du kunne finne fellesskap i én brobyggende og felles stedsidentitet som har rom for alle brukere av Tøyen. «En identitet for Tøyen Torg må være noe alle kan identifisere seg med (ibid.)».

At en felles stedsidentitet skal kunne bygge broer over «øst og vest [...] rik og fattig», og slik være i samtlige gruppers interesse, kolliderer med en marxistisk oppfatning av hvordan de ulike aktørenes interesser konstitueres. Fra et marxistisk perspektiv vil disses interesser forstås som i stor grad å være definert av relasjonelle motsetninger aktørene i mellom, og særlig gjennom interessemotsetninger knyttet til relasjonene rundt distribusjon i produksjons- og forbrukssfærene som inngår i kapitalakkumulasjonsprosesser. Aktørene vil dermed nødvendigvis ha ulike interesser knyttet til et sted, da det er ut i fra deres posisjon innen denne prosessen at deres interesser for stor del konstitueres.

Effektene av en samme felles Tøyenidentitet vil derfor i den grad denne har konsekvenser for kapitalakkumuleringen, også ha forskjellige konsekvenser for de ulike aktørene. På Tøyen kan et eksempel på dette være hvorledes eiendomsutviklere, som vi har sett, bevisst kultiverer enn Tøyenidentitet som et ledd i en strategi hvor disse eksplisitt ønsker å øke området attraktivitet og prisnivå for slik å kunne akkumulere mer kapital. At en lykkes i å skape en slik identitet vil derfor være av stor økonomisk interesse for utviklerne. Samtidig, vil som vi har sett, dette kunne medføre at det igangsettes gentrifiseringsprosesser som tvinger beboere til å flytte fra området, noe som vil være sterkt motstridende deres interesser av å bli boende. Konstruksjonen av en felles Tøyenidentitet hvor både aktører med bytteverdirelasjoner og aktører med bruksverdirelasjoner til området tar del, vil dermed kunne være i førstnevntes materielle interesse, mens det strider med sistnevntes.

«Den andre» som spennende og eksotisk tilskudd som bidrar til en følelse av at noe er ekte

Som vi så i kapittelet om Tøyen, er befolkningen som bebor og bruker området preget av relativt sterk etnisk diversitet. Vi har også sett at det er gjort forskning på gentrifisering som har teoretisert hvordan kulturell diversitet har blitt appropriert av eiendoms kapital som et ledd i markedsføring av områder under gentrifisering. Oliver (2016) peker på hvordan diversitet i en nordamerikansk sammenheng har gått fra å være et spørsmål om sosial rettferdighet til å bli et spørsmål om attraktive kulturelle egenskaper ved et område som gjør at det skiller seg fra den konvensjonelle forstaden. Hvordan har den etniske diversiteten i Tøyenområdet spilt inn i de ulike aktørenes forståelse av området og endringsprosessene det gjennomgår? Er de internasjonale erfaringene relevante for Tøyen?

I diskusjonen av materielle interessemotsetninger mellom aktører med bytteverdi- og bruksverdirelasjoner til Tøyen, så vi at den nyopprettede torgforeningen i beskrivelse av egen strategi har et sterkt fokus på å skulle konstruere en felles stedsidentitet på tvers av ulike skillelinjer. I tillegg til å skulle kunne romme beboere og brukere fra ulike klassebakgrunner, skal strategien også søke å inkludere på tvers av kulturelle forskjeller. Tøyen beskrives i strategien under overskriften «inkludering» som:

en smeltedigel av ulike kulturer, på godt og vondt. [...] et sted med brytning, med mangfold. Her blomstrer annerledesheten, fordi alle er annerledes. Annerledesheten er en verdi vi ønsker å dyrke, men det er utfordrende. Nettopp fordi det er utfordrende, skal og kan Tøyen torg spille en rolle (Torgforeningen 2018).

Videre illustreres strategien med et fotografi av yrende folkeliv på torget bestående av mennesker med ulike hudfarger og begrepet «Tøyensk» skrevet over og etterfulgt av følgende definisjon i ordbokstil:

Noe ekte, energisk, variert, unikt, genuint, oppriktig, nært, inkluderende, åpent, imøtekommende, tilgjengelig, personlig, oppriktig. En upolert smeltedigel for ulike livsfaser og ulike livskår (ibid.).

Selv om strategien i tillegg til det ovenfor siterte også understreker at alle skal inkluderes, at torget til enhver tid skal oppleves som «åpent og tilgjengelig», at det «aldri [skal] koste penger å oppholde seg på torget» og at «aktivitetene [på torget] må være på nabolagets premisser», kan det etter de Oliver (2016) være betimelig å spørre seg om motivasjonen fra initiativtakernes side først og fremst er å oppnå sosial rettferdighet (les: inkludering) eller å bygge en markedsførbar områdeidentitet rundt en forståelse av etnisk diversitet som en attraktiv og «ekte» egenskap ved et område. Bare det at gårdeiergruppen som har tatt

initiativet til opprettelsen av foreningen består av det nordamerikanske investeringsfondet Arctic Securities og det i norsk sammenheng kolossale eiendomsforvaltningsselskapet ENTRA, peker i retning av det motsatte. Som informanten fra ENTRA understreket i intervjuet med denne, så «skal vi jo tjene penger. Det er sånn det er. De fleste skal jo det».

Kapitalens appropriasjon av verdiøkningen generert av felles produsert identitet

Ville en hip og kul stedsidentitet for Tøyen som simpelthen ble erklært av en håndfull eiendomsutviklere kunne bidra til den økningen i attraktivitet og eiendomsverdier som utviklerne er ute etter? En kan lett se for seg at en slik erklæring ikke ville generert noen vidt utbredt oppfatning i de bredere lag av befolkningen av Tøyen som et kult sted. Det er tvert om nærliggende å se for seg at det raskt ville blitt gjennomskuet som et klønete forsøk på å markedsføring overfor en demografi en ikke forstod seg på, litt som det klassiske bildet av grunnskolelæreren som søker å fremstå som kul overfor elevene sine, men absolutt ikke treffer de rette strengene og, uten selv å forstå det, oppnår fullstendig motsatt effekt av hva hen selv har satt seg fore.

Skal en konstruere en stedsidentitet som bidrar til å løfte eiendomsverdier er en avhengig av at identiteten fremstår som troverdig og attraktiv for potensielle kjøpere. Som vi har sett, har kjøpergruppen «millenials» av minst en av gårdeierne rundt Tøyen Torg blitt designert som marked for den videre utviklinga av området, noe som har påvirket utviklerens beslutninger rundt hvilke leietakere en har inngått kundeforhold med. Vi har sett hvordan en tidligere gårdeier ved torget bevisst unnlot å leie ut lokaler til de per i dag best betalende kundene, for slik heller å legge til rette for en utvikling av området som denne så for seg at på sikt ville kunne bidra til å skape noe mer «unikt» enn om en tok imot tilbud om en femtenårig leiekontrakt for en Joker-butikk.

Mens disse beslutningene har kommet fra gårdeieres side og kunne tenkes å ha bidratt til en slik identitetskonstruksjon gjennom å skape et kommersielt tilbud for en viss demografi, inviterer Torgforeningen denne demografien, beboere og andre grupper til selv å ta mer aktiv del i identitetsbyggingen på Tøyen. På foreningens nettsider beskrives mangfoldets løfting av Tøyen blant annet på følgende måte:

Ny energi og vitalitet har kommet gjennom ulike initiativ og enkeltpersoner, ildsjeler, mødre og fedre fra ulike kulturer som har kjempet hardt for å kunne bidra i sitt lokalmiljø – for at deres egne barn skal kunne vokse opp i trygge og gode omgivelser og få en bedre fremtid. Dette grasrotinitiativet og engasjementet har vært fundamentalt i å lykkes med å løfte Tøyen (Torgforeningen 2018).

Ulike former for appropriasjon av verdi

Rollen kunst og kultur har spilt i gentrifiseringsprosesser globalt har blitt understreket i studier som går flere tiår tilbake. Kanskje særlig er disse gitt en fremtredende plass i beskrivelser av det Clark (2005) i ettertid har kommet til å omtale som tilfeller av klassisk gentrifisering, gentrifiseringsprosesser som ligner på den beskrevet av Glass (1964), hvor beboerutskiftningen for stor del skjer gjennom at middelklassehusholdninger kjøper og oppgraderer enkeltboliger i arbeiderklassenabolag for eget konsum. Dette er den typen gentrifisering som i Oslo blant annet store deler av bydelen Grünerløkka har gjennomgått.

I disse fremstillingene har kunst- og kulturutøverne gjerne etablert seg i de aktuelle nabolagene som en følge av lave leiepriser som har muliggjort leie av atelier, øvingsrom og ulike kulturelle institusjoner som har vært sentrale i miljøene. Disse områdene har deretter som følge av dette fanget den ikke-kunst- og kulturutøvende middelklassens interesse, noe som har gjort at prisene har steget ytterligere. Etter hvert har muligens prisene steget såpass mye at også de opprinnelige kunstutøverne er blitt presset ut, og en har enten sittet igjen med en kommersialisert versjon av de opprinnelige kunstneriske og kulturelle uttrykkene, eller en forvandling bort fra en stedsidentitet knyttet til kunst og kultur. Det kan virke som at mange har hatt opplevelsen av det siste hva gjelder Grünerløkka, noe som historisk blant annet resulterte i at kunst- og kulturutøvere gikk sammen om å skrive leserinnlegg om hvordan disse opplevde at rommene for kunst som disse hadde skapt som følge av prisstigning ble presset ut av bydelen.

I slike tilfeller av klassisk gentrifisering kan en konseptualisere prisstigningen som et resultat av at eiendomseierne gjennom å begynne å kreve monopolleier har appropriert en verdiøkning generert av den nyutviklede og kunst- og kulturbaserte stedsidentiteten (Harvey 2002). Denne har gjerne oppstått på det en kan kalle en organisk måte, ved at utøverne har lokalisert seg der leiene har vært lave nok til at de har hatt råd til å etablere seg, og eiendomseierne som har innkassert verdiøkningen tilstedeværelsen deres har generert, har fått denne rett i fanget uten selv om ha iverksatt tiltak for at dette skulle skje.

Som med de fleste andre ting en kan tjene penger på, er også denne prosessen blitt omgjort til forretningside av aktører som har øynet mulighetene for avkastning. En finner eksempler på storkapital som har kjøpt opp eiendomsmasse i mindre attraktive områder, over en periode tilbydd denne vederlagsfritt til kunstnere som har hatt behov for et sted å oppholde

seg og arbeide, for så å kaste disse på gata når tilstedeværelsen deres har blitt ansett for å ha generert nok verdiøkning til at en har kunnet markedsføre eiendommene (Stein 2019).

Både i tilfellene hvor stedsidentiteter bygget på mer organisk oppståtte miljøer for kunst- og kulturuttrykk og i tilfellene hvor dette er blitt regissert av kapitaleiere som for en periode har stilt eiendommer til disposisjon for kunstutøvere i bytte mot verdiøkningen tilstedeværelsen deres har generert, kan en argumentere for at disse har fått noe ut av relasjonen. Enten har de en periode fått tilgang på bruksverdier til lav pris, eller så har de for en periode fått disse gratis. Mens kunstnerne i det første tilfellet muligens kan ha fått opplevelsen av å bli offer for en gentrifiseringsprosess en har vært uforberedt på (som i eksempelet med kunstnerne på Grünerløkka), har en nok i det andre tilfellet underveis hatt en viss forståelse for hva som har vært i ferd med å skje.

Hvordan kan en så forstå gårdeierne rundt Tøyen torgs nedleggelse av ressurser på å inkludere ulike andre aktører i konstruksjonen av en stedsidentitet på Tøyen? Hva er likhetene og forskjellene mellom praksisene i torgforeningen og i eksemplene over? Mens kunst- og kulturutøverne i eksemplene over har klare materielle fordeler av å inngå i gentrifiseringsprosessene (i alle fall for en tid), i og med at de får tilgang på lokaler billig eller gratis, er det vanskeligere å se at det tilbys tilsvarende materielle fordeler for aktørene som inviteres med på å konstruere stedsidentitet rundt Tøyen torg. Skal det være noe, må det være opplevelsen av å delta i et prosjekt hvor en føler at en bidrar med noe positivt til området en bor i. Så lenge faren for å bli fordrevet som følge av endringer hvis materialisering en bidrar til gjennom slikt engasjement ikke er klare for en, kan nok dette være en tilstrekkelig motivasjon for deltagelse. Men så snart det blir tydelig at arbeidet en legger ned vil kunne føre til ens egen fordrivelse, vil nok dette kunne fremstå som noe av et perverst paradoks.

Harvey (2001) skriver om hvordan det unike ved noe som gjør at det kan generere monopolleier ofte er kollektivt produsert gjennom både diskursive og materielle praksiser. På bynivå vil for eksempel store deler av en bys befolkning være delaktige i å produsere både den materielle byen og diskursive representasjoner av denne. Dersom en monopolleie som er generert av en stedsidentitet knyttet til en by kan forstås som et kollektivt produkt, er det videre nærliggende å stille seg spørsmålet om det er samsvar mellom hvem inntektene av denne faktisk tilfaller og ideelt sett bør tilfalle. Fra et perspektiv som legger til grunn teorier

om trickle down-effekter, vil det antageligvis kunne hevdes at monopolleienes eksistens muliggjør at entreprenører som finner måter å høste disse på vil bidra til å skape nye arbeidsplasser. Disse bør videre belønnes for at de gjennom denne verdiskapingen sysselsetter bredere lag av befolkningen. Slik kommer monopolleiene alle til gode gjennom markedets trickle down-effekter, og noe behov for noen form for redistribusjon avfeies. Kollektivt genererte monopolleier som muliggjør arbeidsplasser i næringsliv tilknyttet turisme er et eksempel på dette.

Det første og klassiske eksempelet på hvordan eiendomsverdier øker som følge av å bli satt i forbindelse med attraktive kunst- og kulturuttrykk kan forstås som en måte hvorved kapital approprierer verdistigning generert av eksternaliteter. Kapitalen har ikke i utgangspunktet iverksatt tiltak for å generere noen nye stedsidentitet, men har kjøpt verdier som har vært inne i en pågående prisstigningsprosess. I eksempelet hvor kunstprodusenter er blitt tilbydd gratis lokaler for en periode i bytte mot at de gjennom sin kulturelle kapital har vært med på å endre en stedsidentitet, kan relasjonen konseptualiseres som nettopp en bytterelasjon. I torgforeningen inngår det ikke noen slik bytterelasjon. Samtidig må verdiøkningen denne genererer kunne tilskrives deltageres ukompenserte arbeid, et arbeid gårdeierne vanskelig kunne utføre selv, da det som vi har sett består i å produsere en stedsidentitet rundt annerledeshet og mangfold. Gårdeierne opprettelse av torgforeningen som et verktøy for produksjonen av en stedsidentitet som forøker verdien på deres eiendommer kan dermed forstås som en form for appropriasjon av verdier generert av deltageres gratisarbeid. Samtidig som at arbeidet genererer verdier for andre enn den som selv utfører det og uten at den som utfører det gis noen kompensasjon, er det også rimelig å anta at arbeidet for mange av deltagerne gjennom å bidra til å fordyre området medfører at deres egne muligheter for på lenger sikt å kunne bli boende i området blir forringet. Bidrar beboerne gjennom torgforeningen til produksjonen av monopolleier som de selv ikke bare blir unndratt fruktene av, men også tvunget til å betale?

Dersom en trekker på Rancieres konsept om archa-politikk (Puymbroeck & Oosterlynck 2014), kan en si at gårdeierne gjennom torgforeningen anlegger en archa-politisk strategi hvor klassekonflikt søkes tilsidesatt til fordel for en felles, klasseoverskridende stedsidentitet som bidrar til oppfyllelsen av deres helt sentrale målsetning om akkumulasjon av kapital.

6.2 Ulike interesser

I denne seksjonen vil spørsmålet om hvorvidt det finnes interessenmotsetninger mellom ulike aktører på Tøyen rundt utviklingen av Tøyen torg bli forsøkt belyst. Her vil utgangspunkt bli tatt i sitater fra intervjuene og deretter sett i lys av teorikapittelet.

6.2.1 Ulike diagnoser for Tøyen

Det virker å eksistere en bred konsensus blant ulike aktører og brukere av Tøyen om at området har hatt behov for endringer til det bedre. Denne oppfatningen har vært delt av samtlige av de som er blitt intervjuet i løpet av feltarbeidet. Dette til tross for at utvalget har bestått av en heller bred gruppe hvor politikere, beboere, private eiendomsforvaltere, aktive i ulike frivillige organisasjoner og andre har vært representert. Det har blant samtlige av informantene bortsett fra en også eksistert en oppfatning av det kommunale områdeprogrammet Tøyenløftet som noe som bidrar positivt for området.

Selv om representanter fra samtlige grupper uttrykker tilslutning til vurderingen av Tøyen som et område med stort endringsbehov, er det ikke noen konsensus rundt hvilke problemer som blir identifisert som mest alvorlige eller hva slags type endringstiltak som bør prioriteres. I løpet av intervjuene kom det frem at de ulike informantene derimot hadde til dels ganske forskjellige tilnærminger til disse spørsmålene. Under vil jeg diskutere de ulike gruppens syn på hvilke endringer som har vært ønskelige eller nødvendige, før jeg forsøker å knytte dette opp til teoretiske perspektiver på gentrifisering og klassebaserte interessenmotsetninger i urbane kontekster.

Eiendomsforvaltere

Butikkene må ha rullegitter, ikke sant. Butikkene flytter ut, de går konkurs. Så hele bygulvet dør. Når en by dør, eller bygulvet dør og det blir mørkt, så tiltrekker det seg masse lyssky virksomhet (Intervju med informant ansatt i RKI, des. 2018)

Parallelt med at Tøyen er blitt oppfattet som et sentrumsnært område med en god geografisk beliggenhet, har det som vi kan se av sitatet over for eiendomsforvalterne som er blitt intervjuet også vært en oppfatning av at det er en hel del problemer knyttet til Tøyen som område. Sitatet over beskriver informantens inntrykk av Tøyen Torg slik det for hen fremstod i 2009, og som en kan lese, bruker informanten til dels sterke negative uttrykk om tilstanden hen oppfattet at området var i.

Som nevnt, etablerte RKI seg på Tøyen i 2008 gjennom å kjøpe en kontoreiendom i Økernveien 9. Når RKI i 2009 forsøkte å finne leietagere til omlag 3000 kvadratmeter med kontorlokaler i denne bygningen, viste det seg at

det var veldig vanskelig å leie ut, da, ikke sant. Men vi la ut... vi gjorde alt sånn tradisjonell eiendomsutvikling gjør. Vi lagde prospekter og skulle presentere da dette fine – det var jo panoramautsikt og veldig flotte lokaler, ikke sant - men det var ingen meglere eller leietakere som vurderte Tøyen. Ingen kom på visning. Jeg tror vi hadde 37 søk eller noe sånt ute – eller som vi svarte på – men meglerne liksom lo av oss. Leietakerne... det var ikke vurdert en gang, så de kom ikke på visning i det hele tatt (Intervju med informant ansatt i RKI, des. 2018).

I følge informanten var området i 2009 gått inn i en nedadgående spiral preget av et vekselforhold mellom butikkdød og det hen refererer til som «lyssky virksomhet», en utvikling informanten opplevde at akselererte i sammenheng med at Folkeregisteret det året flyttet ut av kontorer organisasjonen inntil da hadde leid i området. I tillegg kom også det vedkommende opplevde som at Oslo kommune valgte å bruke området som en «dumpingplass» for sosiale problemer:

Men så har du da utfordringen som var på det tidspunktet, er at det var Oslo bys dumping på alt det som ikke andre bydeler hadde. Du hadde hovedmetadonutdelingen på torget, for hele Oslo. Sosialboliger i disse to blokkene. Det var psykiatrisk poliklinikk i den som er rett bak der. NAV internasjonal – NAV sosialkontor, ikke sant – alt i Entra sin eiendom, så her... og Kolstadgata 7, som er Norges farligste bygg med narkotikaomsetning og veldig... det er supertøft (intervju med informant ansatt i RKI, des. 2018).

For informanten er problemene selskapet opplevde med å finne leietakere til Økernveien 9 nært knyttet til denne utviklingen. Det fantes ifølge henne rett og slett ikke bedrifter som ønsket å leie kontorer i slike omgivelser:

[...] når vi stod på visning oppe i Økernveien 9 og så ned, så du – det var jo søppel på alle terrassene. Hvilken kontorleietaker er det som vil flytte bedriften sin dit, hvis du skjønner? (Intervju med informant ansatt i RKI, des. 2018)

Informanten går videre til å

Når informantene fra RKI og ENTRA omtaler hva de oppfatter som problematisk ved Tøyen rettes søkelyset i stor grad mot problemstillinger knyttet til det kommersielle livet, og spesielt hvordan dette får uttrykk på gateplan eller på «bygulvet», som en av informantene omtaler det som:

Lokalpolitikere og ansatte i Tøyenløftet

Også for informantene i denne gruppa er det sider ved Tøyen-området som oppfattes som mindre gode. For en livslang Tøyenbeboer som ble intervjuet i kraft av å være

bydelsutvalgsrepresentant i bydel Gamle Oslo for partiet Rødt, har området lenge vært preget av å ha en relativt stor andel brukere med til dels alvorlige sosiale problemer:

jeg har vokst opp i en vaktmesterbolig her. Jeg husker oppover mot Olav Narr, så var det narkomane hele tiden, som lå ute i gatene og det var liksom en sånn... her bodde de oppe i skrenten, det var mye sprøyter over alt. I barnehagen så var det... hele tiden så måtte vi gå en sånn sprøyterunde hver morgen for å lete etter sprøyter. Det var virkelig tøft her. Masse alkoholisme, stor fattigdom. Det her var på 80-tallet og 90-tallet, og det har jo egentlig fortsatt på den måten. Vært et sånt type sted (intervju med informant i bydelsutvalget for Rødt, des. 2018).

I likhet med informanten i RKI, som opplevde at Tøyen ila. de siste årene før 2010 ble brukt som «en dumpingplass» for sosiale problemer som en ikke ønsket å ta hånd om i andre bydeler, opplevde også Rødts bydelsutvalgsrepresentant at uforholdsmessig mange institusjoner som på leverer tilbud til ulike vanskeligstilte grupper på bynivå ble lagt til Tøyen i denne perioden:

[...] alle problemene i byen kunne en legge på Tøyen, for da var det ingen som klagde. Det var litt den følelsen vi hadde, for vi fikk alt av rus, psykiatri... sant, her bare på Tøyen – ikke i bydelen en gang, men på Tøyen – så er det 800 kommunale boliger. Det er like mange kommunale boliger som det er i Ullern, Frogner og Vestre Aker til sammen. Så tre bydeler med 140.000 innbyggere har like mange kommunale boliger som et område med rundt, ja, 10.000 innbyggere (intervju med Rødts bydelsutvalgsrepresentant, des. 2018).

For denne informanten fremstår det som fra kommunens side bevisst at denne har valgt å legge en del av nettopp disse tilbudene – som det for mange oppfattes som heller lite populære å ha som naboer - til Tøyen, da det der er «ingen som klag[er]». Illustrerende for dette er for informanten tettheten av sosialboliger på Tøyen sammenlignet med tre av Oslos desidert mest velstående bydeler; Ullern, Frogner og Vestre Aker.

For en ledende bystyrepolitiker for Sosialistisk Venstreparti som i en årrekke offentlig har vært svært engasjert i Tøyen og områdeløftet, har de primære utfordringene på Tøyen som har ligget til grunn for områdesatsningen vært:

Beboere

Også blant beboerne som ble intervjuet var synene på området tilstand før igangsettingen av Tøyenløftet og transformasjonen av Tøyen Torg forskjellige. En av informantene, en beboer som har bodd på Tøyen i mer enn femti år og i om lag førti år bodde i en leilighet med balkong mot torget, kjente seg i liten grad igjen i at tilstanden på torget var så mye dårligere før endringene, og mener at derimot «det var bedre før»:

Jeg synes nesten at torget var bedre før, jeg altså. Det synes jeg. Nå er det for mye mennesker der, for å si det sånn. Nei, for jeg hadde jo da balkongen ut mot senteret da i de nesten førti årene jeg bodde i den blokka der, og jeg synes det var bedre før. Men altså... butikkene. Før i tiden, når jeg vokste opp,

så var det alle slags småbutikker i gamle sånne tregårder oppover hele Hagegata. Det er blitt borte nå. Det er jo noen butikker igjen på senteret, men det er dårlig utvalg. Det er, ja... vi har apotek, da, og så er det en bokhandel, og så en Nille, og så er det en kiosk der. Det er vel det som er av butikker. Og så bachstube og Norby hvor du kan få kjøpt brød og sånt. Men det mangler både sko- og klesbutikk, for det hadde vi før i tida (Intervju med beboer 2, april 2019).

Oppfattelsen av at torget var blitt arena for lyssky virksomhet og narkotikaomsetning som vanskeliggjorde trygg ferdsel er heller ikke noe vedkommende kjenner seg igjen i, og hen mener at det ikke er skjedd noen særlig endring i grad av narkotikaomsetning i området:

Ja, men det er det rundt her enda. Om det er det midt på senteret enda, det vet jeg ikke, men det er over alt her. Så det vet politiet om. Det har vi gitt beskjed om (intervju med beboer 2, april 2019).

Denne informanten synes å savne et tjenestetilbud som en gang eksisterte, og har etter eget utsagn ikke noen særlig interesse av det nye tjenestetilbudet. I følge denne informanten er det ingen av de som er fra Tøyen som anvender seg av de nye serveringstilbudene som Postkontoret og Skatten, da disse stedene ifølge hen som regel er fullsatt av brukere som kommer annenstedsfra:

Det jeg kan si om Postkontoret og den nye Skatten, det er at der er det ikke folk fra strøket her som vanker. Det er det faktisk ikke. Dem er vel ikke akkurat for dyre, men når folk fra strøket her prøver å komme seg dit, så er det fullt allerede. [...] På Skatten er det levende musikk et par ganger i uka og det er det vel også på Postkontoret, men der er det jo så fullt! Pluss at det er jo spiseplikt og alt sånt noe på begge deler, så at det er... det tar... det koster litt å gå på de stedene (Intervju med beboer 2, april 2019).

Kulturelle arrangementer på Biblioteket virker dog å være av interesse, men er for informanten utilgjengelig grunnet det som for hen oppleves som ekskluderende høye inngangspriser:

Av kulturelle tilbud, så har vi jo ikke noe annet enn Deichmanske bibliotek. Dem har litt sånn kulturelle innslag av og til, men da koster det penger for å komme dit. Og det er jo... jeg tror det koster en hundre kroner per pers for å komme inn på kulturelle innslag. [...] Det er det eneste som er av kulturelle innslag her sånn (intervju med beboer 2, april 2019).

Som med mange andre tjenestetilbud, kan en anta at de nye tilbudene rundt torget opplever ulik grad av popularitet blant de ulike alderssegmentene av befolkningen. Som informanten fra ENTRA var inne på, er flere av serveringsstedene som er blitt anlagt rundt torget i senere år innrettet mot yngre befolkningsgrupper som såkalte millenials, og en kan dermed tenke seg at disse serveringsstedene spiller på andre kvaliteter enn hva eldre mennesker som har bodd lenge i området er på utkikk etter. En kan videre også spørre seg om hvorvidt informantens oppfatning om at folk som er fra Tøyen ikke bruker disse stedene. Hva innebærer det å være fra Tøyen? Tenker hen først og fremst på egen omgangskrets og beboere som har bodd der tilnærmet like lenge som hen selv? Vil for eksempel en

barnefamilie som flyttet til Tøyen for ti år siden være inkludert i denne kategorien? Hva ulike individer legger i «å være fra Tøyen» vil antageligvis kunne variere ut i fra de ulike faktorene som determinerer ens posisjonaltet, inkludert faktorer som alder og tilhørighet i ulike sosiale miljøer. På spørsmål om hvorvidt det er noe ved Tøyen som kunne trenge bidrag fra kommunen, svarer informanten at hen har inntrykk av at det i dag er mer fattigdom i området enn det en gang var, og at kommunen gjennom Boligbygg bør kreve mindre i husleier fra de kommunale boligene i området. Sistnevnte vil vi komme tilbake til i seksjonen om Tøyenske initiativer for en alternativ boligpolitikk i kapittelet om post-politikk.

For informanten beboer 2 som ble intervjuet i kraft av å være beboer, fremstår Tøyen torgs utvikling forskjellig fra inntrykket til beboer 1. Mens sistnevnte ikke opplevde noen markant forverring av Tøyen torg i årene før områdeprogrammet ble iverksatt, opplevde beboer to det på følgende måte:

Jeg har bodd i byen her siden 2005 [Oslo]. Den perioden før de startet Tøyenløftet, da hadde butikkene her begynt å... det var butikker her, ikke sant. Det var liksom litt gammaldags og trist her, og det var Hagestua kafé som var greia, liksom [såkalt brun kafé/bar]. Det var den standarden som var her, ikke sant. Sånn som det er i enden av gata der fortsatt. Det var en gammel frisør her, det var litt sånt. Så begynte de også å stenge, ikke sant, så det ble tomme lokaler her. Både det på hjørnet og biblioteklokalet stod jo tomme.

6.2.2 Ulike resepter for Tøyen

I forrige del ble ulike av informantenes syn på hvilke utfordringer Tøyen har stått – og står – overfor presentert og drøftet. Vi så at disse hadde aspekter til felles, samtidig som de i andre henseender også divergerte en hel del. I tillegg til denne tematikken ble i intervjuene problemstillinger rundt hvordan disse utfordringene er blitt møtt, og hvordan de bør bli møtt, tatt opp. I følgende del vil dette bli belyst. Også her vil likheter og forskjeller mellom de ulike informantgruppenes tilnærminger være gjenstand for fokus.

Eiendomsutviklere

Både for RKI og for ENTRA har en sentral del av å motvirke utviklingstrekk og aspekter ved området som for disse har vært særlig problematiske, vært å gjøre ulike tiltak hvis målsetninger har vært å revitalisere livet på gateplan. For begge selskapene har dette vært nært knyttet til deres kommersielle interesse av å gjøre utleieeiendommene selskapene har

sittet på så attraktive på markedet som mulig. Informanten fra RKI sier at deres motivasjon for å engasjere seg i ulike tiltak for å løfte området har vært:

[...] det å skape på en måte et levende bysentrum, eller et bygulv, eller et sted, eller en møteplass – en trygg møteplass, for også å skulle få til utleie. Det henger sammen. Det er ikke bare bygg, det er ikke bare kontoreiendom. Det handler om å være et sted du skal gå ut og spise, gå ut og handle, og ikke sant; det skal være et levende bysentrum (Intervju med informant ansatt i RKI, des. 2018).

Også for ENTRA har den antatt positive effekten et levende og trygt bygulv vil kunne ha for leieinntektene i området på lenger sikt motivert selskapet til engasjement:

når vi går inn og oppgraderer førsteetasjene, så er det klart at det er en sammenheng mellom attraktiviteten mellom det som skjer oppover i tårnet og det som skjer på gulvet [...] Så fra å ha vært et sted som folk egentlig ikke gadd å vurdere som kontor, så er [Tøyen] blitt til et veldig, veldig attraktivt sted som selvfølgelig er positivt for oss og leieprisutviklingen (intervju med informant ansatt i ENTRA, feb. 2019).

For RKI ble denne typen tiltak vurdert å være såpass sentrale for å få i gang en god leieprisutvikling at selskapet ikke lenge etter deres anskaffelse av Økernveien 9 satte en medarbeider til på fulltid å arbeide med å få på plass tiltak som kunne øke områdets attraktivitet. Et av de første tiltakene vedkommende igangsatte var å forsøke å samle de ulike gårdeierne med eiendommer rundt Tøyen torg i et felles forum for eiere, for slik å kunne igangsette koordinasjon disse imellom, og på sikt få i gang et samarbeid om å gjøre oppgraderende tiltak i området. I følge vedkommende selv var dette en krevende prosess som bød på en hel del ulike utfordringer, men noe hen til slutt likevel lyktes med i løpet av 2011. Initiativet ble da formalisert som organisasjonen Eierforum høsten 2011 (Intervju med informant fra RKI).

Lokalpolitikere og ansatte i kommunens områdeprogram

SVs bystyrerepresentant er veldig tydelig på at hva en gjennom et områdeprogram kan make å endre på når det kommer til levekår er begrenset. Samtidig drar hen frem de tiltakene i programmet som søker å bidra til beboeres muligheter til å lykkes med utdanning og i arbeidsmarkedet som noe som i noen grad kanskje kan dette:

Ja, altså, ofte diskuterer man Tøyenløftet som om Tøyenløftet i seg sjøl skulle endre på levekår. Og det skal det selvsagt mer enn et Tøyenløft til og noen millioner, men jeg tror på sikt noe av det viktigste for å endre levekår, er spørsmålet om arbeid og utdanning. [...] det å øke deltagere på aktivitetsskolen til nesten 100 %, har veldig stor betydning i forhold til oppvekstvilkårene til folk på Tøyen. [...] Det er å endre levekår på sikt (intervju med bystyrerepresentant for SV, des. 2018).

Fokuset på at områdeprogrammet kan bidra til å bedre barn- og ungdoms oppvekstvilkår og gjøre at disse på sikt får evnen til å leve liv hvor de ikke ekskluderes av storsamfunnet deles også av lederen for programkontoret for områdeløftet:

all virksomheten handler jo om dette, men områdeløftet skal jobbe med metodene og tenke nytt og hjelpe oss.. være motor for innovasjon, som vi kaller det, men det det handler om dypest sett, er sånn sett... levekårsløftet får du når individer fullfører videregående skole og kommer seg inn i jobb, ikke sant, det er det hele områdesatsningen både Groruddalen og Oslo sør sitt ultimate mål, det er nettopp å gjøre innbygger selvstendige i sine egne liv, da (Intervju med leder for områdeløftets programkontor, des. 2018).

6.2.3 Den kreative klassen

Som kort ble beskrevet i kapittelet om gentrifisering, har Richard Floridas teorier om den kreative klassens betydning for økonomisk utvikling i postindustrielle byer høstet svært mye anerkjennelse i kretser hvor bypolitikk utformes globalt. Mange steder rundt om i verden er Floridas teori om at det er en nær sammenheng mellom hvorvidt en by klarer å tiltrekke seg den kreative klassen og byens økonomiske prestasjoner blitt anvendt som en legitimering av tilfeller hvor det er offentlig politikk å på ulike måter tillate, tilrettelegge for eller delta i gentrifiseringsprosesser. I intervjuet med informanten fra ENTRA uttrykte vedkommende et syn på utviklingen på Tøyen som nærmest kunne være tatt ut av en Florida-presentasjon av hvordan en gjennom å føre en politikk som tiltrekker seg den kreative klassen kan bidra til å skape økonomisk vekst:

hvis du skal leie et kontorlokale i dag, så er de fleste opptatt av det at man skal lage et attraktivt kontormiljø for de ansatte; at man skal tiltrekke seg flinke ansatte er viktig for alle virksomheter, og milleniumsgenerasjonen, altså din generasjon og de som kommer etter, er jo veldig opptatt av det sosiale; både at du kan jobbe og ta deg en matbit, en pils med venner. Gjøre ting i tilknytning til arbeidstiden, og derfor er det viktig hva som skjer, da, i førsteetasjene på byggene våre. Så den store investeringen vi har gjort, da, er å skape en god miks, da, av tilbud på torget, som gjør at de som sitter i kontorene synes at det er kult å være... så det har jo gjort da, at fra å være et ikke-sted hvor kontorleietakere egentlig ikke var interessert i å plassere seg, så ble det veldig attraktivt (intervju med informant ansatt i ENTRA, feb. 2019.)

Gjennom å skape det informanten kaller en «god miks» av tilbud på Tøyen torg, har ENTRA søkt å gjøre torget til det de anser for å være et attraktivt sted for en viss demografi blant kontoransatte i selskaper som en ser for seg at kan være potensielle leietagere i kontorlokalene i bygningene som ENTRA besitter rundt Tøyen torg. Et sted som antas å være attraktivt for denne demografien beskrives som et sted hvor en kan gjøre ting som «å ta seg en matbit» eller «en pils med venner» i tilknytning til arbeidstiden.

«For programmert»

Også for RKI har det foreligget en beslektet tankegang for utviklingen av Tøyen, til tross for at hvorvidt RKI har hatt som strategi spesifikt skulle se på kontoransatte som konsumenter en ønsker å appellere til for å tiltrekke seg bedriftene de jobber for som leietakere, ikke kom

eksplisitt frem under intervjuet. Noe som derimot kom frem, er at utvikleren underveis i sitt engasjement på Tøyen hadde et bevisst forhold til at Tøyen de siste årene har oppnådd stor popularitet blant nettopp den samme demografien som ENTRA aktivt har søkt å tilrettelegge for:

Men det vi så – og det vi snakket om underveis også, husker jeg – er at Grünerløkka har liksom blitt såpass kommersielt at mange av de som på en måte ønsker å være litt unike; kultureliten eller hipsterne, de kom seg mot Tøyen. Så de på en måte ville vekk fra Grünerløkka. For når det på en måte blir for kommersielt, for programmert, så ønsker de å... Så det har jo vært sånn at mange har flyttet hit, da (intervju med informant ansatt i RKI, des. 2018).

Slik informanten ser det, har Tøyen i løpet av de siste årene i stadig større grad begynt å tiltrekke seg individer fra en demografi som ofte blir forbundet med nabobydelen Grünerløkka. Denne bydelen er det første området i Norge som begrepet gentrifisering ble brukt om i en akademisk sammenheng, og har siden den gang akademisk så vel som i dagligtalen kommet til å bli brukt som selve erkeeksempelet på prosessen i en norsk sammenheng (Bysveen & Wessel 1983). Informanten er videre klar på at popularitetsøkingen blant nettopp dette segmentet av befolkningen har vært noe RKI ønsket å aktivt bygge videre på i sin strategi for transformasjon av Tøyenområdet.

Dette har blant annet fått uttrykk i at utvikleren i enkelte tilfeller har valgt ikke å inngå leieavtaler med leietakere som en har visst at ville kunne sikre god og stabil avkastning over lang tid, da denne har fryktet at å slippe disse til i området ville kunne bidra til at området oppleves som «for programmert», slik Grünerløkka hadde kommet til å oppleves for «kultureliten og hipsterne» der. RKI valgte derfor på Tøyen i stedet for å tjene mest mulig raskest mulig, å leie ut til på kort sikt mindre inntektsbringende leietakere:

Det var sånn disse pizzakjedene og [dagligvarekjeden] Joker som... [...] og vi er i utgangspunktet kommersielt drevet, så det å få liksom 15 år med Joker, hadde jo vært en gullgrube for eierne våre. Investorene. For det har en verdi når man skal selge. Men jeg sa at det kan vi ikke gjøre på Tøyen. Da får vi ikke til det vi har tenkt til å skape. Så der var vi veldig, veldig harde også, selv om det ikke egentlig gir mest igjen i lommeboka [...] Umiddelbart. Men over tid gjør det det. Men det er det ikke alle som ser [...] Aspelin Ram med Vulkan, for eksempel, har lange eierbriller med dette med å eie over tid, mens sånn som vi som er et syndikeringselskap, vi har jo ikke det. Vi skal utvikle for å selge. Så der kom vi litt sånn i skvis. Men det ble med på det, altså, investorene. De syntes det var veldig spennende, å se at her kan vi skape noe unikt, og det er et fotavtrykk som de også kan være stolte av, ikke sant (intervju med informant ansatt i RKI, des. 2018).

Her kan en altså se hvordan eiendomsutviklerkapital kan ofre kortsiktig økonomisk profitt til fordel for å spekulere i at en ved å leie ut til alternative leietakere hvis profil passer bedre overens med visjonen en har for stedets identitet på sikt, kan transformere området i

retning av å bli enda mer inntektsbringende enn hva mer konvensjonelle og betalingssterke leietakere per dags dato er villige til å tilby. I dette tilfellet forteller informanten at denne vurderingen gjorde at utvikleren hen arbeider for endte opp med noe mindre avkastning enn en kunne endt opp med hvis en søkte å maksimere profitten mest mulig på kort sikt, men at investorene i RKI gikk med på dette grunnet at de fikk en mulighet til å «skape noe unikt» før de solgte seg ut.

Som vi så i seksjonen om monopolleier i teorikapittelet, har Harvey (2001) identifisert en potensiell motsetning mellom hvordan aktører som søker å oppnå monopolleier både har interesse av at det de selger oppfattes som unikt, samtidig som de har interesse av at det etterspørres av mange kjøpere. Faren er for eieren at overdreven kommersialisering vil kunne føre til at produktets unike karakter utvannes, og at monopolleien en kan kreve av markedet dermed synker. Likhetene mellom Harveys argument og måten informanten fra RKI omtalte faren for at Tøyen skulle bli «for programmert», slik Grünerløkka var blitt det, er slående.

Da RKI solgte seg ut av eiendommene de hadde besittet på Tøyen, forlot også personen som selskapet hadde ansatt for å koordinere Eierforum og samarbeidsprosjekter gårdeierne imellom prosjektet. I 2018 ble derfor en del av dennes rolle på Tøyen overtatt av en ekstern konsulent leid inn av Eierforums nåværende fire medlemmer. Denne konsulenten driver et enkeltmannsforetak som spesialiserer seg på merkevare- og stedsutvikling. I følge konsulentens egen hjemmeside lever merkevarer

av hvordan mennesker vurderer dem, og steder bør også tilstrebe å bli sterke merkevarer. Da trenger de en tydelig identitet. Gode steder er gode møteplasser, og blir dermed også gode merkevarer. I stedsutvikling kan kreative prosesser og prinsipper fra identitetsutvikling og designledelse være effektive verktøy. Steds- og merkevareidentiteter har det til felles at de forteller gode historier. Mennesker liker gode historier (informantens egen nettside, april 2019).

Forretningskonseptet går som sitatet over antyder ut på å selge rådgivningstjenester angående identitets- og merkevareutvikling for steder til eiendomsbesittere som har interesser av å promotere steder disse eier eller har interesser i.

Men ikke for alle klasser

Mens dette tjenestetilbudet kan virke tiltrekkende på denne demografien, kan det for andre segmenter av befolkningen virke ekskluderende. I et intervju med det politiske partiet Rødts

representant i det lokale bydelsutvalget fremkom det at den høye tettheten av alkoholserveringssteder som er oppstått rundt torgflaten i løpet av de senere årene ikke har vært opplevd som like attraktiv av alle:

[...] det poppa opp med utesteder og kafeer og cocktailbarer og det var liksom... hele Oslo snakka om Tøyen, og det var så hipt og kult og henge på Tøyen, og her var det «det skjeddde». Vi som er herfra føler plutselig at vi ikke er hjemme her lenger. For alt er jo for alle andre enn oss. [...] Spesielt i kanskje ikke-etnisk norske miljøer, da. Hvor man ikke drikker alkohol, for eksempel. Hvor man før kunne møtes og ta en kaffe for 10-15 kr på Nordby – som var her [peker ned mot hvor Nordby var før] – nå koster det liksom 30-35 kr for kaffen. [...] det er biblioteket som er en slags møteplass, da. Og så har du da Nordby, men ellers så er det stort sett alkoholservering på alle stedene her. Og det er jo en stor kontrast til sånn det var før (Intervju med bydelsutvalsrepresentant for partiet Rødt, des. 2018).

I sitatet over fremkommer det at det er en oppfatning av at det mellom den kreative klassen på den ene siden, og den delen av beboerne på Tøyen som anser alkoholservering som noe negativt på den andre, antas å eksistere skillelinjer langs både økonomiske og kulturelle dimensjoner. Mens førstnevnte gruppe gjerne antas å bestå av relativt høyt utdannede og pengesterke individer hvorav de fleste har en kulturell bakgrunn som majoritetsbefolkning, blir gruppen som er misfornøyd med utviklingen definert ut i fra at den i kraft av å tilhøre en religiøs minoritet ikke føler seg hjemme i miljøer med alkoholservering, samt at den finner det ekskluderende at prisene for en kopp kaffe er gått opp fra 10-15 kr til 30 – 35 kr.

Startskuddet som virkelig satt fart på denne utviklingen kom i følge denne informanten med åpningen av restaurant- og serveringsstedet «Postkontoret» i Posten Norges tidligere lokaler i Hagegata 27.

6.2.1 Klassemotsetninger?

Kan en identifisere klassebaserte interessemotsetninger rundt transformasjonen av Tøyen torg? Som beskrevet i teorikapittelet, tas det i marxistisk klasseanalyse vanligvis utgangspunkt i individer og gruppers posisjon i produksjonsprosessen når disse plasseres i ulike klasser. Den vanligste og fundamentale klasseinndelingen i marxistisk teori er som vi har sett derfor motsetningen mellom arbeidere og kapitalister i produksjonsprosessen. Er denne motsetningen interessant når en skal forsøke å forstå hvilke interessemotsetninger som kan være gjeldende rundt utviklingen av Tøyen torg og denne utviklingens påvirkning på det omkringliggende området?

Som vi var inne på i seksjonen om dagens Tøyen, var andelen sysselsatte blant befolkningen i området i 2014 om lag 70 %. I og med at de fleste arbeidsplasser i norsk økonomi er i privat

sektor, kan en regne med at en stor del av de sysselsatte arbeider i produksjonsprosesser som inngår i kapitalakkumulasjonsprosesser, og at lønnsinntekt herfra eller fra offentlige støtteordninger videre utgjør den primære inntekten for reproduksjon av egen arbeidskraft. I motsetning til pengene som kapitalisten bruker til å sette i gang nye kapitalbevegelser med mål om å øke kapitalen ytterligere – det vil si på å generere mer bytteverdi, brukes pengene som arbeideren får i lønn som regel på å anskaffe bruksverdier, selv om det ikke er helt uvanlig også å ha småskala investeringer i for eksempel aksjesparefond og andre spareløsninger som blir markedsført heller bredt. Som regel utgjør utgifter til bolig og mat nødvendige deler av budsjettet for sysselsatte i Norge, men de fleste anskaffer også en hel del andre bruksverdier.

Lønnstakerens mål er når hen bruker penger altså primært å anskaffe seg ulike bruksverdier. Tilgang på bruksverdiene som er tilgjengelige eller tilbys på Tøyen vil ifølge denne modellen dermed for de fleste som bebor og bruker området hovedårsaken til at de har noe med Tøyenområdet å gjøre. Som vi så i teorikapittelet, var for Henri Lefebvre motsetningen mellom de som bruker byen for å akkumulere bytteverdier og de som bruker den som bruksverdi blitt en fremtredende motsetning i den kapitalistiske byutviklingen. Kan en identifisere motsetninger mellom individer og grupper som innehar disse to ulike relasjonene til byen i forbindelse med transformasjonen av Tøyen torg? Finnes det forhold som kompliserer denne binære inndelingen?

Motsetning mellom fattigdom og attraktivitet

For RKI ble måten hvorved de daværende kommunalboligene i Hagegata 28 fremstod på i 2008 oppfattet som et problem for deres muligheter til å skaffe leietakere til deres lokaler ved torget:

Men når vi stod på visning oppe i Økernveien 9 og så ned, så så du – det var jo søppel på alle terrassene. Hvem er det kontorleietaker som vil flytte bedriften sin dit, hvis du skjønner? Og det var mye jobbing bak kulissene, for på en måte «vi er nødt til å på en måte ta bort akkurat midt på torget. Må det være akkurat her, liksom?» (informant fra RKI, des. 2018).

De aktuelle kommunalboligene ble som del av nedsalget av kommunalboliger som en gjennom Tøyenavtalen gikk inn for tømt for beboere i 2014. Enkelte av beboerne opplevde å bli flyttet mot sin vilje, deriblant en av beboerinformantene som ble intervjuet i løpet av feltarbeidet. Denne beboeren hadde hatt veranda ut mot torget siden senteret ble bygget, men opplevde måneder før hun kunne markere å ha bodd der i 40 år å bli kastet ut (intervju

april. 2019). Det opplevde behovet for å fjerne slike synlige uttrykk for fattigdom fra torget synes ikke å ha opplevdes helt uproblematisk for informanten fra RKI:

og det var veldig sånn tydelig at Tøyen viste sånn egentlig samfunnets «real side», da. Det var veldig sånn ærlig bilde. Dette her er egentlig samfunnet vårt, ikke sant. Så jeg... det hadde jeg masse dialoger på, og samtaler rundt. «Kanskje vi på en måte skal ta.. det her er det som er realiteten. Vi skal ikke skjule det, heller.» Men som utleier, da: jeg var jo kommersiell utleier og skulle jo leie ut. Så, ja (intervju des. 2018).

Informanten uttrykker her tydelig en opplevelse av at hennes interesser som kommersiell utleier kolliderer med beboerne i kommunalboligene sine interesse av å bo ved torget. Mens RKI var avhengige av å finne leietakere til lokalene i Økernveien 9 for å ha tilstrekkelig inntjening på deres investering, og derfor hadde interesse av at kommunalboligene ble flyttet fra torget, hadde (flere av) beboerne interesse av å bli boende (Intervju med beboer, apr. 2019). Dette synes å være et skolebokeksempel på Lefebvres motsetning mellom bytte- og bruksverdirasjonaliteter (Lefebvre 1991).

Mer enn bare bruks- og bytteverdi

Som med de fleste binære kategoriseringer, er den en fare for at inndelingen av aktører i interessegrupper etter hvorvidt deres relasjoner til Tøyen primært er bruks- eller bytteverdidbaserte, er av en reduksjonistisk karakter sammenlignet med den sosiale kompleksiteten som faktisk eksisterer på bakken. Er det slik at de ulike aktørene nødvendigvis kan plasseres i én av kategoriene og har enten en bytte- eller en bruksverdirelasjon til Tøyen?

Mens de motstridende interessene mellom kapital og bruksverdikonsumenter var særlig tydelige hva gjaldt relasjonen mellom RKI og de utkastede beboerne i kommunalboligene i Hagegata 28 og hva gjelder gruppene som blir fortrent eller utestengt som følge av gentrifisering av Tøyen som sådan, bør en spørre seg om samtlige som bruker Tøyenområdet kan plasseres i den ene eller den andre kategorien, samt om alle som bruker Tøyen som bruksverdi taper på at aktører med bytteverdiinteresser oppnår sine mål.

En gruppe som både består av en stor del av befolkningen på Tøyen og som det ikke umiddelbart er lett å plassere i de binære kategoriene, er alle de som eier sin egen bolig. Som nevnt i kapittel 5, er prosentandelen av beboerne på Tøyen som eier sin egen bolig i både nasjonal- og Oslo-målestokk forholdsvis lav, men likevel på så mye som 52 %. For denne delen av befolkningen vil Tøyens økte attraktivitet bidra til å øke boligverdiene, og slik

muligens gjøre disse i stand til å «avansere» i boligmarkedet dersom de skulle velge å flytte et annet sted. For informanten fra SVs bystyregruppe ble dette raskt trukket frem som svar da konseptet gentrifisering ble introdusert i samtalen:

I den grad folk presses ut, så er det nok ikke spørsmål om press, men at det at verdiene stiger på alle leiligheter på Tøyen gjør at noen føler... ser at her får de en kapital som de ellers ikke ville fått, «la oss realisere den i forhold til å flytte andre steder hvor jeg får mer plass for pengene» (intervju des. 2018).

Med den høye boligprisveksten som har vært i Oslo som helhet og på Tøyen de siste ti årene, kan en anta at en hel del husholdninger har opplevd å kunne selge bostedene sine for langt mer enn de kjøpte for. Denne gevinsten kan dog kun realiseres som økt kjøpekraft i boligmarkedet dersom en flytter til et område hvor prisveksten i samme periode har vært lavere, noe som gjør at en for å kunne gjøre dette må bevege seg ut av bykjernen. Dette trenger dog ikke å bety at selveiende beboere uten planer om å flytte til andre områder med det første, ikke adopterer en rasjonalitet som ligger nærmere den en ville forbinde med aktører som primært er opptatt av bytteverdi fremfor bruksverdi. Under et intervju med partiet Rødts representant i bydelsutvalget for Gamle Oslo, kunne vedkommende fortelle at:

Jeg snakka med en som hadde kjøpt her for sånn syv år siden, og han hadde tjent fire millioner kroner når han solgte i fjor. Han sa at for hver pizza han spiste her, så tjente han dét – ti ganger. Så han fikk betalt for å spise pizza her. Jo bedre sånne type steder gikk, jo bedre for boligprisen hans. Så jeg tror nok at det har vært med og dratt veldig mange til å engasjere seg i å løfte Tøyen og i å lage det navnet og sånn, fordi man har en liten ego i seg selv med sin egen bolig (informant fra Rødt, des. 2018).

Pizza-eksempelet i sitatet over må nok kunne antas å være en overdrivelse, men poenget er likevel tydelig. Når informanten videre spekulerer i at vissheten om at promotering av området Tøyen har kunnet bidra til å øke boligprisene i området kan ha vært med på å få boligeiere i området til å velge å engasjere seg i å løfte nabolaget fordi «man har en liten ego i seg», kan en lett se for seg hvordan motsetningsfylte bytte- og bruksverdirasjonaliteteter kan tenkes å sameksistere innen samme individ. Kan en se for seg at boligeiere som har engasjert seg i å løfte Tøyen kynisk har agert som *homo economicus* og utelukkende hatt som mål å maksimere egen bytteverdi? Eller kan det være at engasjementet har vært motivert av både genuine ønsker om å forbedre områdets bruksverdi og samtidig aktivt bidra til at et boligkjøp blir en god investering? I fraværet av data på denne gruppas beveggrunner kan en bare spekulere i hva svarene på disse spørsmålene er, men de bidrar likevel til å illustrere et tenkt men sannsynlig eksempel på at enkeltindivider ikke nødvendigvis handler på bakgrunn av én av de to rasjonalitetene, men kan tenkes å motiveres av begge.

Som vi så i seksjonen om levekår på Tøyen i kapittel 5, fant forfatterne av stedsanalysen «Hva nå, Tøyen?» (Brattbakk et al. 2015) at området var preget av en tendens til polarisering mellom en majoritetsnorsk befolkning med høyt utdanningsnivå og høy sysselsettingsgrad på den ene polen, og en minoritetsnorsk befolkning med en lav utdanning og grad av sysselsetting på den andre. Selv om det ikke foreligger statistikk på hvordan boligeierskap fordeler seg blant disse gruppene, vil det være rimelig å anta at det eksisterer en ganske så sterk korrelasjon mellom sysselsetting og eierskap til egen bolig, og dermed mellom etnisk bakgrunn og eierskap til egen bolig.

6.3 Er det post-politiske tendenser i aspekter ved transformasjonen av Tøyen?

I denne seksjonen vil en rad ulike aspekter ved de siste årenes transformasjoner av Tøyen bli diskutert i lys av teorikapittelet om det post-politiske. Seksjonen er delt inn i to hoveddeler, hvor den første fokuserer på hvorvidt en opplevelse av at det ikke finnes noe alternativ til det post-politiske lik den som er beskrevet i litteraturen om post-politikk er noe en finner blant aktørene på Tøyen, mens den andre seksjonen diskuterer hvorvidt det er post-politiske aspekter ved måtene hvorledes Tøyen torgforening og ulike frivillige initiativer knyttet til bolig på Tøyen er organisert på.

6.3.1 Finnes det alternativer til gentrifisering?

Som vi var inne på i kapittelet om den post-politiske tilstanden, er denne karakterisert av blant annet det at noen fundamentalt annerledes politikk enn den som i dag er rådende av svært mange forstås som noe det er mer eller mindre umulig å implementere. Etter Berlinmurens fall og Sovjetunionens sammenbrudd oppfattes New Labours tredje vei som det eneste realistiske alternativet til markedskreftenes nærmest uregulerte utfoldelse. I det følgende vil uttrykk for en slik oppfatning i tilknytning til utviklingen på Tøyen generelt, og til ideen om gentrifisering på Tøyen spesielt, bli diskutert. Kan man ut i fra hvordan ulike aktører på Tøyen omtaler det politiske dra paralleller mellom utviklingen i området og litteraturen om post-politikk? Hvilke politiske handlingsrom, prioriteter og framtidsutsikter har aktørene for Tøyen som område? Er disse begrenset av at det er lagt til grunn det en basert på litteraturen om post-politikk ville kunne anse for å være en heller snever forståelse av hva politikk kan være?

I flere av intervjuene ble det av informantene uttrykt syn på gentrifisering hvor fenomenet tilsynelatende ble oppfattet som noe nærmest uunngåelig eller «naturlig» som en vanskelig kan gjøre noe for å endre. For informanten fra RKI var det ikke tvil om at fortrenging av enkelte av de opprinnelige beboerne på Tøyen er en konsekvens av de siste årenes endringer. Samtidig er det noe hen anser det som vanskelig å ha kunnet unngå, og en pris det har vært verdt å betale for de positive endringene som er skjedd i området:

Ja, det at det er reelt, stemmer jo, ikke sant. At det kanskje blir fremmedgjøring for mange av de som har bodd der. At det er en prisvekst i bolig fordi det blir mer attraktivt. Men hvis ikke denne utviklingen hadde skjedd. Hva hadde da skjedd med Tøyen? (Intervju med informant fra RKI, des. 2018).

En lignende oppfatning kom også frem under et intervju med en bystyrerepresentant fra Sosialistisk Venstreparti:

Ja, nei, [gentrifisering] er en konsekvens av boligmarkedet, men er også for så vidt en naturlig konsekvens av Tøyenløftet i den forstand at det er mer populært å bo der, og det har det blitt fordi vi har satt fokus på det og fordi vi har gjort en del forbedringer. Og det er et dilemma, men jeg vil da faktisk fortsatt prioritere å løfte folk som har det vanskelig. Løfte et område (intervju med bystyrerepresentant for SV, des. 2018).

For samtlige av de overfor siterte informantene er eksistensen av en grad av gentrifiseringsproblematikk på Tøyen noe som anerkjennes. Denne anerkjennelsen leder videre til et oppfattet dilemma mellom på den ene siden å ikke gjøre noe for å forbedre området, for slik å hindre at økt attraktivitet fører til økte priser, og på andre siden få på plass tiltak for å forbedre bokvaliteten i et område hvor det er bred enighet om at dette behøves, men som også medfører at en del av befolkningen kan kunne måtte komme til å bli tvunget til å flytte. For samtlige er konklusjonen at man ikke bør velge å avstå fra å foreta seg noe, og at en viss grad av gentrifisering derfor er «verdt det». Gentrifisering må dermed kunne sies for informantene å være noe som oppfattes som praktisk uunngåelig dersom en ikke skal resignere i møte med levekårsutfordringer, og en politikk hvor en både hever levekår og hindrer gentrifisering som noe som anses for å være praktisk umulig.

På spørsmål om en gentrifiseringsdempende politikk i form av en offentlig regulering av boligmarkedet ville kunne bidra til å hindre et slikt dilemma, ble en slik politikk av SVs bystyrerepresentant avfeid som lite realistisk, og noe hen derfor tilsynelatende helst ikke ville snakke om. En slik politikks manglende realisme og aktualitet ble begrunnet med at en i Norge gav opp prisregulering av boliger på 1980-tallet, og at en gjeninnføring av denne

typen regulering – dersom det fantes politisk vilje til det - uansett ville måtte innføres på statlig, og ikke kommunalt, nivå:

Men ikke sant, flertallet på nasjonalt nivå vil jo ikke ha noen regulering av boligmarkedet. Og sånn sett kan du si at – vil en kunne si med store bokstaver at av den grunn så har vi heller ikke noen sosial boligpolitikk. Det er bare det markedet legger opp til. [...] Det handler om hele Oslo, det handler om hele landet, for vi klarer ikke å lage en liten sosialistisk øy på Tøyen (Intervju med bystyrerepresentant for SV, des. 2018).

For det lokale laget i partiet Rødt synes mulighetene for å foreta seg noe politisk for å hindre gentrifiseringsprosesser å være av en mer realistisk karakter. Partiet har i motsetning til SV satt gentrifisering av Tøyen på dagsorden gjennom blant annet leserinnlegg i aviser og åpne diskusjonsmøter for beboere i bydelen og andre interesserte. For partiets representant i bydelsutvalget er det ønskelig at bydelsutvalget i større grad gjør tiltak for å bygge boliger som

folk som bor i området her kan ha råd til. For det er jo nettopp boligpolitikken som kan forhindre gentrifisering. Men dessverre så har de samtlige andre partiene stemt imot Rødts forslag hver eneste gang, om at det skal inkluderes i nye boligprosjekter som vi vedtar (Intervju med Rødt-representant i bydelsutvalget for Gamle Oslo, des. 2018).

Rødts representant virker dermed ikke å være like resignert når det kommer til å hindre gentrifisering som hva en må kunne si at SVs bystyrerepresentant uttrykker, og ønsker at politikerne når de behandler utvikleres søknader om å få bygge, bør stille krav om at en viss andel av boligene skal være boliger som «folk som bor i området her kan ha råd til». Samtidig erkjenner han at «man er jo virkelig i en oppoverbakke, da, å få til det her», grunnet de andre partienes motstand (ibid.).

Post-politiske ambisjoner om inklusjon og medvirkning

På sine nettsider fremhever Tøyen Torgforening viktigheten av at en lykkes i å gjennom å legge til rette for medvirkning skape et inkluderende torg for alle:

Innen byutvikling har ordet «medvirkning» vært et stadig viktigere begrep de senere årene, og det har absolutt vært - og er fortsatt – viktig på Tøyen Torg. Rundt torget finnes det et utall sosiale entreprenører, oppstartsbedrifter, initiativ, teknologimiljøer, næringsliv, butikker og restauranter, religiøse og etniske miljøer og samlingssteder, interesseorganisasjoner, kulturinstitusjoner, offentlige virksomheter, og en rekke frivillige aktører. Alle med et sterkt og viktig engasjement for Tøyen og nabolaget rundt torget. Samtidig er det også veldig mange som fortsatt står utenfor alt dette. Vi ønsker oss et inkluderende torg (tøyentorg.no 2019).

I litteraturen om post-politikk er i tillegg til den utbredte opplevelsen av å leve under en tilstand hvor alternative måter å gjøre ting på som i større grad divergerer fra status quo er umuliggjort, ofte endringer i hvorledes governance utføres og organiseres på, et sentralt tema. Som vi var inne på i teorikapittelet, er en overgang fra praksiser hvor demokratisk

innflytelse søkes oppnådd gjennom representative institusjoner som nasjonale parlamenter og bystyrrer, til at dette søkes kanalisert inn i ulike institusjoner for såkalt stakeholder-demokrati, en typisk karakteristikk ved det post-politiske.

Overføringen av beslutningsmyndighet til slike organer kan skje ut i fra en argumentasjon om at det legger til rette for økt grad av deltagelse og medvirkning, da ikke bare politikere får komme til orde, men også «vanlige» folk som er direkte berørt av det institusjonen er satt til å administrere. Samtidig sørger for å begrense hvilke beslutninger som kan tas, er som vi har sett av Ranciere og andre blitt konseptualisert som para-politikk.

Internasjonalt har ulike grupper kommet til lignende konklusjoner om hvorvidt det er mulig å forbedre levekårene i et område uten å samtidig få gentrifisering på kjøpet, men konkludert motsatt rundt hvorvidt det er «verdt det», og gått inn for ulike strategier for å gjøre egne nabolag mindre attraktive, slik som å aktivt argumentere for å holde eiendomsverdiene nede gjennom tiltak som vindusknusing og brenning av biler.

6.3.2 Post-politiske trekk ved Tøyen torgforening

Etableringen av torgforeningen for Tøyen torg skjedde etter at det frem mot sommeren 2018 ble avholdt et antall møter mellom blant andre Aurlien Consulting og Bydel Gamle Oslo som resulterte i at Bydelsutvalget 21. juni 2018 vedtok å «[gå] inn for at det opprettes en torgforening for Tøyen torg, der bydelen er et sentralt medlem (Gamle Oslo BU 2018a³²).» Det påpekes i et saksfremlegg for bydelsutvalget gjort av bydelsdirektøren at initiativet til opprettelsen av torgforening er blitt drevet frem av gårdeierne og Aurlien Consulting og at «samarbeidet og dialogen» mellom disse og bydelen «har fungert godt (ibid:1)».

Er torgforeningen en privatisering av torget?

I bydelsutvalgets vedtak av 21. juni 2018 om at det skal opprettes torgforening er det lagt inn et punkt hvis formål virker å være å sikre seg at torgforening ikke ender opp med å utestenge noen fra å benytte seg av torgflaten:

BU forutsetter at torgforeningen legger til grunn at allmennheten interesser og tilgjengelighet må ivaretas på en aktiv måte i arbeidet med torget, og at torget ikke privatiseres. Dette legges til grunn i bydelens leieavtale med torgforeningen. Det må legges til rette for at frivillige organisasjoner og

³² Tilgjengelig fra <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/bydeler/bydel-gamle-oslo/politikk-i-bydel-gamle-oslo/politiske-saker-i-bydel-gamle-oslo/politiske-saker-2018/toyen-torg-forening-og-omradeloft-toyen-article97510.html#gref>

politiske partier får låne arealer på torget til stand og andre aktiviteter uten å måtte betale leie (BU Gamle Oslo 2018b)³³.

Det at Torgforeningen ikke skal virke begrensende på folks muligheter til å bruke torget, og at samtlige som ønsker å bruke det til ikke-kommersielle formål fortsatt skal få gjøre dette vederlagsfritt, understrekes også på torgforeningens egne nettsider, som blant annet sier at:

Når det nye Tøyen Torg nå snart står ferdig skal det være åpent for alle. Det skal være aktiviteter her, på nabolagets premisser. Torget skal bevare og dyrke de tøyenske verdiene, og samtidig være et naturlig, trygt og godt møtested for alle som bor og jobber på Tøyen ³⁴.

I et intervju med konsulenten fra Aurlien Consulting som har vært innleid av gårdeierne for å arbeide med promotering av torget, sa vedkommende at ideen om at også beboere skulle være representert i foreningen kom som et resultat av erfaringer en gjorde seg på et åpent møte som ble arrangert for å informere lokalsamfunnet om planene om å etablere torgforening:

Vi skulle invitere da litt ulike aktører, litt sånn Tøyen Unlimited og egentlig litt sånne små næringsaktører til å bare vite hva vi ønsket, og så kom det også beboere og politikere og litt andre folk, som sånn «Hva er dette her for noe? Er det privatisering av torget? Skal gårdeierne leie torget av kommunen? Fysj og fy.» Og det har aldri vært intensjonen, egentlig. Så fant vi ut at.. Hmm... La oss ta med også beboere inn i denne foreningen! (Intervju des. 2018).

Inklusjonen av beboerne i Torgforeningen virker ut i fra sitatet over å ha vært motivert av et ønske om å hindre konflikt rundt at noen satt med en oppfatning av å bli ekskludert fra torget gjennom en privatisering av dette i regi av gårdeierne. Dette understøttes også av referatet fra det ovenfor omtalte møtet i Bydelsutvalget hvor det ble vedtatt at det skulle inngås en avtale mellom bydelen og en torgforening for Tøyen torg. I dette referatet, så vel som i en redegjørelse om forslaget om torgforening fra bydelsdirektøren som ble lagt til grunn under dette møtet, fremkommer det blant annet også at hverken avtalen som ble foreslått vedtatt inngått eller det endelige vedtaket sa noe om at ikke-kommersielle lokalsamfunnsaktører på Tøyen skulle inkluderes i torgforeningens styre. Derimot viser referatet at et forslag om at «frivillige lag og foreninger, samt lokale innbyggere, må være representert i torgforeningens styre, i tillegg til bydelen (Referat fra BU-møte 21.06.18:27)» samt at «bydelen selv skal stå for administrasjon og utleie av torget for å unngå privatisering

³³ Tilgjengelig fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13289973-1534405935/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Bydeler/Bydel%20Gamle%20Oslo/Politikk%20Bydel%20Gamle%20Oslo/Lokalstyret%20for%20omr%C3%A5del%C3%B8ft%20Gr%C3%B8nland%20og%20T%C3%B8yen/2018/2018-08-22/2018-9%20Vedlegg%20%20BU-sak%2095%20Protokollutskrift%20%20Inng%C3%A5else%20av%20leieavtale%20med%20ny%20torgforening%20for%20T%C3%B8yen%20torg.pdf>

³⁴ <https://www.toyentorg.no/>

og favorisering av kommersielle krefter (ibid.)» som ble stilt av SV og støttet av Rødt og Venstre ble nedstemt av resten av utvalget til fordel for det opprinnelige forslaget hvor kun næringsdrivende og bydelen er inkludert og den daglige programmeringen og driften av torget gjøres av foreningen. I tillegg til dette ble også et påfølgende forslag fra Rødt om å utsette behandlingen av hele saken «slik at lokalbefolkningen ved bl. annet Tøyeninitiativet får være med å diskutere hva en vil med Tøyen torg (ibid:26)» deretter også forkastet.

Til tross for at resultatet av denne behandlingen i Bydelsutvalget ble som det ble, har altså Torgforeningen i dag representanter fra beboerne i området rundt torget i sitt styre. At beboernes medvirkning i styret er noe som var blitt foranlediget av prosessen beskrevet over, er noe ingen av informantene som ble intervjuet under feltarbeidet beveget seg inn på (utover sitatet fra intervjuet med Aurlien Consulting over), til tross for at Torgforeningen var tema for samtaler med flere av disse og det er klart at dette er en prosess som flere av dem har inngående kjennskap til. Da denne prosessen er noe jeg ble gjort oppmerksom på relativt sent i arbeidet med denne oppgaven har jeg ikke hatt mulighet til å undersøke hvordan det har artet seg at beboerne likevel ble inkludert, ut over at sitatet av informanten i Aurlien Consulting ovenfor peker mot at det var et resultat av et initiativ fra deres side.

Er det så rimelig å hevde at opprettelsen av torgforeningen belager seg til en privatisering av torget? Vi har sett at beboere på Tøyen ble gitt plass i foreningens styre etter at det både på forberedende møter i regi av Aurlien Consulting og i Bydelsutvalget var blitt uttrykt misnøye og rettet kritikk mot at beboere og frivillige organisasjoner i for liten grad var tiltenkt en rolle i driften av foreningen. Selv om denne kritikken i alle fall til dels er blitt imøtekommet ved at beboerrepresentanter er tatt inn i styret, er et fortsatt slik at det er den ansatte i foreningen som er tiltenkt å ha ansvaret for programmering og administrasjon av torget. I og med at foreningens driftsbudsjett – som blant annet inkluderer avlønning av den ansatte - skal basere seg på en kombinasjon av driftsinntekter og kontingentinnbetalinger fra gårdeierne og de næringsdrivende som leier i disses lokaler, er det nærliggende å spørre seg om det ikke kan bli slik at aktørene i styret i Torgforeningen som bidrar mest økonomisk også vil ha mest definisjonsmakt over hva pengene skal gå til. Selv om det gjenstår å se hvordan eventuelle konflikter som i fremtiden måtte oppstå mellom de ulike representerte i Torgforeningen vil utspille seg og i hvilken grad beboerne og kommunen vil ha mulighet til å definere foreningens aktivitet, virker det som at foreningen til nå for stor del har blitt formet og

definert av gårdeierne i Eierforum og deres innleide konsulent i Aurlien Consulting. Det virker å ha vært lignende vurderinger som gjorde at SV i Bydelsutvalget som vi så stilte forslag om at «bydelen selv skal stå for administrasjon og utleie av torget for å unngå privatisering og favorisering av kommersielle krefter (ibid.)».

Medvirkningens janusansikt? Kan torgforeningen forstås som en form for para-politikk?

Hva er det så som har motivert gårdeierne for å bruke ressurser på å opprette en torgforening? Tar en prosessen beskrevet over i betraktning, kan en spørre seg om det tydelige fokuset på inklusjon og mangfold i torgforeningens egenprofilering primært skyldes et behov for å slå tilbake beskyldningene om privatisering som gårdeierne og Aurlien Consulting møtte fra både lokalt foreningsliv og politiske partier, eller om det skyldes et genuint engasjement for å få på plass en ny demokratisk institusjon på torget som kan tilrettelegge for «mangfold, inklusjon og medvirkning».

Som vi så i kapittelet om post-politikk, har Erik Swyngedouw (2005) hevdet at fokuset på medvirkende demokrati som har vært svært utbredt i forbindelse med etableringen av nye ikke-statlige og alternative institusjoner for styring ofte er én halvdel av det som i virkeligheten er institusjoner med janusansikt: Mens de på den ene siden ofte inkluderer et vidt spekter av interesserte og påvirkede aktører i forumer for deliberasjon, fungerer de samtidig også som institusjoner som kan gi det som i virkeligheten er en allerede bestemt politikk en skinn av demokratisk legitimitet, hevder Swyngedouw. Vi har sett at denne typen strategier for nøytralisering av politisk konflikt videre er blitt knyttet til Rancieres konsept om para-politikk.

Er Swyngedouw sine observasjoner av hvordan medvirkningsprosesser i ikke-statlige styringsinstitusjoner ofte kan fungere depolitiserende relevante for å forstå Tøyen torgforening? I Aurlien Consultings presentasjon av egen virksomhet på selskapets egne nettsider, figurer medvirkning i forgrunnen som en av tjenestene som konsultentselskapet selger til eiendomsbesitterne som kjøper tjenestene deres³⁵. Ville private eiendomsutviklere ha kjøpt slike tjenester dersom det var en større fare for at disse medvirkningsprosessene ville kunne skade inntjeningspotensialet deres? Selv om en skal være forsiktig med å tillegge aktører intensjoner, kan det virke som at heller enn å legge til

³⁵ <https://www.aurlien.no/> (sist besøkt 15.05.19).

rette for størst mulig grad av medbestemmelse, kan et mål med å gi torgforeningen en medvirkningsprofil være å legitimere utviklingen av torget. Dette understøttes av prosessen rundt inklusjonen av beboerne i foreningen. Hvorvidt denne inklusjonen også har fungert depolitiserende på deltagerne er det i og med foreningens unge alder og dataene som er lagt til grunn vanskelig å si noe om, men en kan spekulere i at rommet for å ta foreningen i en retning som i større grad bryter med gårdeierens interesser vanskelig ville la seg gjøre innen foreningens nåværende rammeverk, da det er vanskelig å se for seg at gårdeierne ville fortsette å finansiere driften og avlønningen av den ansatte dersom foreningen gikk imot deres interesser. Slik sett kan en spekulere i om en institusjon som Torgforeningen kan tilby en illusjon av medbestemmelse mens den virkelige makten ligger et helt annet sted, altså at foreningen virker depolitiserende gjennom *para-politikk*. Dersom en trekker på begrepsapparatet til Mouffe (2005) kan en hevde at denne institusjonelle konfigurasjonen gjennom å være dominert av gårdeierne i liten grad har rom for motstridende prosjekter til gårdeierens, og at agonisme innen foreningen slik vanskelig gjøres.

6.3.4 Tøyenske initiativer for en alternativ boligpolitikk

Samtidig som en kan identifisere post-politiske tendenser ved både Tøyenløftet og Tøyen torgforening, er bildet som i det forestående er blitt presentert langt i fra tilstrekkelige til å male hele utviklingen på Tøyen som utelukkende post-politisk. I tillegg til de ovenfor diskuterte post-politiske tendensene som åpenbarte seg under feltarbeidet, ble det i løpet av denne tiden nemlig også klart at det finnes eksempler på motsatte tendenser, så vel som noe mer tvetydige artikuleringer på Tøyen. De to siste er begge knyttet til boligsituasjonen for mange på Tøyen, og hvordan en del beboere på ulike måter har valgt å organisere seg i møte med utfordringer som denne byr på.

Nedenfra og Tøyen boligbyggelag: Boligpolitisk beboerorganisering i post-politisk drakt?

Blant organisasjonene som er tilknyttet områdeprogrammet for Tøyen er de lokale og nært sammenknyttede organisasjonene Nedenfra og Tøyen boligbyggelag (TBBL). Disse organisasjonene beskjeftiger seg med spørsmål knyttet til byutvikling og bolig respektivt, og har begge oppstått i nær tilknytning til Tøyenløftet. På Nedenfra sine nettsider defineres initiativet som «et sosialt foretak som tilbyr tjenester innen medvirkning og byutvikling med

fokus på bolig og kultur»³⁶. I følge initiativtakeren bak organisasjonen, som også er sentral i TBBL, så er Nedenfra

et sosialt entreprenørskap tilknyttet Tøyen Unlimited [...] Nedenfra sitt formål er på en måte å ta sitt utgangspunkt i at byutvikling bør være en pågående demokratisk prosess fordi vi gjennom byutvikling former våre fysiske omgivelser. Vi lager vårt habitat. Det er på en måte en så altomfattende og grunnleggende struktur at den også bør være en løpende demokratisk prosess (Intervju des. 2018).

I Nedenfra er det en oppfatning av at føringene for det meste av byutviklingen i Oslo kommer «ovenfra», og at demokratisk medvirkning for det meste er begrenset til retten til å komme med reaksjoner på det som foreslås og utarbeides av andre

Medvirkning er jo... er det mye av. Men medvirkning er jo reaktivt. Da får man noe som kommer fra topp som man skal svare ut og komme med noen innspill på. Så er det ulik grad av hvor, ikke sant... om man bare skal bli hørt.. mens jeg mener jo at man bør; altså at nabolag, beboere og bomiljø; bør definere utviklinga. Man bør definere problemstillinga. [...] så kan heller kommunen medvirke på det, da, for å si det sånn (Intervju des. 2018).

I tråd med være et sosialt foretak som ble startet opp som del av Tøyen Unlimited, selger Nedenfra tjenester innen «medvirkning og byutvikling» til blant andre Oslo kommune og «jobber hovedsakelig opp mot det offentlige som kunde [...] det blir også en måte å påvirke på gjennom å tilby tjenester (ibid.)». Som vi har sett, kan de ulike tiltakene for levekårsforbedringer i områdeprogrammet Tøyen og ved Husbankens områdeprogrammer generelt, deles inn i de to kategoriene fysiske- og sosiale tiltak. Som vi også har vært inne på, handler sistnevnte om ulike tiltak hvorved et områdeprogram kan tilrettelegge for å skape sosiale dynamikker mellom beboerne som aktiverer disse evner og krefter på en måte som tjener lokalsamfunnet. Blant disse tiltakene finner vi Tøyen Unlimited, som definerer seg som en «uavhengig organisasjon som støtter ildsjeler med innovative idéer som kan løse sosiale utfordringer på Tøyen gjennom sosialt entreprenørskap og lokal forankring»³⁷. Gjennom tre ulike tilskuddspakker støtter Tøyen Unlimited «sosiale entreprenører» som har ulike prosjekter som en håper at vil kunne bidra positivt «both in terms of social and economic impact»³⁸. I motsetning til med den tradisjonelle velferdsstaten, hvor offentlige tiltak for befolkningen gjerne er blitt gitt i form av rettighetsbaserte universelle ytelser en har krav på dersom en oppfyller et utvalg kriterier, er tankegangen bak Tøyen Unlimited utpreget entreprenørialistisk: dersom en har en idé som er økonomisk levedyktig og en viser seg som kapabel til å dette denne ut i leve (innovere), kan en få tilskudd til dette.

³⁶ <http://www.nedenfra.org/>

³⁷ <https://toyenunlimited.no/om-oss> (sist besøkt 09.05.19).

³⁸ <https://hub.no/funding/accelerators/toyen-unlimited>

Mens oppstarten av Nedenfra var et resultat av Tøyen Unlimited, kom Tøyen boligbyggelag til som et resultat av Nedenfra. Tøyen boligbyggelag skriver på sine nettsider at organisasjonen har som mål å «utvikle inkluderende, ikke-kommersielle boligtilbud av høy kvalitet i bydel Gamle Oslo»³⁹. I motsetning til Nedenfra er ikke TBBL en kommersiell aktør som selger tjenester, men registrert som et boligbyggelag i samvirkeform, til tross for at organisasjonen ikke har noen «kapital eller byggegrunn eller noe som helst sånt (Intervju des. 2018)».

Mens en historisk gjerne vil knytte krav om ikke-kommersielle boliger til eksplisitt sosialistisk politikk, arbeiderbevegelsen og den historisk sett nært tilknyttede borettslag- og boligbyggelagsbevegelsen (Gulbrandsen 1983), virker det til at Tøyen boligbyggelag utad i liten grad har søkt å knytte seg opp mot denne tradisjonen. Samtidig kom det intervjuet med informanten fra organisasjonen at han både er svært bevisst den historiske boligbyggelagstradisjonen i Norge og ser TBBL i lys av denne:

vi stiller oss på en måte til disposisjon for en kommunal boligpolitikk. Og hele OBOS [Oslo bolig- og sparelag] og hele boligbyggelagstradisjonen har vært at man har gått – at man har vært et verktøy for kommunen i boligutvikling. Kommunen i Oslo trenger et sånn type verktøy (ibid.).

Utad har organisasjonen derimot adoptert et språk som ligger tett opp til det som er normen i ulike tiltak og organisasjoner tilknyttet Tøyenløftet, slik som Tøyen Unlimited. Blant begrepene som ofte brukes av Tøyen boligbyggelag når disse beskriver eget virke, finner en særlig fremtredende uttrykk som «boliginnovasjon», «boligsosiale løsninger» og «sosialt entreprenørskap». Mens innovasjon og entreprenørskap er begreper en som regel forbinder med privat næringsliv og markedsliberalistisk ideologi, er de her brukt i selvbeskrivelser av virksomheten til organisasjoner som søker å bidra til å produsere alternativer til kommersialisme og markedsallokering. Denne språkbruken bidrar til å gi organisasjonene et preg av nøytralitet og rasjonalitet preg. Hvem kan vel være mostander av entreprenører som gjennom innovasjon finner nye løsninger på problemer? Gjennom å anvende språkbruken beskrevet over, unngår Tøyen boligbyggelag å kategoriseres som tradisjonalistiske eller ekstremistiske, slik vi så skje med beboerorganisasjonen som i Baetens (2009) studie av

³⁹ <https://www.toyenboligbyggelag.no/>

South Bank i London til å begynne med opponerte mot de private utviklernes planer for området.

Betyr dette at disse organisasjonene samtidig effektivt depolitiseres, eller kan det være rom for praksiser hvorved disse organisasjonene kan oppnå sine mål – i dette tilfellet en sosial boligpolitikk – innenfor de tilsynelatende post-politiske institusjonelle rammene? Wendy Lerner (2014) argumenterer for at nyliberalismen og de ulike formene og institusjonene som assosieres med denne – slik som Swyngedouw sine janusansikts-institusjoner – ikke er monolittiske og identiske uavhengig av tid og rom, men derimot har stivhengige uttrykk lokalt. Denne stivhengigheten åpner for ulike samartikulasjoner eller hybrider, slik blant andre Brenner & Theodore (2002) har argumentert for i sin omtale av det de kaller «actually existing neoliberalism», en innsikt som kan åpne for større åpenhet for at meningsfull politikk er mulig også i ulike grader av samartikulasjon med institusjoner med post-politiske trekk. Dersom Nedenfra og TBBL skulle lykkes som pådrivere for en tredje boligsektor utenfor det kommersielle markedet – slik målsettingen deres er – vil det være vanskelig å avfeie prosjektene som post-politiske.

Boligopprøret: Et nytt initiativ for en sosial boligpolitikk

Våren 2019 lanserte en samling av beboere i kommunale utleieboliger i flere bydeler i Oslo organisasjonen Boligopprøret. Ifølge deres egen beskrivelse er Boligopprøret

en aksjonsgruppe for en mer rettferdig boligpolitikk i Oslo [...] bestående av folk med ulik bakgrunn, og med ulike utfordringer. Noen av oss bor i ordinære kommunale boliger, mens andre bor i kommunale omsorgsboliger. [...] Felles for oss alle er at vi kjenner på kroppen hvordan Oslo kommunes boligpolitikk over mange år, rammer sårbare mennesker og forsterker ulikhet⁴⁰.

Til forskjell fra TBBL og Nedenfra sine tilnærminger, hvor en ser seg selv som aktører som gjennom å øve påvirkning på kommunen kan overbevise denne til å ta en inn i varmen og bruke en som «verktøy», inntar Boligopprøret en mer konfronterende tilnærming hvor kommunens politikk utpekes som årsaken til det de opplever som en for dem uholdbar situasjon. «Nå organiserer vi oss og sier at vi har fått nok», skriver initiativet i et notat på Facebook-siden sin⁴¹. Blant deltagerne i initiativet er det mange beboere fra kommunale leiegårder på Tøyen. I følge en informant fra Leieboerforeningen, som blant annet har vært til stede på initiativets offentlige møter og bistått med blant annet informasjon om systemet

⁴⁰ <https://radikalportal.no/2019/03/02/boligopprøret-er-i-gang/> (sist besøkt 08.05.19).

⁴¹ <https://www.facebook.com/notes/boligoppr%C3%B8ret/boligoppr%C3%B8ret-er-i-gang/378630542726876/> (sist besøkt 08.05.19).

for kommunal utleie i Oslo, oppstod initiativet blant beboere på Tøyen som hadde en opplevelse av å bli neglisjert av kommunen (Intervju med informant i Leieboerforeningen mars 2019). I forbindelse med lanseringen av aksjonen ble det ulike steder på nettet publisert en liste med fem konkrete krav til Oslo kommune:

[1] husleienivået må ned [2] alle uføre og beboere over 60 år får tidsbestemte leieavtaler, og øvrige beboere får tiårige tidsbestemte leieavtaler [3] boligene skal være sunne [4] konsernbidraget må fjernes [5] reell brukermedvirkning gjennom beboerrepresentanter med stemmerett i Boligbygg og Omsorgsbyggs foretaksstyrer (Min nummerering. Opprinnelig som kulepunkter)⁴²

Deltagerne i boligopprøret opplever at systemet for leieprisberegning i de kommunale boligene – såkalt «gjengs leie» - gir leiepriser som ligger svært nært det som er markedsleie for tilsvarende bolig i det ordinære boligmarkedet, noe som gjør at det for beboerne kan være svært vanskelig å kunne betale. Beboerne ønsker også større grad av forutsigbarhet gjennom leiekontrakter som ikke er begrenset i tid eller gjelder for lengere tidsperioder, da det at mange nåværende kontrakter går for relativt korte perioder gjør at mange beboere opplever mangel på stabilitet i tilværelsen, og at dette særlig skal gjelder eldre beboere.

Videre kreves det gjennom kravet om at «boligene skal være sunne» at boligmasse hvis standard er av en slik karakter at det kan gå ut over beboernes helse skal oppgraderes. Kravet knyttes til at det for den kommunale boligmassen i Oslo eksisterer et vedlikeholdsetterslep som for utgangen av 2018 var anslått til belage seg til 3,85 milliarder kroner⁴³. Dette knytter seg videre til det fjerde kravet om at konsernbidraget som Boligbygg KF årlig utbetaler til eieren Oslo kommune må skrotes. Boligbygg KF er et kommunalt foretak hvilket eier den kommunale boligmassen på vegne av Oslo kommune. Mellom 2012 og 2017 utbetalte foretaket et konsernbidrag på nesten 1,9 milliarder kroner til kommunen, penger som aksjonistene i boligopprøret helst så at gikk til å tette vedlikeholdsetterslepet eller til å sette ned leiene⁴⁴. Til slutt krever beboerne også det de kaller «reell brukermedvirkning» gjennom representasjon i relevante styrer. Når jeg spør den tidligere siterte Tøyenbeboeren som opplevde å bli kastet ut av den kommunale boligen ved Tøyen torg som hun hadde

⁴² <https://radikalportal.no/2019/03/02/boligopprøret-er-i-gang/> (sist besøkt 08.05.19).

⁴³ https://www.estatenyheter.no/2019/05/02/vedlikeholdsetterslep-pa-385-milliarder/?fbclid=IwAR2LLN4bUEe5K4yEz6lWc8lSbwnJMISK9jcQY_FPVbeTMxCecWXG9-V1mP8 (sist besøkt 08.05.19).

⁴⁴ <https://www.aftenposten.no/osloby/i/1KL0J/Kommunale-boliger-har-forfalt-Samtidig-har-Oslo-kommune-tatt-ut-utbytte-fra-selskapet-som-drifter-dem> (sist besøkt 08.05.19).

bebodd i 39 år – og som nå også har engasjert seg i Boligopprøret - om hva hun kunne tenke seg at kommunen bidro med for beboerne på Tøyen, svarer hun med å nærmest parafasere Boligopprørets liste over krav:

Gjøre i stand gårdene. De dem eier rundt omkring her, for det trengs. [...] Boligbygg betaler jo 400 millioner til kommunen hvert år, og det vil vi ha vekk, for det kan Boligbygg bruke til å reparere de boligene de har rundt omkring i hele Oslo. [...] Vi betaler jo i dyre dommer for å bo i disse gårdene også (Intervju med beboer, apr. 2019).

Ved siden av den konfronterende tonen i mye av det som er sitert over og den klare og tydelige formuleringen av krav gruppa stiller overfor Oslo kommune, har Boligopprøret også på andre måter valgt å kommunisere at det eksisterer en konflikt mellom beboerne og kommunen. For eksempel er valget av Bolig-*opprøret* som navn for gruppa med på å kommunisere at det er alvorlig konflikt; man *gjør opprør* over bagateller! Som logo har gruppa valgt en illustrasjon av en boligblokk som omgjøres til en knyttet neve, en symbolikk som tydelig er inspirert av et lignende motiv som ofte forbindes med student- og arbeideropprøret i Frankrike i 1968, og som viser en fabrikkbygning hvis pipe omgjøres til en knyttet neve. Organisasjonen arrangerte også åpen 1. mai-frokost og stilte med egen blokk i årets 1. mai-tog under parolen «Bolig til alle – Bygg ikke-kommersielt – Fjern gjengs husleie!⁴⁵».

Figur 6: Boligopprørets logo

Det politiske, det post-politiske og noe et sted imellom de to?

Kontrastene mellom skildringene av det post-politiske som ble omtalt over og måten hvorved Boligopprøret fremstår på er sterke. Mens vi så at Nedenfra og TBBL i stor grad har hatt en lokal orientering og begge har sin opprinnelse i områdeløfttiltaket Tøyen Unlimited,

⁴⁵ <https://www.vartoslo.no/pa-1-mai-tar-boligaksjonistene-til-oslos-gater-pa-tide-at-kommunen-fryser-husleiene-mener-de/> (sist besøkt 15.05.19).

har Boligopprøret lansert seg som et initiativ for alle som bor i kommunal utleiebolig i Oslo, og slik tilsynelatende tidlig hatt en mer universalistisk tilnærming enn TBBL, som har antatt en klar Tøyenprofil.

Nedenfra og TBBL har som vi har vært inne på også operert med en tilnærming hvor det ikke er blitt konstruert noe fiendebilde av noen mostander, hvor en har brukt en politiske nøytral retorikk hvor man blant annet har snakket om «boligsosiale løsninger» og «sosialt entreprenørskap». Slik passer disse organisasjonene inn i et typisk bilde av det post-politiske. Samtidig har vi sett at organisasjonenes mål er å få på plass en tredje boligsektor og regulering av boligmarkedet, målsetninger som i høyeste grad er politiske og bryter med tanken om nyliberalismen som historiens høyeste stadium. Har Lerner (2014) et poeng i at en innenfor tilsynelatende post-politiske rammeverk kan skape nye politiske former som utfordrer det nyliberale?

7.0 Konklusjoner og videre refleksjoner

I denne seksjonen vil jeg basert på analysen og diskusjonen i de to forrige kapitlene søke å besvare de to hovedproblemstillingene som ble formulert innledningsvis. Deretter vil jeg komme med noen forslag til ulike felter det kunne være interessant å fokusere på i fremtidig forskning på spørsmål knyttet til interessenmotsetninger og gentrifisering på Tøyen og i andre deler av indre Oslo øst.

7.1 Konklusjoner

1. Kan en identifisere klassebaserte interessekonflikter mellom ulike aktører som har blitt affektert av transformasjonen av Tøyen torg?

I seksjon 7.1.2 om monopolleie så vi at flere av gårdeierne rundt Tøyen torg individuelt, gjennom deres felles forening Eierforum og med bistand av den innleide konsulenten fra Aurlien Consulting i løpet av de siste ti årene målbevisst har iverksatt en rekke ulike tiltak knyttet til både fysiske oppgraderinger og sosial produksjon av en attraktiv stedsidentitet for Tøyenområdet som alle har hatt som mål å øke leieprisene i området. Vi har sett at en del av strategien for å oppnå dette har innebåret at en målbevisst har søkt å gjøre Tøyen til et populært sted for en tenkt demografi som ligner på det som Richard Florida beskriver som «den kreative klassen». Vi har videre sett at dette er tiltak som for deler av befolkningen har fått og kan få negative følger, gjennom at en risikerer å bli utsatt for økonomisk fortrenging fra å bo i bydelen og/eller fra å anvende torget. Skillet mellom hvem som tjener og hvem som taper på disse tiltakene kan forstås som delvis konstituert av klasse som definert ut i fra marxistisk teori om ens rolle(r) i produksjon og sirkulasjon. Selv om dette er en teoretisk tilnærming som dersom den blir tillagt for mye vekt i å forklare individers handlinger i en kompleks virkelighet kan ende opp med å være reduksjonistisk, har jeg argumentert for at en dersom en er bevisst denne faren ikke nødvendigvis trenger å kaste babyen ut med badevannet og forkaste hele rammeverket.

2. Kan en identifisere post-politiske tendenser ved de siste ti årenes transformasjoner av Tøyen generelt og av Tøyen torg spesielt?

En sentral karakteristikk ved det som omtales som en post-politisk tilstand er som vi har sett at det eksisterer en utbredt oppfatning av at politikk som bryter radikalt med status quo er både umulig og lite ønskelig. Tiden hvor politikken var preget av konflikt mellom en høyre-

og en venstreside som innehadde forskjellige og til dels motstridende samfunnsvisjoner er over, og i dag handler politikken i stedet om å finne de beste løsningene. I flere av intervjuene uttrykte informantene oppfatninger om at gentrifisering å Tøyen er noe som er mer eller mindre naturlig tatt i betraktning området sentrale beliggenhet, og noe en vanskelig kan gjøre noe med om en så hadde ønsker om det. For en av informantene som ble intervjuet i kraft av å være beboer på Tøyen er gentrifisering noe han helst hadde sett at en kunne unngå, men at «En får ikke gjort så mye med det, men en bør sørge for å få med så mange som mulig opp. Sørge for at pengene ikke blir brukt på eiendomsbesitterene, men på skolen (intervju, mars 2019)». Det virker å være en utbredt holdning at gentrifisering er noe som skjer og vil fortsette å skje uavhengig av hva folk måtte synes om det. Gentrifisering er derfor for mange ikke noe som forstås som å være innenfor det en kan kalle mulighetsrommet for det politiske.

I litteraturen om post-politikk er som vi har sett også utbredelsen av ikke-statlige styringsinstitusjoner karakterisert av fokus på medvirkning, inklusjon og tilrettelegging for «stake-holder»-demokrati noe som forbindes med det post politiske. Disse er på den ene siden nominelt opptatt av demokrati og deltagelse, men fungerer på den andre siden ofte på måter som begrenser aktørenes handlingsrom og muligheter til å påvirke på måter som utfordrer den gjeldende konsensusen (bl. a. Swyngedouw 2005). Jeg argumenterer i analysekapittelet for at det er likhetstrekk mellom organiseringen av den nyopprettede Tøyen torgforening og beskrivelser av post-politiske styringsinstitusjoner og former for *para-politikk* i litteraturen. Særlig gjelder dette hvordan 1) kommunen gjennom leieavtalen som er inngått med torgforeningen gir denne mandat til å administrere og programmere torget, noe som til tross for at kommunen er representert i foreningens styre, belager deg til en privatisering av et område for styring som tidligere tilfalt kommunen og 2) at foreningens eksistens som sådan, men særlig dens inklusjon av beboerrepresentanter i styret sitt som svar på å ha blitt kritisert for å privatisere torget, kan tolkes som utøvelse av *para-politikk*.

7.2 Noen videre refleksjoner og konkluderende bemerkninger

I denne seksjonen vil jeg begynne med å gjøre noen refleksjoner rundt det foreliggende resultatet av forskningsprosessen og noen aspekter ved denne som med fordel kunne vært gjort annerledes. Jeg vil deretter i seksjon 8.2.2 skrive litt om aspekter ved

endringsprosessene på Tøyen som i mindre grad har blitt belyst i denne oppgaven og som jeg mener ville kunne være interessant tematikk for fremtidig forskning.

7.2.1 Noen refleksjoner om arbeidet som foreligger

Sosialantropologen Cato Wadel siteres ofte på at kvalitativt fokuserte forskningsopplegg ikke sjelden kan arte seg som en «runddans» mellom teori, metode og data (1991:20)». Selv om antallet tekster hvor jeg hadde truffet på dette sitatet i forkant av at jeg satte i gang arbeidet med denne oppgaven må telles på mer enn én hånd, opplevde jeg at dets gyldighet tok meg på senga gang på gang underveis i både dataproduksjons- og skriveprosessen. I stedet for en opplevelse av at forskningsprosessen har artet seg som en lineær prosess hvor a) teori har lagt grunnlaget for en b) dataproduksjonsprosess hvis data c) deretter er blitt tolket i lys av a), sitter jeg nå med følelsen av å ha vært med på nettopp en «runddans» mellom de ulike bestanddelene. Og ikke bare har det opplevdes som en runddans, men som en dans som har gått på kryss og tvers og vært preget av mange uventende og for meg tidligere ukjente trinn.

Av konkrete erfaringer jeg gjorde meg underveis i denne dansen som har relevans for det foreliggende sluttproduktet kan følgende nevnes: Jeg har opplevelsen av å både før og under feltarbeidet i for stor grad å ha hatt en ubevisst tendens mot å tilnærme meg det hele med det en kan kalle en deduktivt-fokusert innstilling, hvor jeg i for liten grad hadde en åpenhet for at empirien skulle kunne gi retning for prosjektet. Jeg opplevde dog underveis at innholdene i samtalene med informantene etter hvert tok det hele i uforutsette retninger (blant annet hva gjelder fokuset på monopolleier og stedsidentitet), men at dette ikke skjedde før et godt stykke ut i prosessen. Dersom jeg skulle utført feltarbeidet på nytt, ville jeg i større grad ha forsøkt å dykke «blindt» inn i det på en mer intensiv måte helt til å begynne med, for slik å i større grad ha muligheten til å følge opp interessante funn gjennom videre intervjuer, som igjen kunne informere teorien. Slik ville jeg kunne produsere en mer fruktbar «runddans» mellom det deduktive og induktive.

Videre problemstillinger av interesse

Underveis i feltarbeidet etterlyste flere av informantene at det burde gjøres forskning som kan tallfeste omfanget og utbredelsen av gentrifiseringsprosesser i indre Oslo Øst og på Tøyen for perioden siden Tøyenløftet ble initiert. Jeg har i denne oppgaven sitert David Hills (2012) masteroppgave om gentrifisering i Indre Oslo Øst som gjennom inntekts- og utdanningsstatistikk på grunnkrets nivå påviste en utbredt grad av gentrifisering i området i

perioden mellom 1992 og 2008. Et forskningsprosjekt som gikk til verks med samme metodikk og søkte å se dataene i sammenheng med områdeløftet ville nok kunne være av stor interesse for mange på Tøyen og i andre områder som er gjenstand for områdeprogrammer og andre lignende tiltak fra det offentlige. Selv om en kan anta at gentrifisering forekommer Tøyen (som jeg har gjort i denne oppgaven), ville det å kunne vise til konkrete kvantitative data kunne styrke enhver diskusjon av prosessens betydning for området.

En annen tematikk som ble belyst i oppgaven og som det kunne være interessant å se det bli produsert videre forskning om er strategiene hvorved eiendomsbesittere gjennom blant annet å utvikle stedsidentiteter søker å generere det Harvey (2001) kaller monopolleier. Hvor utbredt er det blant eiendomsbesittere i Norge å adoptere denne typen strategier? Hvilke ulike typer strategier av denne typen er det som finnes? I hvilken grad er akkumulasjonslogikken dominerende i utformingen og praktiseringen av disse?

Litteraturliste

- 6, Perri & Bellamy, Christine (2012) *Principles of Methodology: Research Design in Social Science*, London, United Kingdom, London: SAGE Publications Ltd.
- Aase, T & Fossåskaret, E. (2014). *Skapte virkeligheter: Om produksjon og tolkning av kvalitative data*, 2. utgave. Universitetsforlaget.
- Aslaksby, T., & Byforskningsprogrammet. (1986). *Grønland og Nedre Tøyens bebyggelsehistorie*. Oslo: Byforskningsprogrammet Universitetsforl.
- Baeten, G. (2012) Chapter 13 - Regenerating the South Bank: reworking community and the emergence of postpolitical regeneration, *Routledge Online Studies on the Olympic and Paralympic Games*, 1:40, 237-253, DOI: [10.4324/9780203886717_chapter_13](https://doi.org/10.4324/9780203886717_chapter_13)
- Benum, E. (1994). *Byråkratienes by: Fra 1948 til våre dager (Vol. 5)*. Oslo: Cappelen.
- Bergsli, H. (2005). *Entreprenørpolitikk og byutvikling: Byutvikling og globale trender*. I: Aspen, J.(red.) *By og byliv i endring: Studier av byrom og handlingsrom i Oslo*.
- Brattbakk, Ingar & Hagen, Aina & Grønli Rosten, Monika & Sæter, Oddrun & Osuldsen, Jenny & Andersen, Bengt & Thorstensen, Erik & Bratseth, Katja. (2015). *Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo (AFI-rapport No. 8-2015)*. 10.13140/RG.2.1.3190.2327.
- Brenner, N., & Theodore, N. (2002). *Cities and the geographies of "actually existing neoliberalism"*. *Antipode*, 34(3), 349-379.
- Bysveen, T., & Wessel, T. (1984). *Sosiale konsekvenser av byfornyelse: En studie utført i Oslo indre sone (Vol. 1984:4, NIBR-rapport (Oslo: 1973-1996: trykt utg.))*. Oslo: NIBR.
- Castree, N. (1996). *Birds, mice and geography: Marxisms and dialectics*. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 21 (2), 342-362.
- Clark, Eric. (2004). *The order and simplicity of gentrification: A political challenge*. 256-264. [10.4324/9780203392089_chapter_16](https://doi.org/10.4324/9780203392089_chapter_16).
- Cleaver, H. (2000). *Reading capital politically*. AK Press/Antitheses. London.
- Cresswell, T. (2013). *Geographic thought: a critical introduction*. Chichester, West Sussex, UK: Wiley-Blackwell.
- Crouch, C. (2016). *The march towards post-democracy, ten years on*. *The political quarterly*, 87(1), 71-75.
- Davidson, M. (2008). *Spoiled Mixture: Where Does State-led 'Positive' Gentrification End?* <https://doi.org/10.1177/0042098008097105>
- Davidson, M. and Lees, L. (2010), *New-build gentrification: its histories, trajectories, and critical geographies*. *Popul. Space Place*, 16: 395-411. doi:10.1002/psp.584
- de Oliver, M. (2016). *Gentrification as the appropriation of therapeutic 'diversity': A model and case study of the multicultural amenity of contemporary urban renewal*. *Urban Studies*, 53(6), 1299-1316. <https://doi.org/10.1177/0042098015576314>
- Fisher, M. (2009). *Capitalist realism: Is there no alternative?* Zero Books. Ropley, England.
- Gubbay, J. (1997). *A Marxist Critique of Weberian Class Analyses*. *Sociology*, 31(1), 73-89. <https://doi.org/10.1177/0038038597031001006>
- Gulbrandsen, L. (1983). *Popularitetens fordelingspolitiske pris*. i *Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie*, 2, 1983. Tilgjengelig fra: https://www.arbark.no/Arbeiderhistorie/Arbeiderhistorie_1983_02.htm (sist besøkt 08.05.19).

- Hackworth, J., & Rekers, J. (2005). Ethnic Packaging and Gentrification: The Case of Four Neighborhoods in Toronto. *Urban Affairs Review*, 41(2), 211–236. <https://doi.org/10.1177/1078087405280859>
- Hamnett, C. (2000). Gentrification, postindustrialism, and industrial and occupational restructuring in global cities. *A Companion to the City*, 331-341.
- Harvey, D. (1989). From managerialism to entrepreneurialism: the transformation in urban governance in late capitalism. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 71(1), 3-17.
- Harvey, D. (1996). *Justice, nature and the geography of difference*. Cambridge, Mass: Blackwell.
- Harvey, D. (1982). *The limits to capital*. London: Verso.
- Harvey, D. (2001) *The Art of Rent: Globalization, Monopoly and the Commodification of Culture* in Panitch & Leys (eds.) *A World of Contradictions: Socialist Register 2002*. Merlin Press, London.
- Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Harvey, D. (2006). *Spaces of Global Capitalism: Towards a Theory of Uneven Geographical Development*. London. Verso.
- Harvey, D. (2009). *Cosmopolitanism and the geographies of freedom* (Wellek Library lectures). New York: Columbia University Press.
- Harvey, D. (2010). *A companion to Marx's Capital*. London: Verso.
- Harvey, D. (2017). *Marx, capital and the madness of economic reason*. London.
- Hedin, K., Clark, E., Lundholm, E., & Malmberg, G. (2012). Neoliberalization of housing in Sweden: Gentrification, filtering, and social polarization. *Annals of the Association of American Geographers*, 102(2), 443-463.
- Hill, D. (2012). *Gentrification in Oslo's Inner East: A Spatial Analysis, 1992 to 2008*. Masteroppgave ved Universitetet i Oslo.
- Holgersen, S. (2017). *Staden och kapitalet: Malmö i krisernas tid*. Göteborg: Daidalos.
- Huse, T. (2011). *Tøyengata: Et nyrikt stykke Norge* (2. utg. ed., Vol. 82, F°). Oslo: Flamme forlag.
- Kjeldstadli, K., & Myhre, J. (1995). *Oslo - spenningenes by: Oslohistorie*. Oslo: Pax.
- Klein, N. (2000). *No logo*. London: Flamingo.
- Lees, L. (1994). Rethinking gentrification: beyond the positions of economics or culture. *Progress in Human Geography*, 18(2), 137-150.
- Lees, L. (2000). A reappraisal of gentrification: towards a 'geography of gentrification.' *Progress in Human Geography*, 24(3), 389–408. <https://doi.org/10.1191/030913200701540483>
- Lees, L. (2008). *Gentrification and Social Mixing: Towards an Inclusive Urban Renaissance?* <https://doi.org/10.1177/0042098008097099>
- Lees, L. (2016), *Gentrification, Race, and Ethnicity: Towards a Global Research Agenda?* *City & Community*, 15: 208-214. doi:10.1111/cico.12185
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell.
- Ley, D. (2003). Artists, Aestheticisation and the Field of Gentrification. *Urban Studies*, 40(12), 2527–2544. <https://doi.org/10.1080/0042098032000136192>
- Marx, K. (1990). *Capital: A critique of political economy: Vol. 1* (Reprint ed., Vol. Vol. 1, Penguin classics). London: Penguin.
- Marx, K. (2010). *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte* i *Surveys from exile*. Verso. London.

- Metzger, J. (2017). "Postpolitics and Planning" , in *The Routledge Handbook of Planning Theory* ed. Michael Gunder , Ali Madanipour and Vanessa Watson. Abingdon: Routledge.
- Mitchell, K. (1993). Multiculturalism, or the united colors of capitalism? *Antipode*, 25(4), 263-294.
- Mouffe, C. (2005). *The return of the political* (Vol. 8, Radical thinkers). London: Verso.
- Ollman, Bertell. (2003). *Dance of the Dialectic: Steps in Marx's Method*. University of Illinois press.
- Peck, J. (2005), Struggling with the Creative Class. *International Journal of Urban and Regional Research*, 29: 740-770. doi:10.1111/j.1468-2427.2005.00620.x
- Peet, R. (1998). *Modern geographical thought*. Oxford: Blackwell.
- Puymbroeck, N & Oosterlynck, S. (2014). *Opening up the post-political condition: Multiculturalism and the matrix of depoliticisation* i Swyngedouw, E., & Wilson, J. (Eds.). *The Post-Political and Its Discontents: Spaces of Depoliticisation, Spectres of Radical Politics*. Edinburgh University Press.
- Rancière, J. (2001). Ten Theses on Politics. *Theory & Event* 5(3), Johns Hopkins University Press. Retrieved May 14, 2019, from Project MUSE database.
- Rancière, J. (2006). *Hatred of democracy*. London: Verso.
- Sejersted, F. (2005). *Sosialdemokratiets tidsalder: Norge og Sverige i det 20. århundre*. Oslo. Pax.
- Sheppard, E. (2008). Geographic Dialectics? *Environment and Planning A: Economy and Space*, 40(11), 2603–2612. <https://doi.org/10.1068/a40270>
- Smith, N. (1979). Toward a Theory of Gentrification: A Back to the City Movement by Capital, not People. *Journal of the American Planning Association*, 45(4), 538-548.
- Smith, N. (1991). *Uneven Development: Nature, capital and the production of space* (2nd ed., Ideas). Oxford: Basil Blackwell.
- Smith, N. (1996). *The new urban frontier: Gentrification and the revanchist city*. London: Routledge.
- Smith, N. (2002). New globalism, new urbanism: gentrification as global urban strategy. *Antipode*, 34(3), 427-450.
- Soja, E. (1989). *Postmodern geographies: The reassertion of space in critical social theory*. London: Verso.
- Stake, R. E. (1978). The case study method in social inquiry. *Educational researcher*, 7(2), 5-8.
- Stein, Samuel. (2019). *Capital City: Gentrification and the Real Estate State*. London. Verso.
- Swyngedouw, E. (1999). Marxism and historical-geographical materialism: A spectre is haunting geography, *Scottish Geographical Journal*, 115:2, 91-102, DOI: 10.1080/14702549908553819
- Swyngedouw, E. (2005). Governance Innovation and the Citizen: The Janus Face of Governance-beyond-the-State. *Urban Studies*, 42(11), 1991–2006. <https://doi.org/10.1080/00420980500279869>
- Swyngedouw, E. (2009). The Antinomies of the Postpolitical City: In Search of a Democratic Politics of Environmental Production. *International Journal of Urban and Regional Research*, 33: 601-620. doi:10.1111/j.1468-2427.2009.00859.x
- Sæter, O., & Ruud, M. (2005). *Byen som symbolsk rom: Bypolitikk, stedsdiskurser og gentrifying i Gamle Oslo*. Oslo: Byggforsk.
- Thomas, G. (2010). Doing Case Study: Abduction Not Induction, Phronesis Not Theory. *Qualitative Inquiry*, 16(7), 575–582. <https://doi.org/10.1177/1077800410372601>

- Thoresen, J. (2016). *Tilværelsen på Kampen*. Oslo: Kampen historielag, Nygaard forlag.
- Tretter, E. M. (2009), The Cultures of Capitalism: Glasgow and the Monopoly of Culture. *Antipode*, 41: 111-132. doi:10.1111/j.1467-8330.2008.00658.x
- Ulldemolins, J. (2014). Culture and authenticity in urban regeneration processes: Place branding in central Barcelona. *Urban Studies*, 51(14), 3026–3045. <https://doi.org/10.1177/0042098013515762>
- Wadel, C. (2014). *Feltarbeid i egen kultur* (Rev. utg. av Carl Cato Wadel og Otto Laurits Fuglestad. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Wilson, J & Swyngedouw, E. (2014). *Seeds of Dystopia: Post-Politics and the Return of the Political* i Swyngedouw, E., & Wilson, J. (Eds.). *The Post-Political and Its Discontents: Spaces of Depoliticisation, Spectres of Radical Politics*. Edinburgh University Press.

Vedlegg 1: Intervjuguider

Intervjuguide – Kapital/Næringsliv

1. Kan du fortelle litt generelt om [selskapsnavn] og deres virksomhet her på Tøyen?
2. Skiller Tøyen seg på noen måte ut sammenlignet med andre områder dere har forretningsdrift i? [stilles hvor relevant]
3. Tøyen er regelmessig gjenstand for medieomtale i både lokale og nasjonale medier. Mitt eget inntrykk er at omtalen ofte passer inn i en av to følgende standardfortellinger om området: 1) Tøyen som et belastet område hvor ulike sosiale problemer og kriminalitet er overrepresentert 2) Tøyen som «det nye Grünerløkka»: en bydel som undergår positive endringsprosesser i retning av å bli mer levende og attraktiv, og et sted stadig flere unge søker seg til. Hvordan stiller dere dere til disse fortellingene om Tøyen?
4. [Dersom tilslutning til narrativ 2 i spørsmål 3] Hva slags betydning har det for dere at dette narrativet vinner oppslutning? Bidrar dere selv på noen måte aktivt til å fremme dette bildet av Tøyen?
5. De siste årene har staten og Oslo kommune gjennom Tøyenløftet investert betydelige summer på Tøyen. Hvilken betydning har dette programmet hatt for deres forretningsdrift i området? Trekke frem enkeltprosjekter?
6. I litteraturen om planlegging beskrives konkrete plansituasjoner ofte som forhandlingssituasjoner mellom private aktørers behov på den ene siden og planleggerens mål på den andre. På hvilke måter er dere i dialog med det offentlige? Har det vært toveiskommunikasjon rundt konkrete prosjekter knyttet til Tøyenløftet? Samarbeid?
7. Hvordan ser dere for dere at Tøyen vil utvikle seg på lenger sikt? (5 år, 10 år, 20 år). Vil det være de samme menneskene som bor her i fremtiden som nå?

Intervjuguide – politikere/ansatte i Tøyenløftet

Overordnede spørsmål

1. Hva er Tøyenløftet og hva er årsakene til at det er blitt implementert?
2. Kan du fortelle litt om noen konkrete tiltak/enkeltprosjekter som er gjennomført som del av Tøyenløftet?
3. Har det fra politisk hold eksistert ulike – og muligens motstridende – visjoner for Tøyenløftet? Finnes det mål og/eller aspekter ved løftet som er blitt vektlagt mer av noen enn av andre? Hvilke?

4. Hvilken rolle har lokale sammenslutninger av beboere og andre spilt i prosessen(e) rundt Tøyenløftet? Hvordan har disse deltatt i de ulike etappene av prosjektet (i forkant, underveis, i etterkant)? (Hvordan) har Tøyenløftet søkt å involvere enkeltbeboere?
5. Tøyen torg har endret seg en god del de siste årene, noe som for utenforstående er et veldig synlig tegn på at det skjer noe på Tøyen. Blant annet huser torget nå flere utesteder og restauranter som ikke var der tidligere. Utgjør disse et tilbud som store deler av befolkningen på Tøyen benytter seg av? Er det enkelte grupper som benytter disse tilbudene mer enn andre?
6. Når såpass store mengder penger investeres i et geografisk område, kan det være rimelig å forvente at dette vil generere ringvirkninger i form av bl. a. økte boligpriser, som igjen kan føre til at boligeiere gjør oppgraderinger av bygningsmassen. Har det vært et byfornyelsesaspekt ved kommunens planer? Har en sett for seg at de offentlige pengene som er lagt inn i området ville generere privat investeringsvilje?
7. Hvilken plass har privat næringsliv i å løfte Tøyen? Involveres private på noen måte i det offentliges strategi for områdeløft? Hvordan opplever du/dere privat næringslivs innstilling til løftet?
8. Store investeringer i urbane boligområder er flere steder blitt satt i sammenheng med forekomster av fenomenet gentrifisering. Er muligheten for gentrifisering som et resultat av Tøyenløftet og relaterte investeringer vært vurdert underveis i utformingen og implementeringen? Er det en fare for at Tøyenløftet løfter Tøyen ved å løfte ut en del av de som bor der i dag?
9. Som del av Tøyenløftet har kommunen vedtatt at et stort antall kommunale boliger i området skal selges til fordel for at kommunen går til anskaffelse av boliger i andre bydeler. Dette tiltaket er gjort basert på en ide om at en for stor konsentrasjon av sosialboliger i ett område vil kunne ha negative effekter for lokalmiljøet. Denne form for politikk som beskrives ofte som sosial miksing. Er ideen om at sosial miksing er noe som bør etterstrebes utbredt i kommunen? Hva der deres/ditt syn på sosial miksing?
10. Hvordan ser dere for dere at Tøyen vil utvikle seg på lenger sikt? (5 år, 10 år, 20 år). Vil det være de samme menneskene som bor her i fremtiden som nå?

Intervjuguide – Beboer/frivillig

1. Hva er din tilknytning til Tøyen?
2. Hva tenker du om endringene som er skjedd på Tøyen de siste årene? Hva er det som har forandret seg? Er endringene bra, dårlige eller begge deler?
3. Hva er din relasjon til Tøyenløftet? Er det konkrete tiltak i løftet som du ser på som særlig viktige eller som har fått særlig store konsekvenser? Deltar eller har

du eller noen du kjenner deltatt i prosjekter som er eller har vært del av Tøyenløftet?

4. Føler du at det politikerne gjør – bl. a. gjennom Tøyenløftet - reflekterer det folk på Tøyen vil ha og trenger?
5. Kjenner du til eksempler på at folk har blitt tvunget til å flytte fra Tøyen mot sin vilje?
6. Hvordan ser dere for dere at Tøyen vil utvikle seg på lenger sikt? (5 år, 10 år, 20 år). Vil det være de samme menneskene som bor her i fremtiden som nå?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv utdelt til informantene

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Tøyenløftet og gentrifisering”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å belyse en eventuell sammenheng mellom Tøyenløftet og gentrifisering. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Studien omhandler Tøyenløftet og beboersammensetning på Tøyen, med et fokus på endringsprosessene som bydelen har gjennomgått de siste årene. Studien utføres som del av en masteroppgave ved studieprogrammet Økonomisk geografi, regional utvikling og planlegging ved Institutt for geografi ved Universitetet i Bergen. Utvalget i studien består av politikere, privat næringsliv, større eiendomsbesittere, beboere og andre aktører som har vært sentrale i utviklingen på Tøyen i årene siden Tøyenløftet ble igangsatt.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltagelse i studien innebærer at deltageren stiller til et intervju med varighet på maksimalt én time. Spørsmålene vil primært omhandle Tøyenløftet og endringene som er skjedd på Tøyen de siste årene. Det vil bli brukt lydopptaker og gjort notater for hånd under intervjuene.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun undertegnede og min veileder, professor Knut Hidle ved Institutt for geografi ved Universitetet i Bergen, som vil ha tilgang på opplysningene.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Datamaterialet vil lagres på universitetets server og slettes så snart studien er ferdigstilt.
- Alle informanter vil anonymiseres i masteroppgaven. Dersom du intervjues i kraft av å være politiker eller ansatt ved en offentlig eller privat institusjon vil det kunne være aktuelt å nevne partitilhørighet eller navn på institusjonen dersom du siteres i oppgaven. Om du vil reservere deg mot dette, kan du krysse av for dette nederst på dette skjemaet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.04.19. Ved prosjektslutt vil lydopptakene fra intervjuene slettes. Transkriberte intervjuer i digitalt format vil anonymiseres, og eventuelle håndskrevne notater som inneholder personopplysninger vil makuleres.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Bergen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, kan du ta kontakt med en av følgende:

- Daniel Vernegg på telefon: 91310744 eller e-post: vernegg@gmail.com.
- Oppgaven veiledes av professor Knut Hidle, som kan kontaktes på telefon: 55 58 30 67 eller e-post: Knut.Hidle@uib.no.
- Janecke Helene Veim, personvernombud ved Universitetet i Bergen, på telefon +47 55 58 20 29 eller e-post: Janecke.Veim@uib.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
Knut Hidle

Student
Daniel Vernegg

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Tøyenløftet og gentrifisering, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et intervju med varighet på inntil én time
- [Gjelder politikere] At informasjon om min partitilhørighet kan publiseres
- [Gjelder ansatte ved offentlige eller private institusjoner] At navn på institusjonen kan publiseres med eventuelle sitater

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 01.04.19

(Signert av prosjektdeltaker, dato)